

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย
ผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์พัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า
จังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 1 ทูนาทางสังคม วัฒนธรรมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติของ
ชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ที่มีผลต่อการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 2 พัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า
จังหวัดเชียงราย

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อชนเผ่าอาข่า
จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษา รายหมู่บ้าน ได้แก่

ส่วนที่ 1 กรณีศึกษา บ้านอาผ่าพัฒนา

ส่วนที่ 2 กรณีศึกษา บ้านอาผ่าอาแป

ส่วนที่ 3 กรณีศึกษา บ้านแสนใจพัฒนา

ส่วนที่ 4 กรณีศึกษา บ้านเจียงจาใส

ส่วนที่ 5 กรณีศึกษา บ้านอ้งหล่ออาข่า

ส่วนที่ 6 กรณีศึกษา บ้านห้วยขี้เหล็ก

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ
ชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 1 ผลการจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบจากการท่องเที่ยว
โดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 2 วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชน
เผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษา รายหมู่บ้าน

ส่วนที่ 3 วิธีการจัดการผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ในภาพรวม

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์พัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

ในการวิเคราะห์พัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจชุมชน การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและใช้เทคนิคเส้นแบ่งเวลา (Timeline) เพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียดในประเด็นที่ศึกษาจากพื้นที่วิจัย จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านอาผ่าพัฒนา บ้านอาข่าอาแปะ บ้านแสนใจพัฒนา บ้านเจียงจาโฮ บ้านอ้งหล่ออาข่า และบ้านห้วยขี้เหล็ก

การวิเคราะห์ในตอนที่ 1 นี้ ได้แบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ทูทางสังคม วัฒนธรรมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ที่มีผลต่อการท่องเที่ยว

ส่วนที่ 2 พัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 1 ทูทางสังคม วัฒนธรรมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ที่มีผลต่อการท่องเที่ยว

ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ที่มีผลต่อการท่องเที่ยว

นับจากอดีต การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางเพื่อแสวงหาประสบการณ์ที่มีแต่ความสุข ความอิสระ การพักผ่อน รวมทั้งการเรียนรู้วิถีประเพณีที่แตกต่างจากของตนเอง จึงเป็นข้อสังเกตว่าการท่องเที่ยวที่เข้าสู่ชุมชนของชนเผ่าอาข่า เป็นการพึ่งพิงการขาย “วัฒนธรรมและธรรมชาติ” อย่างไม่ดีสิ่งดึงดูดใจให้คนมาเที่ยวยังชุมชนของชนเผ่าอาข่ามีมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นๆ คือ ประวัติความเป็นมาที่ยาวนานของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ ดังสุภามิตอาข่า กล่าวไว้ว่า “อาข่า เช้ามา ถิ่นข่ามา” มีความหมายว่า อาข่าเมื่ออยู่แห่งหนใดย่อมเป็นหนึ่งเดียวหรือเป็นเผ่าพันธุ์เดียวโดยแต่เดิมชนกลุ่มนี้เรียกตัวเองว่า “หญ่าหญ่า” มีพิธีกรรมแบบเดียวกัน มีความเชื่อแบบเดียวกัน มีวิถีชีวิตแบบเดียวกัน ทำให้มีสายสัมพันธ์กลมเกลียวแน่นเหนียว วัฒนธรรมอาข่าทำให้พวกเขามองชีวิตของคนในเผ่าเป็นการต่อเนื่องกัน เด็กที่เกิดมาเป็นความเชื่อว่าเผ่าจะไม่สูญพันธุ์ พอเติบโตขึ้นถึงวัยผู้ใหญ่ก็จะกลายเป็นผู้สร้างเผ่า ผู้รักษาวิถีชีวิตอาข่า และเมื่อแก่ชรา ลี้ชีวิตไปก็จะกลายเป็นวิญญาณบรรพบุรุษรักษาลูกหลานต่อไป จากประวัติศาสตร์กว่า 2,700 ปี ชาวอาข่าเชื่อว่าทุกคนเป็นพี่น้องกัน นับได้จากสายตระกูลผ่าน “จี” สัญลักษณ์ สืบเนื่อง

ยาวนานของชาติพันธุ์ย้อนนับได้ 60 ชื่อคน ซึ่งการไล่สายตระกูลช่วยในการสืบสาวความเป็นเครือญาติ ป้องกันการไม่รู้จักรากเหง้า ไม่รู้จักตนเอง ดังนั้น “จี” มีความสำคัญในพิธีกรรม เช่นงานศพ จะช่วยให้ผู้ตายกลับไปหาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และการแต่งงานที่ห้ามแต่งงานภายใต้สายตระกูลเดียวกัน (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค, สัมภาษณ์: 26 พฤษภาคม 2554:)

อาข่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม เป็นแขนงหนึ่งของชนเผ่าทิเบต-พม่า อาศัยอยู่ในอุษาคเนย์ เดิมอาศัยอยู่แม่น้ำโทสวดศรี (แม่น้ำดอกท้อ) เป็นชุมชนรัฐอิสระในดินแดนทิเบต มีรูปร่างเล็กแต่ลำสันแข็งแรง ผิวสีน้ำตาลอ่อนและกร้าน ผู้หญิงมีศีรษะกลม ลำตัวยาวกว่าน่องและขาแขนสั้นผิวดกับผู้ชาย ภาษาพูดมาจากแขนงชาวโล-โล คล้ายกับภาษาลาหู่ และลืซู ไม่มีตัวอักษรใช้ ทำให้การถ่ายทอดประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ใช้ความจำสืบเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบันอาข่ามีถิ่นที่อยู่อาศัยทางตอนใต้ของจีน มณฑลยูนนาน, เชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า, แขวงพงสาดี แขวงหลวงน้ำทา ของ สปป.ลาว และทางภาคเหนือของประเทศไทย หนาแน่นที่สุดที่จังหวัดเชียงราย การอพยพทำให้เกิดการกลมกลืนผสมผสานทางสายเลือดเผ่าพันธุ์ ความเชื่อ พิธีกรรม เทศกาล ภาษา จึงเป็นที่มาของการขนานนามอาข่าในประเทศจีนว่า ฮานี ในประเทศพม่าว่า ข่าก้อ ลาวและอินโดจีนเรียก โกะะ ส่วนในประเทศไทยขนานนามว่า “อาข่า”

การอพยพย้ายถิ่นมีสาเหตุมาจากการหาพื้นที่ทำกินและการถูกรุกราน อาข่าที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีบรรพบุรุษพื้นเพเดิมอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน และเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2458 อาข่าได้อพยพโยกย้ายเข้าสู่ประเทศไทยโดยมีเส้นทาง 2 เส้นทาง คือ เส้นทางแรก อพยพจากแคว้นเชียงตุง ประเทศพม่า เข้าสู่ประเทศไทยด้านฝั่งเขตอำเภอแม่จัน (ปัจจุบันเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง) โดยการนำของแสนอุ่นเรือน ชื่อภาษาอาข่าว่า “หู่ลอง จูเปาะ” ส่วนแสนพรหม มีชื่ออาข่าว่า “หู่ลอง เจ้วปอ” เป็นน้องของแสนอุ่นเรือน ได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนทางฝั่งอำเภอแม่สาย บริเวณเขตบ้านผาหมี และอำเภอเชียงแสน บริเวณคอยสะโจ้ ส่วนหลาน มีชื่อว่า “แสนใจ” ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณคอยแสนใจ อำเภอแม่จัน (สมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย, 2553)

การศึกษาของกลุ่มอาข่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่าจังหวัดเชียงรายมีชนเผ่าอาข่าอาศัยอยู่มากที่สุดโดยมีกลุ่มอาข่าด้วยกัน 8 กลุ่ม (สมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย, 2553) ได้แก่

1. กลุ่มอู้อ้ออาข่า เป็นกลุ่มอาข่าที่อาศัยอยู่มากที่สุดในจังหวัดเชียงราย ในเขตพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่จัน อำเภอเมือง อำเภอแม่สรวยและอำเภอเชียงแสน จากการศึกษาพบว่าที่บ้านคอยแสนใจ อำเภอแม่ฟ้าหลวง บ้านอาข่าคอยสะโจ้ อำเภอเชียงแสน คำว่า “อู้อ้อ” มาจากอู้อู หมายถึง หั่ว และ “อ้อ” มีความหมายว่า กลมแหลมสูง กลุ่มอู้อ้ออาข่าส่วนมากนับถือประเพณีดั้งเดิม กราบเซ่นไหว้บรรพบุรุษ

2. กลุ่มลอมืออาข่า อาข่ากลุ่มนี้อาศัยในเขตเชียงตุง ประเทศพม่า อพยพหนีสงครามเข้ามาประเทศไทยในปี พ.ศ.2496 มีประชากรรองจากกลุ่มอุโล้อาข่า ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย เขตอำเภอเมือง อำเภอแม่สรวย อำเภอแม่ฟ้าหลวง เป็นกลุ่มอาข่าที่มีความขยัน มีความหมั่นเพียร

3. ะหมี่อาข่า กลุ่มอาข่าที่มีชื่อเรียกตามหมู่บ้านที่มีที่ตั้งอยู่ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีความชำนาญทางการค้าขาย อดทน นิยมส่งลูกเรียนภาษาจีนและทำงานประเทศได้ทุกวัน ะหมี่อาข่าในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ บ้านผาหมี บ้านผาฮี้ บ้านกิวสะไต บ้านหล่อชา

4. เปี้ยะอาข่า กลุ่มอาข่าที่มีชื่อเรียกตามผู้นำการปกครอง “อาบ้อเปี้ยะ” อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ได้แก่ บ้านพญาไพรเล่ามา บ้านพญาไพรลู่ บ้านพญาไพรเล่าจ้อ อาข่ากลุ่มนี้มีการแต่งกายที่เน้นเครื่องประดับและเสื้อผ้าที่มีสีแดง ทั้งหญิงและชาย

5. หน้าค้ำอาข่า เป็นกลุ่มอาข่าที่มีประชากรน้อย ชื่อหน้าค้ำ มาจากชื่อแม่น้ำหน้าค้ำ ในประเทศพม่า อาศัยอยู่ในเขตอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ลักษณะเด่น คือ การแต่งกายของผู้หญิงที่จะสวมหมวกที่มีลักษณะคล้ายหมวกทหาร ที่เย็บด้วยผ้าประดับด้วยเม็ดเงิน

6. อาเช้ออาข่า กลุ่มอาข่าที่อพยพมาจากสิบสองปันนา ประเทศจีน มีมากในเชียงตุง เมืองลา เมืองว้า เมืองยอง ประเทศพม่า อาศัยอยู่ในประเทศไทยจำนวนน้อยในเขตอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มีภาษาและการแต่งกายเฉพาะ หากดูผิวเผินก็จะคล้ายกับชนเผ่าอื่นๆ แต่สามารถสื่อสารภาษาอาข่าได้

7. อุ้ออาข่า กลุ่มอาข่าที่เหลือน้อยที่สุดในประเทศไทย อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง ลักษณะการแต่งกายผู้หญิงใส่หมวกที่มีวงกลมห้อยหลัง

8. อ้าจ้ออาข่า เป็นกลุ่มที่มีประชากรค่อนข้างน้อย อาศัยอยู่ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ใกล้พื้นที่อำเภอแม่สลอง ลักษณะเด่นคือ การแต่งกายของผู้หญิงที่ใส่หมวกลักษณะแหลมสูง

จากการสำรวจของผู้วิจัยพบว่า ในจำนวนกลุ่มชนเผ่าอาข่า 8 กลุ่มนี้ กลุ่มอุโล้อาข่า และกลุ่มลอมืออาข่า เป็นกลุ่มที่ได้ดำเนินการท่องเที่ยวมากที่สุดในจังหวัดเชียงราย ปัจจุบันหลักส่วนหนึ่งที่ชุมชนชาวอาข่า ถูกดึงเข้าสู่การท่องเที่ยว คือ วัฒนธรรมชนเผ่าอาข่า ได้แก่ ประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการเดินทางเข้าสู่ชุมชนเพื่อมาเห็น มาสัมผัสและมาเรียนรู้ร่วมกับชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านอาผ่าพัฒนา ได้ข้อมูลว่า การสืบสานประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ถูกสอดแทรกอยู่ในวิถีการทำมาหากินและการรักษาความสัมพันธ์ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วยกันเอง การดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้

ให้ชาวอาข่าใช้ความเชื่อในการปฏิบัติต่อตนเองและต่อชุมชน ถ่ายทอดออกมาผ่านพฤติกรรมต่างๆ จนกลายเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการประกอบประเพณี พิธีกรรม การเคารพบูชา ต่อดั้งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเองได้พึ่งพาอาศัย ความผูกพันและความเป็นเครือญาติของชาวอาข่า เช่น ความกตัญญู ความสามัคคี ความเอื้ออาทร โดยการปกครองในชุมชนจะเคารพผู้อาวุโส อาศัยข้อปฏิบัติและข้อห้าม ทั้งนี้เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นไปอย่างปกติสุข วิธีการในการดำรงรักษาวัฒนธรรมอาข่า ได้แก่ การสืบทอดตำแหน่งทางวัฒนธรรม ซึ่งตำแหน่งทางวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ “เจ้ามา” ซึ่งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมระดับชุมชน เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรม การสืบทอดผู้ประกอบพิธีกรรมสามารถทำได้ 2 วิธี ได้แก่ การสืบทอดทางสายเลือดหรือตระกูลเดียวกัน และการสืบทอดจากการเรียนรู้ (ได้แก่ ตำแหน่งเจ้าวหย่า พิมา ซึ่งเป็นตำแหน่งรองลงมาตามลำดับจากเจ้ามา) การสืบทอดโดยวิธีนี้ต้องอาศัยประสบการณ์ การท่องจำ การเรียนรู้ การปฏิบัติจนเกิดความชำนาญการถ่ายทอดความเชื่อผ่านทางครอบครัว เป็นหน้าที่ที่ ชาวอาข่าทุกคนต้องกระทำเพื่อให้มีการรักษาไว้ซึ่งประเพณีพิธีกรรม โดยเป็นหน้าที่ของพ่อที่ต้องสอนลูกให้จดจำบรรพบุรุษต้นตระกูลที่สืบทอดกันมา รวมถึงสมาชิกในครอบครัวต้องมีส่วนร่วมในประเพณีพิธีกรรมในระดับครอบครัวและระดับชุมชน โดยมีความเชื่อว่าหากประกอบประเพณีพิธีกรรมอย่างเคร่งครัดและถูกต้อง ชีวิตก็จะมีแต่สิ่งที่ดี ทำมาหากินได้สะดวกและมีความสุข (อาผ่า ฌอมมือ, สัมภาษณ์: 26 พฤศจิกายน 2554)

ในส่วนของการปฏิบัติตามประเพณี พิธีกรรมในรอบปีของชาวอาข่า โดยการบันทึกจากการสำรวจในพื้นที่วิจัยร่วมกับการศึกษาเอกสาร (สมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย, 2553) มีดังนี้

ปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงต้นเดือนมีนาคม พิธีเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว “แซ่ จี้ ซื่อเออ” เป็นพิธีกรรมภายในครอบครัวในการเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวครั้งสุดท้ายในไร่เพื่อให้ลูกหลานมีพันธุ์ข้าวไว้ปลูกต่อไป

ต้นเดือนเมษายน พิธีอยู่กรรมอุทิศส่วนกุศลให้แก่สัตว์ที่ตายไปจากการเผาไร่เพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูก “หมี จ่า เซอ หมี ลอง” โดยในวันนี้จะหยุดทำงาน 1 วัน

ในเดือนเมษายน พิธีปลูกสร้างประตูลูกบ้าน “ลือ ซ่อง คู้ เออ” ชาวอาข่ามีความเชื่อว่าการทำประตูลูกบ้านเพื่อไม่ให้ภูติผีปีศาจ โรคภัยไข้เจ็บ สิ่งไม่ดีทุกชนิดเข้าสู่หมู่บ้าน และเป็น การปกป้องคุ้มครองคนในชุมชน ในทุกๆ ปีจะมีการทำประตูลูกบ้านใหม่โดยใช้เวลาประกอบพิธี 1 วัน เท่านั้น

เดือนเมษายน พิธีบูชาเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา “มี ซ้อง ล้อ เออ” ชาวอำเภอมักมีความเชื่อว่า เจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา จะช่วยคุ้มครองดูแลชีวิตและชุมชนให้มีความอยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมนี้จะใช้เวลา 1 วัน

เดือนพฤษภาคม ประเพณีปลูกข้าวแรกเริ่ม “แซ่ คา อ่า เผ่ว” เป็นการกำหนดการนับรอบระยะเวลาและอายุของพืชพันธุ์ รวมทั้งการกำหนดวันประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในรอบปีนั้นๆ อีกด้วย

เดือนมิถุนายน พิธีอยู่กรรมเพื่อไว้อาลัยให้สัตว์แมลง “บู่เต้ แจ๊ะ ลอง เออ” ประกอบพิธีกรรมหลังจากพิธีปลูกข้าวผ่านพ้นไปได้ 3 อาทิตย์

เดือนกรกฎาคม พิธีกำจัดศัตรูต้นข้าว “เบ่ว โอะ ลอง เออ” เป็นกรรมวิธีการกำจัดศัตรูข้าวในไร่ เนื่องจากด้วงดินชอบกัดกินรากข้าวอ่อน ทำให้ข้าวตายไม่เจริญเติบโต

เดือนกรกฎาคม พิธีทำบุญในไร่ข้าว “จิม ฝี่ ล้อ เออ” เป็นพิธีให้ขวัญกำลังใจข้าวกำลังเติบโตและบูชาเจ้าที่ที่เฝ้าดูแลรักษาไร่ข้าว

ปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนกันยายน ประเพณีไล่ชิงช้า “แฮ่ ชู อ่า เผ่ว” เพื่อฉลองผลิตผลทางการเกษตรและถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ประเพณีของผู้หญิง โดยประกอบพิธีด้วยกัน 4 วัน ในวันแรก “จำแบ” ผู้หญิงอำเภอมักจะแต่งกายด้วยชุดชนเผ่า ตักน้ำศักดิ์สิทธิ์ประกอบพิธีกรรม ในวันนี้จะมีการตำข้าวปุก “หอล่อง” ส่วนวันที่สอง เป็นวันสร้างชิงช้าใหญ่ เรียกว่า “หล่าเฉอ” โดยผู้ชายในหมู่บ้านจะช่วยกัน และให้เจ้ามา ผู้นำศาสนาเป็นผู้ไล่ก่อนแล้วจึงสร้างชิงช้าเล็กให้ลูกหลาน ในวันที่สาม “ล้อคา อ่า เผ่ว” เป็นวันที่เชิญแขกต่างหมู่บ้าน ญาติมิตรมากินเลี้ยงและรับประทานอาหารร่วมกัน และวันสุดท้ายเป็นวันที่สี่ “จำสำ” จะไล่ชิงช้าจนตะวันตกดิน แล้วผู้นำศาสนาจะเป็นผู้มาเก็บเชือกมัดกับเสา เป็นสิ้นสุดพิธีกรรม

เดือนตุลาคม ประเพณีถอนขนไก่ “ยา จี้ อ่า เผ่ว” เพื่อประกอบพิธีไหว้วิญญาณบรรพบุรุษที่ลงมาเยี่ยมเยือนลูกหลาน

เดือนตุลาคม พิธีอยู่กรรม “หยะ ลอง เออ” จัดเป็นเวลา 1 วัน โดยในวันนี้จะไม่มีการทำพิธีกรรมใดๆ เป็นการแบ่งเขตระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ

เดือนพฤศจิกายน พิธีอยู่กรรมกำจัดศัตรูข้าว คือ ตักแตน “แจ บ้อง ลอง เออ” เป็นการกำจัดศัตรูพืชที่ไม่ใช่สารเคมี โดยชาวบ้านจะหยุดการทำงานอยู่บ้านเพื่อเป็นการอยู่กรรมให้ตักแตน

เดือนพฤศจิกายน พิธีกินข้าวใหม่ “ขอ พู นอง หมื่อ เซ้ เออ” เป็นการเริ่มต้นเกี่ยวเกี่ยวผลผลิต

เดือนธันวาคม พิธีทำเหล้าจากข้าวใหม่ “แซ่ ลี จี บ่า ฉี่ลื้อ เออ” โดยการใช้ข้าวใหม่ ในการเตรียมเหล้ากระบอกพิธีที่จะใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของปีเพื่อใช้ในการบูชาบรรพบุรุษ

เดือนธันวาคม ประเพณีปีใหม่ลูกข้าง “ค้ำท้อฝ้าเออ” จัดขึ้นเพื่อส่งท้ายปีเก่า ฉลอง การเปลี่ยนแปลงของวัยที่มากขึ้น ถือเป็นประเพณีของผู้ชาย โดยในวันแรกเป็นวันประกอบพิธีบูชา กราบไหว้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ส่วนวันที่สอง ผู้ชายจะเล่นลูกข้าง และวันที่สาม เป็นวันเลี้ยง ฉลอง มีการดื่มเหล้า ตลอดทั้งวัน

เดือนธันวาคม ประเพณีปีใหม่ไข่แดงเป็นประเพณีของการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปี ใหม่ เน้นความสนุกสนาน โดยจะมีการนำพืชจากธรรมชาติมาขย้อมไข่ให้เป็นสีแดงแล้วนำมาแจก เป็นของอวยพรให้กันในวันปีใหม่

จากการศึกษาประเพณีพิธีกรรมของชุมชนชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย พบว่า ประเพณีพิธีกรรมที่ทางชุมชนจะอนุญาตให้บุคคลภายนอกชุมชนได้เข้าร่วมในกิจกรรมได้ มีดังนี้

ปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนกันยายน ประเพณีโล้ชิงช้า “แย้ ชู อาเผ่ว”

เดือนพฤศจิกายน พิธีกินข้าวใหม่ “ขอ พู นอง หมื่อ เซ้ เออ”

เดือนธันวาคม พิธีทำเหล้าจากข้าวใหม่ “แซ่ ลี จี บ่า ฉี่ลื้อ เออ” ประเพณีปีใหม่ ลูกข้าง “ค้ำท้อฝ้าเออ” และประเพณีปีใหม่ไข่แดง

ภาพ 13 ประเพณีโล้ชิงช้า

ภาพ 14 ประเพณีปีใหม่ไข่แดง

ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ที่มีผลต่อการท่องเที่ยว

ชนเผ่าอาข่ามีความเชื่อว่าสรรพสิ่งทุกอย่างที่อยู่บน โลกล้วนมีวิญญาณ ทั้งภูเขา หุบเขา ป่าไม้ ที่ดิน แม่น้ำ ลำห้วย สัตว์ป่า แผ่นดิน แผ่นฟ้า สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างด้วยเทพเจ้าองค์ต่างๆ ซึ่งเทพที่สูงสุด คือ “อาเผ่าหมีแม่” และเทพเจ้าแห่งดิน “จา บี อา หล่อง” ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ ป่า โดยชนเผ่าอาข่าได้มีคำพูดเกี่ยวกับป่าหลายคำด้วยกัน เช่น “บ้อนอง” หมายถึง อาณาบริเวณที่อยู่นอกเขตประตุมู่บ้านอาข่ามีป่าไม้หรือไม่มีก็ได้ “ส่องชะ” หมายถึง พื้นที่มีป่าไม้ปกคลุมหนาแน่น “ส่องชู” หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่ชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาและเติบโตขึ้นมา “ส่องเจ” หมายถึง พื้นที่รกร้างที่ป่าไม้มาปกคลุมใหม่

ชนเผ่าอาข่าเป็นชนเผ่าที่การแบ่งพื้นที่ป่าและมีกระบวนการจัดการในการใช้ป่าที่นำประเพณีและพิธีกรรมเป็นเครื่องมือเพื่อป้องกันป่าโดยตรงพร้อมทั้งมีการลงโทษหากสมาชิกคนในชุมชนฝ่าฝืน ซึ่งการจัดการพื้นที่โดยอาศัยประเพณีพิธีกรรมที่ใช้ในการจัดการ มีดังนี้

1. พื้นที่ศาลพระภูมิชุมชน “มีช่อง” เป็นสถานที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์เป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณเจ้าป่า เจ้าเขา จะต้องอยู่ทางทิศเหนือ โดยอยู่ห่างจากชุมชนประมาณ 200-300 เมตร การเช่นไหว้จะมีพิธีเช่นไหว้ศาลพระภูมิชุมชน “มีช่อง ล้อเออ” การทำเครื่องหมาย “ตะแหว” ผูกติดต้นไม้เพื่อแสดงถึงการอนุรักษ์ห้ามผู้ใดทำลายป่าบริเวณพื้นที่ดังกล่าวโดยเด็ดขาด

2. พื้นที่บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ “อู่สี่ล่อเขาชะ” หมายถึง แหล่งน้ำบริสุทธิ์ เป็นสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของชนเผ่าอาข่า มีการทำเขตเพื่อปกป้องมิให้ผู้ใดทำลายทรัพยากรป่าหรือใช้ประโยชน์จากป่าโดยเฉพาะป่าบริเวณต้นน้ำของบ่อน้ำบริสุทธิ์เพราะถือว่าเป็นต้นน้ำที่ช่วยให้มีน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชน สถานที่แห่งนี้มีการเซ่นไหว้ทุกปีโดยมีพิธีเซ่นไหว้บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ “อู่สี่ล่อเขาชะ ซ้อเออ”

3. พื้นที่ประตูลูกหมู่บ้าน “ลือช่อง” เป็นประตูที่แสดงถึงอาณาบริเวณเขตชุมชนหรือเขตคุ้มครองให้ชุมชนมีความสุข เป็นประตูที่กั้นสิ่งชั่วร้ายโดยในพื้นที่บริเวณจะมีการผูกติดเครื่องหมายตาแหลว “ค้ำแล้” ให้ต้นไม้เพื่อไม่ให้ผู้ใดทำลายโดยเด็ดขาด ในช่วงเดือนเมษายนจะมีพิธีปลูกสร้างหมู่บ้านทุกปี

4. พื้นที่ป่าช้า “หล่อ บรีม” เป็นที่ฝังศพของผู้เสียชีวิต ดังนั้นอาข่าจะไม่มีการตัดต้นไม้หรือใช้พื้นที่ป่าช้า ไม่มีการเพาะปลูก ไม่เก็บของป่า และไม่มีการล่าสัตว์ใดๆ

5. ศาลตักแตนอาข่า “แจนยบ้อง” ศาลแห่งนี้มีบางชุมชนอาข่าเท่านั้นในประเทศไทยที่มีการประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้ศาลตักแตนเฉพาะพื้นที่ที่มีตักแตนศัตรูข้าว ซึ่งพบได้ที่หมู่บ้านห้วยจี่เหล็กเก่าและบ้านแสนเจริญ ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย

พื้นที่ดังกล่าวข้างต้นเป็นพื้นที่ที่ชุมชนไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้าไปร่วมพิธีกรรม รวมถึงห้ามมิให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่

ภาพ 15 ศาลพระภูมิประจำหมู่บ้าน

ภาพ 16 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน

ภาพ 17 ประตุมหมู่บ้าน

ชนเผ่าอาข่าเป็นกลุ่มที่มีความเชื่อตามสิ่งที่ตนนับถือเชื่อมโยงการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมโดยใช้ประเพณีพิธีกรรมประกอบกิจกรรมในรอบปี ดังนั้นปฏิทินการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในรอบปีชนเผ่าอาข่า เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการพึ่งพาการใช้ป่าและอาหารเพื่อการดำรงชีพเสมือนหนึ่งคือ ป่าเป็นแหล่งอาหารของชีวิตซึ่งปฏิทินการใช้ป่าแต่ละเดือนในรอบปี มีดังนี้

เดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ การแสวงหาที่พื้นที่ทำกินเพื่อเตรียมแผ้วถางทำไร่ กิจกรรมการใช้ทรัพยากร ได้แก่ การตัดไม้ไฟ เก็บหญ้าคา เพื่อเตรียมการปลูกสร้างบ้าน การหาของป่าเพื่อนำมาเป็นอาหาร การปลูกผักเพื่อบริโภคมีการประกอบพิธีกรรมเมล็ดพันธุ์ข้าวเข้าบ้าน เรียกว่า “แซ่จี๊” หนุ่มสาวสามารถจัดพิธีแต่งงานได้จนถึงก่อนฤดูปลูกข้าวในเดือนพฤษภาคม

เดือนมีนาคม มีกิจกรรมการใช้ทรัพยากร ได้แก่ การเผาไร่เพื่อเตรียมที่ทำกิน การเก็บของป่าและล่าสัตว์

เดือนเมษายน มีกิจกรรมการใช้ทรัพยากร ได้แก่ การตัดไม้เพื่อใช้ในกิจกรรมพิธีกรรมการทำประตุมูบ้าน ทำศาลพระภูมิ การซ่อมแซมบ้านที่อยู่อาศัย

เดือนพฤษภาคม มีการเตรียมที่ดินเพื่อการปลูกข้าว พืชผัก พืชไร่ มีการประกอบพิธีกรรมเช่น ไหว้แหล่งน้ำบริสุทธิ์ ประเพณีปลูกข้าว

เดือนมิถุนายน มีการทำระบบคลองส่งน้ำเพื่อทำนา การเก็บหน่อไม้มีพิธีบำรุงเช่น ไหว้ต้นน้ำ

เดือนกรกฎาคม มีการเก็บเห็ด หน่อไม้ ผัก ไล่กับดักสัตว์ป่า และการกำจัดวัชพืช มีพิธีบำรุงขวัญข้าว

เดือนสิงหาคม มีการเก็บต้นไผ่อ่อนเพื่อทำเสื่อไผ่ มีประเพณีไล่ชิงช้าซึ่งมีข้อห้ามว่าหลังจากประเพณีไล่ชิงช้าห้ามมีการตัดไม้ดิบเข้าชุมชนจนกว่าจะถึงพิธีไล่ผีออก

เดือนกันยายนถึงตุลาคม เริ่มการเก็บเกี่ยวข้าวไร่และพืชพันธุ์อื่นๆ มีพิธีจับตักแตนศัตรูข้าว พิธีอยู่กรรม

เดือนพฤศจิกายน การเก็บเกี่ยวข้าวในไร่และนวดเก็บเมล็ดข้าวเพื่อไว้ในการบริโภค มีการประกอบพิธีกินข้าวใหม่พิธีทำบอกเหล่าจากข้าวใหม่

เดือนธันวาคม เดือนสุดท้ายของการใช้พื้นที่ในการทำเกษตรในไร่ มีประเพณีปีใหม่มูก่าง

ส่วนสรุป

จากการศึกษา ทำให้เห็นภาพของชุมชนชนเผ่าอาข่าในการนำฐานทรัพยากรทางสังคม วัฒนธรรมและทรัพยากรทางธรรมชาติมาใช้สำหรับการท่องเที่ยว ทั้งนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ถือได้ว่าเป็นสิ่งโดดเด่นสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า ได้แก่ ป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและมีความอุดมสมบูรณ์มีรีน สภาพภูมิอากาศที่มีความเย็นสบาย ส่วนทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ในชุมชน ทั้งนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งรูปธรรมและนามธรรมควรทำให้นักท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสและได้รับความรู้สึกที่ดีกลับไปภายหลังจากท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากลักษณะของคุณค่าทางจิตใจที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้การนำทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชุมชนมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องสามารถตอบสนองความต้องการหรือสร้างความพึงพอใจให้ไม่เฉพาะกับนักท่องเที่ยวเท่านั้นแต่ต้องสร้างความพึงพอใจให้กับผู้คนที่ท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้จัดการทรัพยากรต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ในขณะที่เดียวกันยังต้องคงสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและระบบนิเวศในพื้นที่นั้นไว้ด้วย

ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นส่วนสำคัญให้เกิดพัฒนาการทางการท่องเที่ยว กล่าวได้ว่าการดำเนินชีวิตของชาวอาข่าเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความต่อเนื่องของวิถีวัฒนธรรม ดังเช่น ความผูกพันกับธรรมชาติ ความเคารพต่อบรรพบุรุษผ่านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ การถ่ายทอดภาษาจากการเรียนรู้และท่องจำ การแต่งกาย การประกอบอาชีพ รวมถึงภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อการสืบสานชาติพันธุ์และการดำรงชีวิตในชุมชนอย่างปกติสุข ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นที่มาที่ทำให้การท่องเที่ยวได้เข้าสู่ชุมชนและขยายตัวมากขึ้นตามลำดับ ผู้วิจัยสรุปประเพณี พิธีกรรมที่เชื่อมโยงความเชื่อกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่าตามรอบปี ได้ดังตาราง 3

ตาราง 3 ประเพณี พิธีกรรมที่เชื่อมโยงความเชื่อกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่าตามรอบปี

เดือน	ประเพณี พิธีกรรม
มกราคม	พิธีกรรมเมล็ดพันธุ์ข้าว “แซ่จี้ ซี เออ”
กุมภาพันธ์	หนุ่มสาวสามารถจัดพิธีแต่งงานได้จนถึงก่อนฤดูปลูกข้าวในเดือนพฤษภาคม
มีนาคม	หนุ่มสาวสามารถจัดพิธีแต่งงานได้จนถึงก่อนฤดูปลูกข้าวในเดือนพฤษภาคม
เมษายน	พิธีปลูกสร้างประตูกุหลาบ “ลือ ซ่อง คู เออ” พิธีบูชาเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา “มี ซ่อง ลือ เออ”
พฤษภาคม	ประเพณีปลูกข้าวแรกเริ่ม “แซ่ คา อ่า เผ่ว” พิธีเซ่นไหว้แหล่งน้ำบริสุทธิ์ “อ้อซ้อ ลือเขาะลือ เออ”
มิถุนายน	พิธีอยู่กรรมเพื่อไว้อาลัยให้สัตว์แมลง “บู่เค้ แจ๊ะ ลอง เออ”

ตาราง 3 (ต่อ)

เดือน	ประเพณี พิธีกรรม
กรกฎาคม	พิธีกำจัดศัตรูต้นข้าว “เป่ว โอะ ลอง เออ”
สิงหาคม	ประเพณีไล่ชิงช้า “แฮ่ ชู่ อ่าเผ่ว”
กันยายน	พิธีจับตักแตนศัตรูข้าว พิธีอยู่กรรม
ตุลาคม	ประเพณีถอนขนไก่ “ยา จี้ อ่าเผ่ว”
พฤศจิกายน	พิธีอยู่กรรมกำจัดศัตรูข้าว คือ ตักแตน “แจ บ๊อง ลอง เออ”
ธันวาคม	พิธีทำเหล้าจากข้าวใหม่ “แซ่ ลี จี้ บ่า ฉี่ ล้อ เออ” ประเพณีปีใหม่ลูกข่าง “ค้ำท้อผ้าเออ”

ส่วนที่ 2 พัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

การศึกษาพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยศึกษาจากภาคสนาม โดยสำรวจ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนาและชาวบ้าน จำนวนทั้งสิ้น 18 คน จากพื้นที่วิจัย 6 หมู่บ้าน ในช่วงตลอดทั้งปี พ.ศ.2555 (ในฤดูกาลและนอกฤดูกาลท่องเที่ยว) และศึกษาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง นำมาเรียบเรียงข้อมูลเพื่อลำดับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาโดยการนำแนวคิดระบบการท่องเที่ยว นโยบายของรัฐ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า ตามระยะเวลา ได้ดังนี้

1. ระยะเวลาแรก การสำรวจพื้นที่ทางกายภาพและทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว (พ.ศ. 2529-2534)
2. ระยะเวลาที่สอง การขยายตัวของการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่าเข้าสู่ชุมชน (พ.ศ. 2535-2540)
3. ระยะเวลาที่สาม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน (พ.ศ. 2541 –2544)
4. ระยะเวลาที่สี่ การพัฒนาของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พ.ศ. 2545– พ.ศ. 2550)
5. ระยะเวลาที่ห้า การเปลี่ยนแปลงของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พ.ศ. 2551-ปัจจุบัน)

ระยะแรก การสำรวจพื้นที่ทางกายภาพและทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว (พ.ศ. 2529-2534)

การท่องเที่ยวของชุมชนชนเผ่าอาข่า เริ่มเกิดขึ้นจากศักยภาพของการเป็นพื้นที่ชายขอบโดยการอพยพของชนเผ่าอาข่าจากประเทศจีนและประเทศพม่า ในช่วง พ.ศ. 2515 – 2535 เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดเชียงราย สภาพการตั้งถิ่นฐานของชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ตามแนวสันเขา มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่เกื้อหนุนเป็นอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยว เช่น ทิวเขาที่สลับซับซ้อน ป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์สภาพอากาศหนาวเย็น ในช่วงฤดูหนาวและทัศนียภาพที่สวยงาม พร้อมทั้งมีเส้นทางเชื่อมโยงทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก สวนป่า บ่อน้ำพุร้อน ไโรชา เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ทางกายภาพดังกล่าวมีศักยภาพดึงดูดผู้คนให้เข้าสู่ชุมชน ประกอบกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) มีการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อาทิ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการขยายตัวของประชารัฐการท่องเที่ยวซึ่งเพิ่มปริมาณมากขึ้น ทำให้จังหวัดเชียงรายมีฐานะเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้นโยบายของรัฐในการเปิดศักราชแห่งการท่องเที่ยวของจังหวัดในปี พ.ศ. 2529 รวมถึงการเริ่มก่อตั้งสมาคมท่องเที่ยวเชียงราย ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ที่มีเป้าหมายการดำเนินงานเพื่อยกระดับการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเชียงรายให้ได้มาตรฐาน ส่งเสริมและเผยแพร่ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและการแสวงหาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และในปี พ.ศ. 2530 เป็นปีที่ภาครัฐประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year) ซึ่งทางจังหวัดเชียงรายรับนโยบายภาครัฐมาดำเนินการ โดยการริเริ่มจัดงานเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในหลายรูปแบบ ได้แก่ งานนมัสการพระธาตุดอยตุง งานไหว้สาแม่ฟ้าหลวง เทศกาลลันจี่ เป็นต้นทำให้มีมัลลท์จากบริษัทนำเที่ยวนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมากยิ่งขึ้น (ปิยะเวทย์ กงสอน, 2554: 25)

ในระยะนี้มีการบำรุงรักษาและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในพื้นที่ดอยตุง และดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย ได้แก่ การเปลี่ยนพื้นที่ปลูกฝิ่นเป็นพื้นที่ปลูกชา กาแฟและพืชผลการเกษตรเมืองหนาว ด้วยในวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เสด็จแปรพระราชฐานมาประทับที่พระตำหนักดอยตุง ทรงเห็นสภาพพื้นที่ดอยตุงมีปัญหาจากการถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยปลูกฝิ่นของชาวเขา จึงมีพระราชดำริที่จะแก้ปัญหาโดยการฟื้นฟูป่าให้คืนสู่สภาพที่ชุ่มชื้น ตลอดจนพัฒนาสภาพชีวิตของชาวเขาให้มีความอยู่ดีกินดี จึงได้พิจารณากำหนดพื้นที่ทรงงานและจัดตั้งโครงการพัฒนาดอยตุง ภายใต้การบริหารของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ได้จัดสร้างแบรนด์ดอยตุงขึ้นเพื่อเป็นช่องทางหารายได้สนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ซึ่งแบรนด์ดอยตุงประกอบด้วยหน่วยธุรกิจ 4 หน่วย ได้แก่ อาหาร หัตถกรรม การเกษตร และการท่องเที่ยว เช่น ทรงนำเมล็ดกาแฟพันธุ์อาราบิก้าและไม้ดอกเมืองหนาว รวมถึง

พืชผักผลไม้เมืองหนาวให้ชาวเขาเป็นคนงานปลูกและได้รับค่าจ้าง ทรงอบรมชาวเขาให้รักพื้นที่อยู่อาศัยมิให้โยกย้ายและตัดไม้ทำลายป่าอีก จังหวัดเชียงรายจึงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปว่าเป็นที่ประทับของ “สมเด็จพระเจ้า” จากการขานนามของชาวไทย และ “แม่ฟ้าหลวง” จากชาวไทยภูเขา (วัฒนธรรมจังหวัดเชียงรายและมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 2554)

การพัฒนาพื้นที่ของโครงการพัฒนาคอยตุง มีหมู่บ้านที่มีที่ตั้งอยู่บนคอยแม่สลองอำเภอแม่ฟ้าหลวง ซึ่งเป็นหมู่บ้านในกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยครั้งนี้ได้เข้ารับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐให้เข้าสู่การพัฒนาในการปรับปรุงสภาพของพื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยสู่การฟื้นฟูพื้นที่ป่าและการทำการเกษตรบนพื้นที่สูง ได้แก่ บ้านเจียงจาโฮ บ้านอ้งหล่ออาข่า และบ้านแสนใจพัฒนา

ดังนั้นกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวของชุมชนชาวอาข่า จังหวัดเชียงรายในช่วงระยะแรกมีความโดดเด่นเรื่องศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกื้อหนุนเป็นอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยว รวมถึงทุนทางวิถีชีวิต ซึ่งชนเผ่าอาข่ามีวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงการรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต (การแต่งกาย ที่อยู่อาศัยและอาหาร) การประกอบประเพณีและพิธีกรรมตามรอบปีปฏิทิน ซึ่งเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต้องการเข้ามาสัมผัสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวประกอบกับนโยบายของรัฐในการเปิดศักราชแห่งการท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเริ่มต้นของการท่องเที่ยวในชุมชนชนเผ่าอาข่าขึ้น

ระยะที่สอง การขยายตัวของการท่องเที่ยวรูปแบบทัวร์ป่าเข้าสู่ชุมชน (พ.ศ. 2535-2540)

การท่องเที่ยวมีการขยายตัวเข้าสู่ชุมชนชาวอาข่าจากการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่า (Trekking Tour) โดยการให้บริการของบริษัทนำเที่ยวที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย นำนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้าสู่เขตพื้นที่ของชุมชน โดยการอาศัยชาวบ้านในชุมชนเป็นลูกหาบและผู้ช่วยมัคคุเทศก์ นอกจากนี้มัคคุเทศก์ของบริษัทนำเที่ยวยังได้นำนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชนและเข้าพักบ้านของชาวบ้านซึ่งอยู่ระหว่างเส้นทางเดินป่า เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชนเผ่าอาข่า วัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงการรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต (การแต่งกาย ที่อยู่อาศัยและอาหาร) ประเพณีและพิธีกรรมตามรอบปีปฏิทิน อันเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต้องการเข้ามาสัมผัสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น พร้อมกันนี้ในระยะนี้ได้มีนักท่องเที่ยวกลุ่มอาสาสมัครชาวต่างประเทศเข้าสู่ชุมชนโดยการนำเข้ามาขององค์กรอิสระ ได้แก่ มูลนิธิศุภนิมิต และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) มีจุดประสงค์เพื่อการพัฒนาโครงสร้าง

พื้นฐานของชุมชนและเข้าพักร่วมกับชาวบ้านในชุมชน โดยทำให้มีการเรียนรู้วิถีชีวิตร่วมกัน ระหว่างนักท่องเที่ยวกลุ่มอาสาสมัครชาวต่างประเทศกับชาวบ้าน

พระราชบัญญัติธุรกิจการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นธุรกิจอุตสาหกรรมโดยให้เป็นไปตามนโยบายการกระจายการลงทุนในภูมิภาคเพื่อดึงเงินตราเข้าสู่ประเทศ การท่องเที่ยวในช่วงระยะเวลานี้ดำเนินตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งกำหนดแนวทางสนับสนุนให้ประเทศไทยเป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจเปิดเส้นทางธุรกิจการท่องเที่ยวสู่ยูเนี่ยนและพม่า และเปิดเส้นทางท่องเที่ยวสู่กลุ่มประเทศอินโดจีน สนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวแบบเน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ (Ecotourism) พัฒนาทรัพยากรและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว มีการให้บริการขึ้นพื้นฐานต่างๆ ทั้งในแหล่งท่องเที่ยวหลักและที่จะเปิดใหม่ มุ่งนำมาตรการทางด้านกฎหมายมาใช้ควบคุมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตอนุรักษ์ เขตอุทยาน รวมถึงการมุ่งสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เพราะนั่นหมายถึงรายได้ที่เข้ามาสู่ชุมชน

ชุมชนที่เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในช่วงระยะนี้ มี 5 หมู่บ้าน คือ บ้านอาผ่าพัฒนา บ้านห้วยจี่เหล็ก บ้านอาผ่าอาแปะ บ้านเจียงจาใสและบ้านอ้งหล่ออาผ่า ข้อมูลของการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่วิจัย 6 ชุมชน พบว่า การท่องเที่ยวของชุมชนชนเผ่าอาผ่าบ้านอาผ่าพัฒนา บ้านอาผ่าอาแปะ ซึ่งมีที่ตั้งของชุมชนไม่ห่างจากตัวเมืองเชียงราย การท่องเที่ยวเกิดขึ้นจากกิจกรรมการเดินป่าโดยมัคคุเทศก์จากบริษัทนำเที่ยวได้นำนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในหมู่บ้าน ระบุว่า

“การท่องเที่ยวเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2535 จากการเป็นลูกหาบในการเดินป่าให้กับมัคคุเทศก์บริษัททัวร์จากจังหวัดเชียงใหม่และเรียนรู้ภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติ จนสามารถพูดได้ ฟังได้ แต่เขียนไม่ได้ จากนั้นได้รับการแนะนำจากมัคคุเทศก์ให้ทำห้องพักไว้ให้นักท่องเที่ยวพัก ระหว่างทางเวลาเดินป่าในเส้นทางห้วยแม่ซ้าย เปิดบ้านพักและเป็นผู้ช่วยมัคคุเทศก์ได้หลายปีจนได้อบรมจากทางราชการได้บัตรมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และมีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาพักที่บ้านมากขึ้นทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจึงได้ทำการปรับปรุงบ้านพักเพิ่มเติมจนถึงในปัจจุบันที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวน 10-16 คน” (อาหมื่อ เฉมมือ: สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2554)

“ได้นำครอบครัวและเพื่อนบ้านอพยพจากบ้าน ไปงน้ำร้อนมาอาศัยอยู่บริเวณตอนล่างของหมู่บ้าน นอกจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้วได้ติดตามมัคคุเทศก์ทำหน้าที่ลูกหาบในการเดินป่าจนเกิดความเชี่ยวชาญในการนำเที่ยวมากยิ่งขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ได้เปิดบ้านของตนเองให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาพักอาศัยระหว่างการเดินป่าในเส้นทางที่ผ่านหมู่บ้าน และมี

การปรับปรุงบ้านพักเรื่อยมาจนเป็นเกสต์เฮาส์โดยการร่วมลงทุนกับเพื่อนชาวต่างชาติ และดำเนินการมาจนสามารถเป็นเจ้าของธุรกิจด้วยตนเอง มีจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ อาซาร์เวอร์เฮาส์ ริมน้ำตก ในอำเภอเมือง และอาซาร์ฮิลล์ หมู่บ้านอาแป่ ตำบลคอยฮาง” (อาแป่ อามอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

จากการศึกษาการท่องเที่ยวในพื้นที่คอยแม่สลองของจังหวัดเชียงราย พบว่า ภาครัฐส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2539 จากการจัดงาน “เทศกาลชิมชาชากระบาน อาหารชนเผ่า คอยแม่สลอง” ของบ้านสันติคีรีร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ (องค์กรบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก) และจัดเป็นประจำปีอย่างต่อเนื่องในช่วงปลายเดือนธันวาคมของทุกปี ซึ่งตรงกับฤดูกาลท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย และได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นจนถึงในปัจจุบัน กรรมการโสมสเคย์บ้านอ้งหล่ออาซาร์ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของการจัดงาน ให้สัมภาษณ์ว่า

“เมื่อ พ.ศ. 2540 เริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาขอพักในบ้าน ช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม ส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เพราะที่พักของบ้านสันติคีรีไม่พอ ไกด์ก็เลยพามาพักในบ้านเรา ไกด์เป็นผู้ที่สอนให้ชาวบ้านจัดที่พัก เป็นลูกมือทำอาหารให้และมีเงินให้ตอบแทน” (บุญี ฉู่เซ: สัมภาษณ์ 30 พฤศจิกายน 2554)

และจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านห้วยจี้เหล็ก พื้นที่อำเภอแม่สรวย ประเด็นการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้ทราบว่า การท่องเที่ยวของชุมชนเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2540 บ้านห้วยจี้เหล็กเก่า ได้รับคัดเลือกจากสมาคมเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาซาร์ ให้เป็นพื้นที่นำร่องเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการเตรียมความพร้อมเพื่อตอบรับการท่องเที่ยวจากภายนอกทำให้เกิดกระบวนการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ของชนเผ่าโดยคนในชุมชน โดยสร้างจุดเด่นในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทำการศึกษารวบรวมและหาความหมายของประเพณีพิธีกรรมที่อยู่คู่กับวิถีชีวิต เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของชนเผ่าและหาวิธีสืบสานให้ยั่งยืนต่อไป

“ด้วยกระแสโลกทำให้ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ความเชื่อ อย่างมีระบบมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ชุมชนจึงต้องแสวงหาวิธีการรักษา สืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตเพื่อให้ชุมชนอยู่อย่างยั่งยืนในมิติวัฒนธรรมของตนเองดังนั้นเห็นว่าการท่องเที่ยวจะเป็นสิ่งที่ทำให้คนภายนอกได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดีงามและถูกต้องจากชาวบ้าน” (ภูมินทร์ ปอแฉะ: สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2555)

กล่าวได้ว่า ระยะที่สอง การท่องเที่ยวได้เข้าสู่ชุมชนชนเผ่าอาซาร์ โดยการนำของภาคเอกชนในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่า ได้แก่ มัคคุเทศก์ของบริษัทนำเที่ยวในจังหวัด

เชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย นำนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านในกิจกรรมการเดินป่าพร้อมทั้งศึกษาวิถีชีวิตของชาวอาข่า รูปแบบการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่าได้ขยายพื้นที่จากชุมชนหนึ่งสู่อีกชุมชนหนึ่งของชนเผ่าอาข่าอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น อีกทั้งมีการสนับสนุนขององค์กรอิสระ นำนักท่องเที่ยวกลุ่มอาสาสมัครเข้าสู่ชุมชนเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้านในชุมชน

ระยะที่สาม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน (พ.ศ. 2541–2544)

ช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2541 – 2544 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายได้สนับสนุนให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ใช้ความโดดเด่นทางทรัพยากรทางธรรมชาติและความพร้อมทางวัฒนธรรมของชนเผ่าเป็นจุดขายและจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้หมู่บ้านชนเผ่าบนพื้นที่สูงเกิดการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นมีการเน้นหนักการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว โดยการแสดงแผนที่แหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงเส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สำหรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในความเป็นอยู่ และส่งผลเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวด้วย ได้แก่ การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การสุขภาพ การศึกษา และการสาธารณสุข

การท่องเที่ยวในระยะนี้ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศที่ซื้อโปรแกรมการท่องเที่ยวจากบริษัทนำเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงรายเพื่อเข้าไปทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเดินป่าโดยใช้มัคคุเทศก์ท้องถิ่น การเข้าพักในบ้านพักแบบโฮมสเตย์ รวมถึงการเข้าไปแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ตัวเมืองในลักษณะไปเช้า-เย็นกลับด้วยการเหมารถโดยสารรับจ้างในตัวเมืองเชียงราย

ข้อมูลการท่องเที่ยวของบ้านเจียงจาโฮ และบ้านอ้งหล้ออาข่า ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ดอยแม่สลอง พบว่าประเด็นของการเติบโตทางการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ที่ระบุว่า

“การท่องเที่ยวชุมชนบ้านเจียงจาโฮ เริ่มขึ้น โดยที่ตั้งของชุมชนมีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวของดอยแม่สลอง โดยได้รับการสนับสนุนของภาครัฐ คือองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก ที่เห็นว่าบ้านเจียงจาโฮยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่าอาข่าที่อพยพมาจากประเทศจีนเป็นอย่างดีและเป็นชุมชนที่มีสภาพที่ตั้งอยู่ก่อนทางขึ้นไปสู่บ้านสันติคีรีซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อของดอยแม่สลอง โดยสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ได้แก่ ชา อาหารจีน (ขาหมู

หมั่นโถ ผัดยอดคะมระ) และยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น สุสานนายพล ต้วน พระธาตุสันติคีรี แต่บ้านเจียงจาใต้ก็มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านเพราะเป็นแหล่งปลูกชา กาแฟ มีทิวทัศน์ที่สวยงาม มีวิถีชีวิตของคนอาข่า” (เล่าวู: สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2554)

การสัมภาษณ์มักคุเทศก์ท้องถิ่นบ้านอ้งหล่ออาข่า ก็พบประเด็นการเติบโตของการท่องเที่ยวในชุมชนเช่นเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นมักคุเทศก์ท้องถิ่น กล่าวว่า

“หมู่บ้านอ้งหล่ออาข่า เปิดเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาพักเป็นส่วนมาก และจะมีการนำนักท่องเที่ยวเดินป่าระยะสั้น 1 วัน เดินในป่าชุมชนไปน้ำตกอ้งหล่อ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น” (อาทู่ ฉู่เซ: สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2554)

กล่าวได้ว่าในระยะที่สาม การเติบโตและการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน เน้นการพัฒนาปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยว ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐาน การคมนาคม ความสามารถในการรองรับการบริการ เพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งนี้กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวมักเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การเรียนรู้และร่วมดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีและชมการแสดงของชนเผ่าอาข่า

ระยะที่สี่ การพัฒนาของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พ.ศ. 2545 - พ.ศ. 2550)

จังหวัดเชียงรายเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากการขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้ชุมชนเมืองมีการขยายตัวตามไปด้วย มีการยกฐานะเทศบาลเมืองเชียงรายเป็นเทศบาลนครเชียงรายในปี พ.ศ. 2547 ผู้คนอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานรวมถึงนักท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็ว (ปิยะเวทย์ กองสอน, 2554: 27) กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวกลายเป็นเครื่องมือที่ทางภาครัฐและผู้นำชุมชนให้ความสำคัญเนื่องจากก่อให้เกิดการสร้างรายได้ขึ้นในชุมชน เช่น กิจกรรมการเดินป่า การนำที่พักมาจัดทำเป็นโฮมสเตย์ การขายของที่ระลึก ร้านค้าต่างๆ เป็นต้น ชาวบ้านในชุมชนให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นจากการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นนอกจากการประกอบอาชีพหลัก คือ การเกษตร สอดรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8-9 (พ.ศ. 2540-2549) ที่มีแนวคิดในการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนหรือประชาชนเป็นศูนย์กลางและเน้นกระบวนการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม พร้อมกับยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางมุ่งพัฒนาสู่ความสมดุลและยั่งยืน เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างที่ทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ

บทบาทผู้นำชุมชนกับการท่องเที่ยว

ในระบอบที่สี่นี้ ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านมีบทบาทเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น มีการกระตุ้นให้ชาวบ้านได้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวจากการเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าพักโดยคิดค่าบริการ มีการเรียนรู้การท่องเที่ยวจากมัคคุเทศก์อาชีพในด้านการให้บริการนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมการท่องเที่ยวในรูปแบบการเดินป่าและการผจญภัย มีการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ) เพื่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยว เช่น ผู้ใหญ่บ้านของบ้านห้วยขี้เหล็ก นำชุมชนเข้าสู่การท่องเที่ยวโดยยึดหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หรือแม้แต่การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา เกิดขึ้นจากบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีความสนใจและต้องการที่จะอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหารและสมุนไพรของชุมชน โดยเฉพาะยาที่ได้จากป่า เนื่องจากชาวอำเภอรูจักการใช้ต้นไม้ ต้นหญ้า มาเป็นสมุนไพรเพื่อใช้เป็นยารักษาความเจ็บป่วยมาตั้งแต่บรรพบุรุษและได้มีการถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานจนถึงปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของนายไกรสิทธิ์ สิทธิโชค ผู้นำชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา กล่าวว่า

“การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนอำเภอบ้านแสนใจพัฒนา จึงได้เกิดขึ้นเมื่อต้นปี พ.ศ. 2549 เพื่อจะได้นำเสนอเรื่องราวการดูแลสุขภาพแบบชนเผ่าอาข่า โดยริเริ่มเกิดจากงานวิจัยและการนำร่องท่องเที่ยวในรูปแบบอาสาสมัครต่างประเทศโดยสมาคมอาข่าฯ ร่วมกับแกนนำผู้สูงอายุ หมอพื้นบ้าน เยาวชน สตรี กรรมการท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่แหล่งความรู้วิถีชีวิตสู่สาธารณชน สร้างรายได้เสริม และสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการสืบสานเรียนรู้พืชสมุนไพร ความภูมิใจวัฒนธรรมวิถีของชุมชน ดังนั้นสิ่งนี้จึงเป็นจุดเริ่มของการเตรียมความพร้อมเพื่อตอบรับการท่องเที่ยวจากภายนอกที่จะเข้ามาสู่ชุมชนของชนเผ่าอาข่า โดยการจัดตั้งศูนย์ศึกษาสุขภาพอาข่า สาขานี้ ทำการศึกษาและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลสมุนไพรสรรพคุณ การนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สมุนไพรและอนุรักษ์สมุนไพรในชุมชนไว้ ทั้งยังพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยการนำสมุนไพรมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวในรูปแบบของอาข่าสปา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องสมุนไพรของชาวอาข่ามาใช้ในการท่องเที่ยวจึงสร้างประโยชน์ให้ชุมชน โดยการนำนักท่องเที่ยวศึกษาเส้นทางสมุนไพรในชุมชนเป็นการเรียนรู้ร่วมกับเยาวชนและคนในหมู่บ้าน จึงได้จัดตั้งโรงเรียนป่าไม้ เพื่อขยายความรู้ในเรื่องพืชพันธุ์ไม้ที่สามารถเป็นสมุนไพรได้ให้แก่เยาวชน รวมถึงนักท่องเที่ยวที่สนใจ” (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค: สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2554)

กรณีบ้านอาข่าอาแป มีผู้นำชุมชนคือ นายอาแป อามอ ที่นำชาวบ้านอพยพมาตั้งถิ่นฐานยังที่ตั่งปัจจุบัน ได้เป็นตัวแทนของชาวบ้านในการประสานงานกับภาครัฐเพื่อขอความ

ช่วยเหลือทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน (ไฟฟ้า ถนน) เข้าสู่หมู่บ้านพร้อมกันนี้ยังได้ชักนำชาวบ้านให้เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน

ดังเช่นกรณีเดียวกันกับบ้านอาผ่าพัฒนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลแม่ยาวให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ รวมถึงการอบรมให้ความรู้ทางการท่องเที่ยวแก่ผู้นำชุมชน โดยในขณะนั้นมีผู้นำชุมชน คือ นายอาผ่า เฒेमื่อ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ให้การสนับสนุนและนำชาวบ้านที่มีความสนใจเข้าร่วมรับการอบรมจากหน่วยงานภาครัฐ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ระบบน้ำอุปโภคบริโภค

“เราได้ให้ความร่วมมือกับทางภาครัฐที่เข้ามาขอให้หมู่บ้านส่งชาวบ้านเข้าอบรมเรื่องการท่องเที่ยวมาเกือบ 4 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 และได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเปิดบ้านพักต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่ชาวบ้านต้องรักษาประเพณี พิธีกรรมของอาผ่าเอาไว้ด้วย” (อาผ่า เฒेमื่อ: สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2554)

การพัฒนาบ้านพักผู้ทรงมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

เนื่องด้วยนโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จึงดำเนินการจัดสร้างมาตรฐานโฮม สเตย์ไทย เพื่อประเมินชุมชนที่มีการดำเนินกิจการโฮมสเตย์ อันเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของการพัฒนาที่พักสำหรับบริการนักท่องเที่ยวของชุมชนมาตรฐานนี้ถูกนำมาใช้ในชุมชนอาผ่าที่มีการท่องเที่ยว ดังเช่น กรณีบ้านอาผ่าพัฒนาที่ได้ผ่านการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยมาแล้ว 2 ครั้ง ในปีพ.ศ. 2552-2554 และในปี พ.ศ. 2554-2557 โดยทางเทศบาลตำบลแม่ยาว และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย เป็นหน่วยงานสนับสนุนให้แก่ชุมชน

อีกหนึ่งตัวอย่างของมาตรฐานบ้านพักโฮมสเตย์ คือ การดำเนินการให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์บ้านอาผ่าอาแปะ ที่ได้รับการส่งเสริมจากองค์การบริหารส่วนตำบลคอยฮาง เพื่อให้บ้านพักของชาวบ้านมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวจากการสัมมนาสมาคมโฮมสเตย์บ้านอาผ่าอาแปะ กล่าวว่า

“ในปี พ.ศ. 2550 คนในชุมชนได้เห็นนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นและนักท่องเที่ยวได้ซื้อสินค้าหัตถกรรมของชาวบ้านทำให้เกิดรายได้ จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้รวมกลุ่มจัดตั้งบ้านพักโฮมสเตย์ขึ้นในหมู่บ้านทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวนอกจากอาชีพทำการเกษตร ได้รับการส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลคอยฮาง กระทั่งได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ในปี พ.ศ. 2551-2552 และในปี พ.ศ. 2553-2555” (อาจู เษชอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

การท่องเที่ยวของบ้านอ้งหล่ออาฮา มีการดำเนินการจัดบ้านพักให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์เช่นเดียวกัน ชุมชนจึงเกิดการรวมกลุ่มเพื่อจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์และตั้งตัวแทนของชุมชนเป็นผู้นำชุมชนทำหน้าที่ประสานงานกับหมู่บ้านใกล้เคียงที่ดำเนินการโฮมสเตย์ก่อนหน้านั้น นอกจากนี้มีการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อเข้ารับการอบรมความรู้มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พร้อมทั้งทำการเปิดโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2550 จนสามารถยื่นขอรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยในปี พ.ศ. 2552-2554 (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2553)

จากการสำรวจการท่องเที่ยวของบ้านเจียงจาไซ พบว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมวิถีชีวิตชนเผ่า จึงได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองให้บ้านเจียงจาไซเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยว Tourism Village และในปี พ.ศ. 2549 เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมวิถีชีวิตของชุมชนบ้านเจียงจาไซ จนกระทั่งในปัจจุบันเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับหมู่บ้านสันติคีรีซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของดอยแม่สลอง

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวของชุมชนชาวอาฮา จังหวัดเชียงราย ในช่วงระยะนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นการตอบสนองต่อกระแสการค้าและการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย ผู้นำชุมชนมีบทบาทเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวและเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนกับชาวบ้านในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์กับชาวบ้านในชุมชน เกิดกิจกรรมให้บริการทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เช่น การบริการบ้านพักโฮมสเตย์ และการขายของที่ระลึก เป็นต้น

ระยะที่ห้า การเปลี่ยนแปลงของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พ.ศ. 2551-ปัจจุบัน)

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา เป็นช่วงระยะเวลาที่เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน กล่าวคือ ผู้นำและชาวบ้านในชุมชนอาฮาได้ร่วมเรียนรู้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยประเด็นหลัก ได้แก่ชุมชนมีแนวคิดในการนำการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ผลประโยชน์ที่คนในชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันผลกระทบจากการท่องเที่ยวทางลบย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านต่างๆ เช่นเดียวกัน

สำหรับประเด็นของการนำการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่ามีการสร้างจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยว ได้แก่ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยการท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การใช้สมุนไพรสู่อาข่าสปา อาหารเพื่อสุขภาพอาข่า ตลอดจนการทอผ้าและปักผ้าเป็นสินค้าของที่ระลึก เป็นต้นดังเช่น บ้านแสนใจพัฒนาและบ้านห้วยจี่เหล็ก ที่มุ่งให้คนในชุมชนต้องรู้จักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตนสามารถที่จะนำมาจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืนให้ความใส่ใจในฐานะเจ้าของและผู้ดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยการนำมาประยุกต์เข้าสู่การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ นอกจากนั้นยังเน้นการที่ชุมชนต้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผลโดยไม่เกิดผลกระทบต่อสภาพของชุมชนหรือเกิดผลกระทบที่น้อยที่สุด

จากคำบอกเล่าของนายไกรสิทธิ์ สิทธิโชค กรรมการการท่องเที่ยวบ้านแสนใจพัฒนา ระบุว่า ความสนใจและต้องการที่จะอนุรักษ์ป่าชุมชนของบ้านแสนใจพัฒนา ที่เป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหารและสมุนไพรของชุมชน โดยเฉพาะยาที่ได้จากป่า เนื่องจากชาวอาข่ารู้จักการใช้ต้นไม้ต้นหญ้า มาเป็นสมุนไพรเพื่อใช้เป็นยารักษาความเจ็บป่วยมาตั้งแต่บรรพบุรุษและได้มีการถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานจนถึงปัจจุบัน (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค: สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2554)

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชนเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนส่วนหนึ่งมาจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เริ่มหันมาอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และต้องการการเดินทางที่ได้สัมผัสกับเจ้าของท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่ได้เดินทางเข้าสู่หมู่บ้านของชนเผ่าอาข่า ดังนี้

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านอาข่าอาแป ในประเด็นของการตัดสินใจมาเที่ยวในหมู่บ้านชนเผ่าอาข่า ระบุว่า ต้องการมาชมวิถีชีวิตของชนเผ่า มาอยู่กับชาวบ้าน และสัมผัสกับธรรมชาติ (Trudy Gloria: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

นักท่องเที่ยวจากประเทศอิสราเอลที่เข้ามาพักบ้านโฮมสเตย์ในหมู่บ้านอาข่าพัฒนา ระบุว่า ตนเองต้องการพักผ่อนและหาวันหยุดมาเพื่อสัมผัสกับธรรมชาติและต้องการเห็นการใช้ชีวิตของชนเผ่า (Adam Christopher: สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2555)

จากข้อมูลทั้งหมดข้างต้นกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวในระยะ พ.ศ. 2551 ถึงปัจจุบัน ชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้และดำเนินการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้มาจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตของชนเผ่าที่แท้จริง ทำให้จำนวนของนักท่องเที่ยวที่เข้าสู่

หมู่บ้านมีมากขึ้นตามไปด้วย การแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพสูงมาใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้แหล่งท่องเที่ยวที่เริ่มมีความเสื่อมโทรมขยายวงกว้างออกไป ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวก็ได้ส่งผลกระทบต่อที่เป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน คือ การกระจุกตัวของผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมที่เป็นปัญหาให้แก่ชุมชน ได้แก่ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวด้านลบที่เกิดขึ้นเสมอในชุมชน ได้แก่ ปัญหาการลอกเลียนพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ปัญหายาเสพติด เป็นต้น ดังนั้นชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวทั้ง 6 แห่งในพื้นที่วิจัยครั้งนี้ จึงรวมตัวเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนและปัจจุบันเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายอำเภอเอเชีย ภายใต้การดำเนินงานของสมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอำเภอ จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาวอำเภอ ส่งเสริมให้ชาวอำเภอมีความเป็นผู้นำ สามารถวางแผนวิเคราะห์ ตัดสินใจและกำหนดทางเลือกพัฒนาชนเผ่าได้ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีพันธกิจ คือ พัฒนาศักยภาพคนอำเภอด้วยการสร้างผู้นำเด็ก เยาวชน เพื่อการทำงานด้านสืบสานชาติพันธุ์พร้อมทั้งพัฒนาบทบาทสตรีและเชิดชูผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ขณะเดียวกันยังสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมโดยเน้นพัฒนาด้านอาชีพและสิ่งแวดล้อมให้สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติและพึ่งพาตนเองได้ เพื่อยกระดับให้ชนเผ่าอำเภอมีสิทธิ์มีเสียง ได้รับการยอมรับจากสังคม มีศักดิ์ศรีตามกฎหมายและระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังรณรงค์ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้สาธารณชนเข้าใจชนเผ่าอำเภอและสร้างเครือข่ายชนเผ่าอำเภอลุ่มน้ำโขง ได้แก่ พม่า จีน ลาว ไทย เวียดนาม

ทั้งนี้ ผลการวิจัยสามารถสรุปเป็นตารางแสดงพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอำเภอ จังหวัดเชียงราย รายหมู่บ้าน ได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 4 พัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย รายหมู่บ้าน

ชื่อหมู่บ้าน	พัฒนาการท่องเที่ยวตามระยะเวลา				
	ระยะแรก (พ.ศ.2529-2534)	ระยะที่สอง (พ.ศ.2535-2540)	ระยะที่สาม (พ.ศ.2541-2544)	ระยะที่สี่ (พ.ศ.2545-2550)	ระยะที่ห้า (พ.ศ.2551-ปัจจุบัน)
พื้นที่อำเภอเมือง					
บ้านอาผ่าพัฒนา	- พ.ศ.2529 นโยบายของรัฐเปิด ศักราชแห่งการท่องเที่ยวจังหวัด เชียงราย สอดรับกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6 (พ.ศ.2525-2534) ให้ จังหวัดเชียงรายเป็นศูนย์กลาง การผลิตสินค้าเกษตรและ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	- พ.ศ.2535 การท่องเที่ยวแบบ ทัวร์ป่าโดยบริษัทนำเที่ยว จากจังหวัดเชียงใหม่อาศัย ชาวบ้านเป็นลูกหาบให้กับ นักท่องเที่ยวระหว่าง เส้นทางเดินป่า - องค์กรอิสระ(มูลนิธิกระจก เงา)นำนักท่องเที่ยวกลุ่ม อาสาสมัครเข้าสู่หมู่บ้าน	ยุทธศาสตร์การพัฒนาการ ท่องเที่ยวของจังหวัด เชียงรายที่สนับสนุนให้การ ท่องเที่ยวในพื้นที่มีลักษณะ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมการให้ บริการทางการท่องเที่ยว ดังนี้ - การพัฒนาถนนเข้าสู่ หมู่บ้าน - การพัฒนาไฟฟ้า - การพัฒนาการศึกษา - การพัฒนาสาธารณสุข	- ภาครัฐ(เทศบาลตำบลแม่ ยาวร่วมกับผู้นำชุมชนมี บทบาทในการกระตุ้นให้ ชาวบ้านได้รับการเรียนรู้ ด้านการบริการทางการ ท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านพัก รูปแบบโฮมสเตย์ เส้นทาง เดินป่า	- หมู่บ้านเข้ารับการประเมิน และได้รับรองมาตรฐาน โฮม สเตย์ไทย ปี 2552- 2554 และ ปี 2555-2557

ตาราง 4 (ต่อ)

ชื่อหมู่บ้าน	พัฒนาการท่องเที่ยวตามระยะเวลา				
	ระยะแรก (พ.ศ.2529-2534)	ระยะที่สอง (พ.ศ.2535-2540)	ระยะที่สาม (พ.ศ.2541-2544)	ระยะที่สี่ (พ.ศ.2545-2550)	ระยะที่ห้า (พ.ศ.2551-ปัจจุบัน)
บ้านอาข้าอาแป		- พ.ศ. 2536 การท่องเที่ยวแบบ ทัวร์ป่าโดยบริษัทนำเที่ยวจาก จังหวัดเชียงใหม่และผู้นำ ชุมชนได้ร่วมลงทุนกับ ชาวต่างชาติเปิดเกสต์เฮาส์ - องค์กรอิสระ(มูลนิธิกระเจก เงา)นำนักท่องเที่ยวกลุ่ม อาสาสมัครเข้าสู่หมู่บ้าน		- ภาครัฐ(องค์กรบริหารส่วน ตำบลคอยชางร่วมกับผู้นำ ชุมชนมีบทบาทสนับสนุน ให้ชาวบ้านทำการ ท่องเที่ยว เช่นบ้านพัก โฮมสเตย์ เส้นทางเดินป่า	- พ.ศ. 2553 เข้าร่วมเป็น สมาชิกเครือข่ายการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนของ จังหวัดเชียงราย
พื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง					
บ้านแสนใจพัฒนา	- พ.ศ.2529 นโยบายของรัฐเปิด ศักราชแห่งการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย สอดรับกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-6 (พ.ศ.2525-2534) ให้จังหวัด เชียงรายเป็นศูนย์กลางการ ผลิตสินค้าเกษตรและ	พ.ศ.2540 การส่งเสริมการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนของ สถาบันการท่องเที่ยวโดย ชุมชน	ยุทธศาสตร์การพัฒนาการ ท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย สนับสนุนให้การท่องเที่ยวใน พื้นที่มีลักษณะการท่องเที่ยว เชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมโดยการส่งเสริม การให้บริการทางการ ท่องเที่ยว ดังนี้	- พ.ศ. 2549 การท่องเที่ยว รุ่งในรูปแบบอาสาสมัคร ต่างประเทศโดยสมาคมอา ขาจังหวัดเชียงรายจาก งานวิจัย(สกว.)	- พ.ศ.2550 ผู้นำชุมชนมี บทบาทในการส่งเสริมให้ เกิดการท่องเที่ยวเชิง สุขภาพในชุมชน - พ.ศ.2553เข้าร่วมเป็น สมาชิกเครือข่ายการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนของ จังหวัดเชียงราย

ตาราง 4 (ต่อ)

ชื่อหมู่บ้าน	พัฒนาการท่องเที่ยวตามระยะเวลา				
	ระยะแรก (พ.ศ.2529-2534)	ระยะที่สอง (พ.ศ.2535-2540)	ระยะที่สาม (พ.ศ.2541-2544)	ระยะที่สี่ (พ.ศ.2545-2550)	ระยะที่ห้า (พ.ศ.2551-ปัจจุบัน)
บ้านเจียงจาไล	<p>อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว</p> <p>- พ.ศ. 2531 โครงการพัฒนา</p> <p>คอยคุง โดยการฟื้นฟูป่า</p> <p>และพัฒนาสภาพชีวิตของ</p> <p>ชาวเขาให้อยู่ดีกินดี</p>	<p>- พ.ศ. 2539 การร่วมกันของ</p> <p>บ้านสันติคีรีกับองค์กร</p> <p>บริหารส่วนตำบลแม่สลอง</p> <p>นอกจัดงานเทศกาลชิมชา</p> <p>ชาภูกระบาน อาหารชนเผ่า</p> <p>คอยแม่สลอง ทำให้ชุมชน</p> <p>เปิดให้บริการบ้านพักแก่นัก</p> <p>ท่องเที่ยว</p>	<p>- การพัฒนาถนนเข้าสู่หมู่บ้าน</p> <p>- การพัฒนาไฟฟ้า</p> <p>- การพัฒนาการศึกษา</p> <p>- การพัฒนาสาธารณสุข</p>		<p>- พ.ศ.2549 ได้รับการ</p> <p>สนับสนุนจากองค์กร</p> <p>บริหารส่วนตำบลแม่สลอง</p> <p>นอกให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยว (Tourism</p> <p>Village)</p>
บ้านอ้งหล่ออา่า				<p>เกิดการรวมกลุ่มของ</p> <p>ชาวบ้านในหมู่บ้านเพื่อจัดทำ</p> <p>บ้านพักโฮมสเตย์</p>	<p>ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ</p> <p>ให้ปลูกพืชผลไม้ เมืองหนาว</p> <p>และผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เพื่อ</p> <p>ส่งเสริมรายได้จากการท่องเที่ยว</p>

ตาราง 4 (ต่อ)

ชื่อหมู่บ้าน	พัฒนาการท่องเที่ยวตามระยะเวลา				
	ระยะแรก (พ.ศ.2529-2534)	ระยะที่สอง (พ.ศ.2535-2540)	ระยะที่สาม (พ.ศ.2541-2544)	ระยะที่สี่ (พ.ศ.2545-2550)	ระยะที่ห้า (พ.ศ.2551-ปัจจุบัน)
พื้นที่อำเภอแม่สรวย					
บ้านห้วยจี่เหล็ก	พ.ศ. 2529 นโยบายของรัฐ เปิดศักราชแห่งการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย สอดรับกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-6 (พ.ศ.2525-2534) ให้จังหวัด เชียงรายเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	- พ.ศ.2535มูลนิธิอาสาสมัคร เพื่อสังคม (มอศ.) และ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้การท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือพัฒนาสังคม - พ.ศ. 2540 ได้รับเลือกจาก สมาคมเพื่อการศึกษาและพัฒนาอาชีพให้เป็นพื้นที่ นำร่องเรื่องการท่องเที่ยว โดยชุมชน ศึกษารวบรวม หาคความหมายของ ประเพณีพิธีกรรมและอัตลักษณ์ของชนเผ่า	ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด เชียงรายสนับสนุนให้การท่องเที่ยวในพื้นที่มีลักษณะ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมการ ให้บริการทางการท่องเที่ยว ดังนี้ - การพัฒนาถนนเข้าสู่หมู่บ้าน - การพัฒนาไฟฟ้า - การพัฒนาการศึกษา - การพัฒนาสาธารณสุข	การรวมกลุ่มของชาวบ้านในการจัดทำบ้านพักในรูปแบบ โฮมสเตย์	เป็นหมู่บ้านที่ยังคงเป็น ต้นแบบของหมู่บ้านอาข่าที่อนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวอาข่า

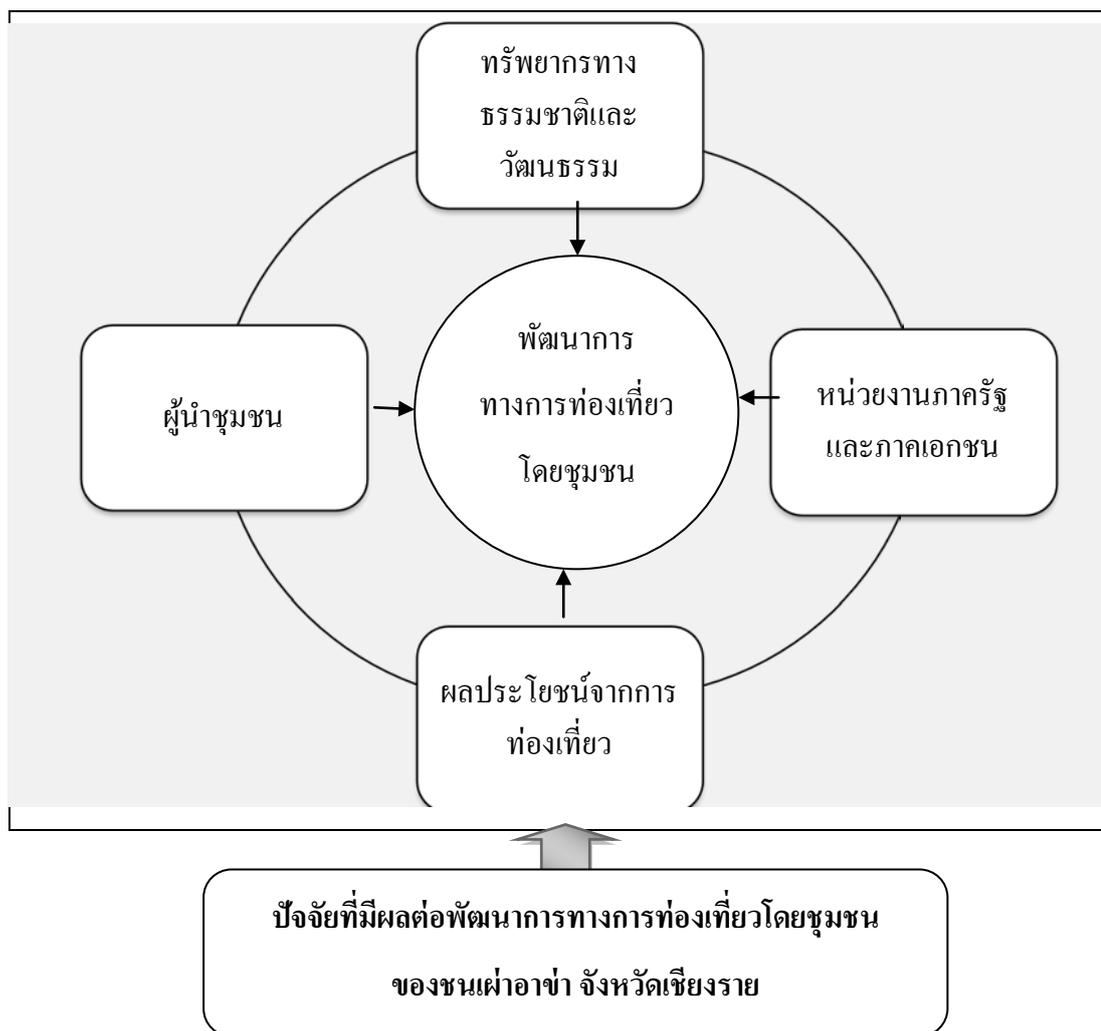
ส่วนสรุป

ผลพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ชนเผ่าอาข่ามีสภาพการตั้งถิ่นฐานอยู่ตามแนวสันเขา มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่เกื้อหนุนเป็นอย่างดีต่อการท่องเที่ยว รวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงการรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต (การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย และอาหาร) ประเพณีและพิธีกรรมตามรอบปีปฏิทิน อันเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่ชุมชน การเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2529 นโยบายของรัฐเปิดศักราชแห่งการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย สอดรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-6 (พ.ศ. 2525-2534) ให้จังหวัดเชียงราย เป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และต่อมาในปี พ.ศ. 2535 เป็นปีที่ภาครัฐประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย และทางจังหวัดเชียงรายรับนโยบายของรัฐมาดำเนินงานการจัดงานหลายรูปแบบ เช่น งานนมัสการพระธาตุดอยตุง งานไหว้สาแม่ฟ้าหลวง เทศกาลลั่นจี้ จากความต้องการของภาครัฐที่จะช่วยให้ชนเผ่ามีความอยู่ดีกินดี และด้วยโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในปี พ.ศ. 2531 ได้ทรงฟื้นฟูป่าให้คืนสู่สภาพที่ชุ่มชื้น การเปลี่ยนพื้นที่ปลูกฝิ่นเป็นพื้นที่ปลูกชาและพืชผลการเกษตรเมืองหนาว เพื่อให้ชนเผ่ารักพื้นที่อยู่อาศัยและรักษาผืนแผ่นดินไทย โดยหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง ได้แก่ บ้านอ้งหล่ออาข่า บ้านเจียงจาโฮ บ้านแสนใจพัฒนา

การท่องเที่ยวได้เข้าสู่ชุมชนอย่างเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นในพื้นที่ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง ได้แก่ บ้านอาผ่าพัฒนา บ้านอาข่าอาแป จากภาคเอกชน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครที่เข้ามาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน เช่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ระบบนิเวศ รวมถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคม ส่วนมูลนิธิศุภนิมิต เป็นการนำโดยกลุ่มอาสาสมัครเข้ามาพักอาศัยในหมู่บ้านในระยะเวลาอันยาวนานและร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชาวบ้าน มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงหมู่บ้าน เช่น น้ำตก การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น และในปี พ.ศ. 2535-2540 การขยายตัวของการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่าได้เข้าสู่ชุมชน โดยมีคฤหบดีของบริษัทยาเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย เกิดการจัดทำบ้านพักไว้บริการนักท่องเที่ยว, ลูกหาบชนเผ่าสำหรับช่วยมัคคุเทศก์นำเที่ยวกิจกรรมเดินป่า และการขายของที่ระลึกจากงานฝีมือของชาวบ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ในปี พ.ศ. 2540 สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน เห็นความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนเผ่า จึงได้ทำการศึกษาวิจัยโดยใช้ชุมชนบ้านห้วยจี้เหล็กเป็นต้นแบบในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การเติบโตและการพัฒนาของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในปี พ.ศ. 2541–2544 มีการพัฒนาปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยว ได้แก่ สาธารณูปโภคพื้นฐาน การคมนาคม ความสามารถในการรองรับทางการบริการ เพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ทั้งนี้กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวจะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การเรียนรู้และร่วมดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีและชมการแสดงของชนเผ่าอาข่า การพัฒนาของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีมาอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2545–พ.ศ. 2550 มีผลที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นการตอบสนองต่อกระแสการค้าและการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย ผู้นำชุมชนมีบทบาทเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวและเป็นผู้ประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนกับชาวบ้านในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์กับชาวบ้านในชุมชน และจากการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมา ชุมชนมีประสบการณ์ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง การเปลี่ยนแปลงของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (พ.ศ. 2551-ปัจจุบัน) พบว่า ชุมชนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่คนในชุมชน แต่ก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านลบแก่ชุมชนเช่นเดียวกัน

จากผลการศึกษาพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอ ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ดังภาพ 18

ภาพ 18 ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

จากภาพ 18 ผู้วิจัยอธิบายได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ได้แก่

1. ทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวกับทรัพยากรที่ชุมชนใช้เป็นทรัพยากรเดียวกันที่ใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ทรัพยากรทางธรรมชาติที่เกื้อหนุนเป็นอย่างดีต่อการท่องเที่ยว รวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงการรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต (การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย และอาหาร) ประเพณีและพิธีกรรมตามรอบปีปฏิทิน อันเป็นเสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่ชุมชน

2. ผู้นำชุมชนมีบทบาทเป็นอย่างมากต่อพัฒนาการทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย เนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและ

ภาคเอกชนในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการจัดการ โดยคนในชุมชนและอยู่บนพื้นฐานของความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนที่จะคอยประสานผลประโยชน์ที่ได้รับจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยเชื่อมโยงกับการอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผสมผสานสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต การดำรงชีวิต วัฒนธรรม ของชุมชนมาใช้เพื่อกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

3. หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน หน่วยงานภาครัฐให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวแก่ชุมชนตามนโยบายของรัฐ ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย ส่วนภาคเอกชนมีเป้าหมายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในมิติที่หลากหลาย เช่น มิติด้านสิ่งแวดล้อม คือ การร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม ส่วนมิติด้านเศรษฐกิจ คือ การกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน

4. ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทั้งนี้ชุมชนชนเผ่าอาข่าที่ดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมีทั้งในรูปแบบของตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน (อาทิเช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การมีอาชีพใหม่ที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวนอกเหนือจากอาชีพเกษตร เป็นต้น) ดังนั้นผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจูงใจอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามลำดับ

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีต่อชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

การวิเคราะห์ในตอนนี้ ได้ทำการวิเคราะห์โดยใช้กรณีศึกษา (case study) จำนวน 6 หมู่บ้าน โดยการศึกษาตอนนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารในประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการสำรวจพื้นที่วิจัย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็น โดยใช้คำถามปลายเปิดที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทแวดล้อม ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้าน กลุ่มนักท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ในประเด็นของการศึกษาจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม และเปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยศึกษาเป็นกรณีศึกษารายหมู่บ้าน จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้ผลการศึกษา ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 บ้านอาผ่าพัฒนา

บริบท บ้านอาผ่าพัฒนา

ผลการศึกษาพบว่า บ้านอาผ่าพัฒนา ที่ตั้ง หมู่ที่ 11 ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงรายประมาณ 14 กิโลเมตร พื้นที่ตั้งอยู่เป็นเนินเขา อยู่ในเขตปกครองของบ้านห้วยแม่ซ้าย หมู่ 11 ตำบลแม่ยาว ซึ่งห่างจากบ้านหลักประมาณ 150 เมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่บ้านจะแล บ้านบริวาร หมู่ 11

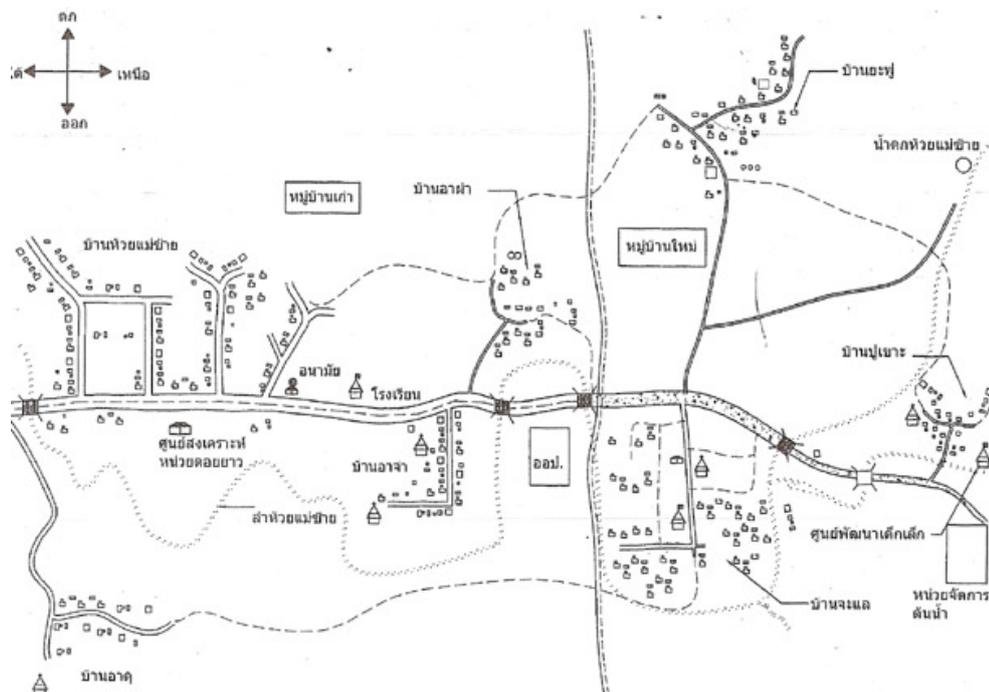
ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่บ้านห้วยแม่ซ้าย หมู่ 11

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่บ้านอาจา บ้านบริวาร หมู่ 11

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่บ้านยะฟู บ้านบริวาร หมู่ 11

เดิมนั้นชาวบ้านอาศัยอยู่บ้านอาคุดและคอบ่อ แต่ได้อพยพลงมาอยู่ในบ้านอาผ่าพัฒนา ตั้งแต่วันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2537 เนื่องจากถิ่นที่อาศัยเดิมนั้นอยู่ใกล้กับต้นน้ำของแม่น้ำห้วยแม่ซ้าย กรมป่าไม้จึงได้มีนโยบายจะให้คนออกจากพื้นที่ต้นน้ำโดยการจัดสรรที่ดินทำกินให้ครอบครัวละ 10 ไร่ และที่สำคัญการตั้งหมู่บ้านใหม่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงราย (ประมาณ 20 กิโลเมตร) การคมนาคมสะดวกสบายกว่าที่อยู่เดิมและคนในชุมชนมีความต้องการส่งลูกหลานเรียนหนังสือในตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง ได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

ผู้นำหมู่บ้านในการอพยพย้ายถิ่น คือ นายอาก่า เลเฉอะ ได้นำครอบครัวรวม 25 ครอบครัว มาตั้งถิ่นฐานในช่วงแรก จากนั้นเริ่มมีพี่น้องที่อื่นเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น ในปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 43 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 209 คน ส่วนชื่อหมู่บ้านอย่างเป็นทางการได้จากการตั้งชื่อตามนายอาผ่า เซอมือ ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนของบ้านอาผ่าพัฒนาหลายสมัย

ภาพ 19 อาณาเขตติดต่อของบ้านอาผ้าพัฒนา

ลักษณะภูมิศาสตร์ของบ้านอาผ้าพัฒนาเป็นที่ราบระหว่างภูเขาและมีภูเขาสูงล้อมรอบชุมชน การเดินทางเข้าถึงชุมชนใช้ถนนหลักที่ใช้สัญจรไปมาบนถนนลาดยาง ส่วนถนนที่เข้าสู่หมู่บ้านเป็นทางลูกรังสลับกับถนนเสริมคอนกรีตบางส่วน

การนับถือศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ (ผี) มีความเชื่อ-พิธีกรรมเมื่อเกิดความไม่เข้าใจกันภายในชุมชนก็จะช่วยกันคลี่คลายเหตุการณ์นั้นก่อน โดยใช้กฎเกณฑ์ของศาสนา ซึ่งเป็นการผ่อนปรนซึ่งกันและกัน

ภาพ 20 สภาพชุมชนบ้านอาผ้าพัฒนา

การวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาบ้านอ่าพัฒนา

ผลการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ได้ผลการศึกษาดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า บ้านอ่าพัฒนามีที่ตั้งชุมชนอยู่ท่ามกลางภูเขา ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ประกอบด้วย ทรัพยากรป่าไม้ มีการจัดตั้งป่าชุมชนในหมู่บ้าน โดยมีการกำหนดกฎระเบียบการใช้ป่าชุมชนเพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตาม โดยมีพื้นที่ประมาณ 980 ไร่ ซึ่งแบ่งเป็น ป่าอนุรักษ์ หรือป่าธรรมชาติ 354.85 ไร่ ป่าหวงห้ามทางวัฒนธรรมประเพณี 8 ไร่ ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงเจ้าที่หมู่บ้าน และป่าใช้สอย สภาพของป่าเบญจพรรณที่มีความสมบูรณ์อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำกก และเขตป่าชุมชนโดยเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน เช่น หน่อไม้ หนอนไม้ไผ่ (รดคว่น) ผักกูด เห็ด มีน้ำตกห้วยแม่ซ้ายซึ่งเป็นน้ำตกขนาดกลางไหลผ่านจากภูเขาเข้าสู่หมู่บ้านโดยชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำสายนี้ในการอุปโภคและบริโภค ชุมชนได้จัดสร้างเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติที่ผ่านน้ำตกห้วยแม่ซ้ายเชื่อมไปถึงบ้านยะพูของชนเผ่าลาหู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง ณ จุดชมวิวทะเลหมอกยะพูบนเทือกเขาคอยบ่อ นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของตัวเมืองเชียงรายได้อย่างชัดเจน (ข้อมูลจากการสำรวจชุมชน: 25 พฤศจิกายน 2554)

1.1 การจัดการทุนทางธรรมชาติของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านอ่าพัฒนามีการกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ของชุมชนเพื่อกิจกรรมการเดินป่า เนื่องจากวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าตามความเชื่อ และการประกอบพิธีกรรมที่เคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ให้ความสมบูรณ์ในการเพาะปลูกข้าว ข้าวโพด การหาพืชพันธ์ในป่ามาเป็นอาหาร รวมทั้งการล่าสัตว์ในป่า ซึ่งผู้อาวุโสและผู้นำชุมชนได้ปลูกฝังให้ชาวบ้านในชุมชนอนุรักษ์ป่า โดยแบ่งประเภทป่าออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ป่าอนุรักษ์เพื่อใช้สอย เป็นป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีพ เป็นแหล่งอาหาร ล่าสัตว์ และยาสมุนไพร 2) ป่าพิธีกรรม เป็นป่าที่มีพื้นที่อยู่ใกล้หรือติดกับชุมชน เป็นการนำความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารักษาผืนป่า โดยห้ามมิให้คนในชุมชนเข้าไปทำลาย ล่าสัตว์ ในเขตพื้นที่นี้ โดยส่วนมากเป็นตาน้ำที่จะก่อให้เกิดลำธารที่ใช้ในการอุปโภค บริโภคของชุมชน พื้นที่ป่าพิธีกรรมอาข่า ได้แก่ พื้นที่ศาลพระภูมิ พื้นที่บ่อน้ำบริสุทธิ์ พื้นที่ประตุมูบ้าน และพื้นที่ป่าช้า 3) ป่าชุมชน เป็นป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ โดยกำหนดเขตกันเพื่อแสดงอาณาเขตที่ชัดเจน รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนอนุญาตให้มัลคเทศก์ท้องถิ่นนำนักท่องเที่ยวเข้าพื้นที่ในกิจกรรมการเดินป่า โดยสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของป่าให้แก่ักท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์นักเทศก์ท้องถิ่น กล่าวว่า การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ในการนำนักท่องเที่ยวเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติต้องมีการบอกกล่าวถึง สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อของคนในชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เคารพผืนป่าเช่นกัน

“เราเชื่อว่าจอมปลวกเป็นเจ้าแผ่นดิน เมื่อเดินผ่านจะทำการเคารพโดยการวาง กิ่งใบไม้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการรักษาสรรพสิ่งที่อาศัยอยู่ในผืนป่า” (อาหมื่อ เฉอมือ: สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2554)

1.2 การจัดการทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านอาผ่าพัฒนามีวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งสะท้อนให้เห็นการ ดำเนินชีวิตสืบสานตามความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ มีการปกครองโดยการอิง วัฒนธรรมตามประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน มีการให้เกียรติผู้อาวุโสกว่าในการตัดสินใจ ดังเช่น ตำแหน่งเจ้ามา เป็นผู้นำศาสนาของชุมชน ตำแหน่งเจ้าหยาเป็นตำแหน่งรองจากเจ้ามา ซึ่งผู้นำทาง ศาสนาและผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้คุมกฎ ดูแลและรับผิดชอบตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนา ตำแหน่งเจ้ามา กล่าวว่า

“ในรอบปีชุมชนจึงมีประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ใน บางประเพณี พิธีกรรมที่ชุมชนอนุญาตให้เข้าร่วมได้ เช่น พิธีไล่ชิงช้า พิธีปีใหม่ลูกข้าง เป็นต้น ส่วน พิธีกรรมที่เป็นระดับครอบครัว ชาวบ้านก็จะประกอบพิธีกรรมภายในครอบครัวเองซึ่งบ้านอาผ่า พัฒนามีพิธีกรรมในรอบปี ดังนี้ พิธีกรรมแซ่จีเออ (เก็บเมล็ดพันธุ์ข้าว) พิธีหมีจำเขอหมีลอง (อยู่ กรรมไม่จุดไฟเผาไร่) พิธีล่อของคู้เออ (พิธีปลูกประตู่หมู่บ้าน) พิธีค้ำค้ำเออ (พิธีถวายทานให้ผี เปรต) พิธีมีซ้องลือเออ (พิธีบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่) ในส่วนของประเพณีของชุมชนตามรอบปี มีดังนี้ ประเพณีซิมลี ซิมมี อาผ่า (ประเพณีเปลี่ยนฤดูกาลใหม่) ประเพณีแซ่ค้ออาผ่า (ประเพณีปลูกข้าว) ประเพณีแซ่ซ้ออาผ่า (ประเพณีไล่ชิงช้า) ประเพณีค้ำทองอาผ่า (ประเพณีปีใหม่ลูกข้าง) เป็นประเพณี ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเที่ยวชมเพื่อเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านได้” (อาโฮย เฉอมือ: สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2554)

การจัดการทุนทางวัฒนธรรมสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านอาผ่าพัฒนา พบว่า บ้านอาผ่าพัฒนา มีการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สัมผัสวิถีชีวิตชนเผ่าใน รูปแบบโฮมสเตย์ การประกอบพิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี ตามความเชื่อของชนเผ่าอาข่า

1.2.1 กาลาหล่าเผอ เป็นชื่อเรียกชิงช้าสวรรค์ของชนเผ่าอาข่า ซึ่งจะมีขึ้น ปีละครั้งประมาณปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนกันยายน กาลาหล่าเผอ จะมีลักษณะเหมือนชิงช้า สวรรค์ แต่จะนั่งได้แค่ 4 คน และ 4 คน ที่จะขึ้นไปเล่นต้องมีน้ำหนักตัวที่สมดุลกัน เวลาหมุนแต่

ละคนจะต้องช่วยกันด้วยการถีบส่งไปเรื่อยๆ ซึ่งเปรียบเสมือนความขยันและความพยายามในการทำมหากินของชาวอาข่า

1.2.2 ค้าท้องอ้าແ່ວ หรือประเพณีปีใหม่ลูกข้าง เป็นประเพณีเปลี่ยนฤดูกาลทำมาหาเลี้ยงชีพ จัดขึ้นประมาณเดือนธันวาคมของทุกปี โดยผู้ชายทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะมีการทำลูกข้าง “ล่อง” แล้วมีการละเล่นแข่งตีกันเพื่อฉลองการเปลี่ยนแปลงวัยที่มีอายุมากขึ้น

1.2.3 แຂ່ງอ้าແ່ວ หรือประเพณีไล่ชิงช้า

1.2.4 การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้สมุนไพรชนเผ่า ศูนย์การแพทย์พื้นบ้านและแพทย์ทางเลือก

2. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน

ผลการศึกษาประเด็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน พบว่า

2.1 ระบบเครือข่ายกับการจัดการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านอาข่าพัฒนา มีความเข้มแข็งในการปกครองโดยการอิงวัฒนธรรมตามประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน ระบบเครือข่ายและระบบการนับถือให้เกียรติผู้อาวุโส จึงทำให้การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนมีการดำเนินงานโดยฝ่ายความเห็นชอบและการตัดสินใจของผู้นำชุมชนภายใต้กรอบวัฒนธรรมที่ดึงมาของชาวอาข่าหน้าที่ของผู้นำชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวของชุมชน คือ การผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อขอการสนับสนุนทางการท่องเที่ยวและถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจข้อมูลทางการท่องเที่ยวให้แก่คนในชุมชน

ส่วนการดำเนินงานขององค์กรทางการท่องเที่ยวของบ้านอาข่าพัฒนา จากข้อมูลการสัมภาษณ์กรรมการการท่องเที่ยวในประเด็นของการดำเนินงานการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า

“แรกเริ่มมีการประชุมชี้แจงการดำเนินงานของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ แต่หลังจากดำเนินการได้ 1 ปี มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้รูปแบบการจัดการยังไม่เรียบร้อยเท่าที่ควร การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกชุมชนขาดความต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการโฮมสเตย์ ที่มีการปรับเปลี่ยนคนทำงานอยู่เสมอ เนื่องด้วยกรรมการชุมชนบางคนได้ย้ายไปทำงานยังต่างประเทศ เช่น ประเทศไต้หวัน และโรงงานต่างจังหวัดในประเทศเช่น จังหวัดอยุธยา จังหวัดระยอง เป็นต้นแต่กรรมการที่อยู่ในหมู่บ้านก็ยังทำงานให้กับชาวบ้านอยู่ในการประสานงาน ให้บริการแก่ผู้เข้ามาในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวหรือเป็นคนที่สนใจมาเรียนรู้กับทางชุมชน” (อาอ้อ เฉลิมมือ: สัมภาษณ์ 6 มกราคม 2555)

2.2 บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงรายเริ่มจากนโยบายของภาครัฐในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความอยู่ดีกินดี ซึ่งการดำเนินงานของภาครัฐและภาคเอกชน มีดังนี้

ส่วนบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ได้แก่ การดำเนินการช่วยเหลือชาวบ้านให้มีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากภาคการเกษตรเพื่อความอยู่ดีกินดีของชาวบ้านการพัฒนาสาธารณูปโภค รวมถึงการส่งเสริมให้ฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรม หน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น หน่วยงานจากภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย เทศบาลตำบลแม่ยาว หน่วยงานเอกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ได้แก่ มูลนิธิศิลปวัฒนธรรมกระจงเงา มูลนิธิศุภนิมิตสมาคมชาวอาข่าฯ เชียงรายและสมาคมอาข่าเอเซีย เป็นต้น

ทางด้านบทบาทในการพัฒนาความรู้ด้านการท่องเที่ยว โดยการแนะนำให้ชาวบ้านจัดการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้เกิดคณะกรรมการเพื่อการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอกอื่นๆ การให้ความรู้และการจัดอบรมด้านการท่องเที่ยวให้แก่ผู้นำชุมชนหน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น หน่วยงานจากภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย เทศบาลตำบลแม่ยาว สถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีล้านนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงราย เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นบ้านอาข่า Akha -CBT

สำหรับบทบาทในการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการนำข้อมูลของชุมชนประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อต่างๆ เช่น สถานีโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วารสาร เว็บไซต์ www.hilltribetour.com และ www.homestaythai.com มีหน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมการตลาด ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา เทศบาลตำบลแม่ยาว ส่วนหน่วยงานเอกชน ได้แก่ เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงราย เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นบ้านอาข่า Akha -CBT

3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการของบ้านอาข่าพัฒนา มีดังนี้

3.1 การนำกฎ ข้อห้ามสำหรับประเพณีปฏิบัติของชุมชน มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านอาผ่าพัฒนามีการดำเนินการที่มีความเกี่ยวข้องกับ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ซึ่งใช้เป็นข้อปฏิบัติของคนในชุมชนซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติอยู่แล้ว และได้ นำมาใช้สำหรับผู้เข้ามาเยือนในชุมชนรวมถึงใช้สำหรับการจัดการท่องเที่ยวเช่นกัน (ข้อมูลจากป้าย แสดงข้อมูลการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน) ดังนี้

3.1.1 ห้ามผิดลูกผิดเมียผู้อื่น เช่น ถ้ามีภรรยาแล้ว ห้ามไปถูกเนื้อต้องตัว หรือแตะต้องภรรยาคนอื่น ถ้าผิดลูกผิดเมียคนอื่นจะต้องโดนลงโทษด้วยการปรับเงิน เสียหุม 1 ตัว และเหล่า ถ้าไม่มีเงินก็ต้องไปยืมคนอื่นมาเสียดำปรับ มิฉะนั้นจะถูกล้อออกจากหมู่บ้าน

3.1.2 ห้ามจับต้องสิ่งของต่างๆ เช่น ประติมากรรม (จะตัดหรือพันไม่ได้) บ่อน้ำ ศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้า ชิงช้า ที่ตีเหล็ก เพราะถ้าจับแล้วเชื่อว่าจะเกิดเหตุร้าย ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องเสียหุม 1 ตัวและเหล่า เพื่อใช้ในพิธีกรรมขอขมาที่ล่วงเกินโดยไม่ล่วงรู้มาก่อนหรือล่วงรู้มาก่อนก็ตาม

3.1.3 ห้ามบุคคลที่นับถือศาสนาอื่น ที่ไม่ได้นับถือบรรพบุรุษเข้ามาตั้ง อาศัยอยู่ในชุมชน เช่น ศาสนาคริสต์ พุทธ อิสลาม

3.2 การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านอาผ่าพัฒนา พบว่า มีประเภทการให้บริการที่พักโฮมสเตย์ 2 ประเภท ได้แก่ 1) แบบค้างแรม 1 คืน คิดค่าบริการ นักท่องเที่ยว 100 บาทต่อคน ไม่รวมอาหารเนื่องจากอาหารที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจะเป็น หน้าที่ของมีคฤเทศก์อาชีพผู้นำพานักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนจะเป็นผู้ประกอบอาหาร โดยใช้ครัวของ บ้านพักโฮมสเตย์และเจ้าของบ้านจะเป็นผู้ช่วยในการจัดเตรียมอุปกรณ์และ 2) แบบค้างแรม 1 คืน รวมค่าอาหารจากเจ้าของบ้าน คิดค่าบริการ 300 บาทต่อคน กิจกรรมการเดินทาง ธรรมชาติ การศึกษาสมุนไพรของชนเผ่าอาผ่า โดยมีมีคฤเทศก์ท้องถิ่นในการนำเที่ยวเส้นทางศึกษา ธรรมชาติ ได้แก่ นายอามื้อ เณรมือ นายอาเออะ เณรมือ และนายอาง่า เณรมือ โดยคิดค่าบริการนำ เที่ยว 500 บาท ซึ่งสามารถต่อรองราคาได้ตามระยะทาง การแสดงของชนเผ่าโดยกลุ่มการแสดงซึ่ง เป็นกลุ่มสตรีในชุมชนที่จัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม ณ ลานการละเล่น โดยจัดแสดงให้สำหรับ นักท่องเที่ยวในช่วงเวลากลางวันเท่านั้น (อามื้อ เณรมือ: สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2554)

3.3 การจัดการผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านอาผ่าพัฒนามีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวใน หมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้าน นายอาผ่า เณรมือ เป็นประธานคณะกรรมการ โดยมีการประชุมร่วมกันทุก ครั้งก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเข้าสู่หมู่บ้านเพื่อจัดสรรบ้านพักและการแสดง

จากการสัมภาษณ์กรรมการกลุ่มโฮมสเตย์บ้านอาผ่าพัฒนา กล่าวว่า

“ค่าที่พัก เจ้าของบ้านพักจะหักให้แก่กลุ่มโฮมสเตย์ เป็นจำนวน 10% ของค่าที่พักเพื่อใช้ในการบริหารจัดการกลุ่ม ส่วนรายได้จากการแสดง เป็นของกลุ่มนักแสดง การจำหน่ายสินค้าหัตถกรรม จะเป็นของเจ้าของสินค้า และบริการนำเที่ยวจะเป็นของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น” (ภาวิกา ฅอมมี: สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2554)

4. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการเรียนรู้ ผู้วิจัยศึกษา ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านอาผ่าพัฒนา ที่สามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือนรวมทั้งสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในการให้บริการนักท่องเที่ยวเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ด้านการสื่อสารระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่หมู่บ้าน ซึ่งจากการสังเกต พบว่า ผู้สูงอายุของชุมชนตลอดจนเด็ก ๆ สามารถพูดภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ค่อนข้างดีโดยการสังเกตจากการขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ การให้ข้อมูลวิถีชีวิตของชุมชนได้ สำหรับเด็ก ๆ สามารถนำเที่ยวชมหมู่บ้านได้และมีอักษยไมตรีที่เป็นมิตร และทำการเคารพผู้มาเยือนหมู่บ้านด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใสซึ่งสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือนหมู่บ้าน

ผลจากการสัมภาษณ์กรรมการการท่องเที่ยวของบ้านอาผ่าพัฒนาในประเด็นของการเรียนรู้ของชาวบ้านจากการท่องเที่ยว พบว่า ในระยะเริ่มแรกของชุมชนได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลแม่ยาวและสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย ในการฝึกอบรมผู้นำและชาวบ้านในชุมชนเรื่องของการจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์ การต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อรองรับการเข้าประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย (อาหมื่อ ฅอมมี: สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2554)

และในประเด็นเดียวกัน มัคคุเทศก์ท้องถิ่นบ้านอาผ่าพัฒนา ซึ่งให้เห็นว่าการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว เกิดขึ้นจากกิจกรรมการเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ และการเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์ ทำให้เกิดโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ประเพณีวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่า (อาอ้อ ฅอมมี: สัมภาษณ์ 6 มกราคม 2555)

ภาพ 21 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ส่วนสรุป

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของบ้านอาผ่าพัฒนา มีการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว โดยการกำหนดขอบเขตพื้นที่ในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ชุมชนมีการนำทุนทางวัฒนธรรมสู่การจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิเช่น การเรียนรู้วิถีชีวิตชนเผ่าโดยการพักอาศัยร่วมกับชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์ การประกอบพิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี ตามความเชื่อของชนเผ่าอาข่า

บ้านอาผ่าพัฒนามีความเข้มแข็งในการปกครองโดยการอิงวัฒนธรรมตามประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน ระบบเครือญาติและระบบการนับถือให้เกียรติผู้อาวุโส จึงทำให้การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ด้านองค์กรชุมชน มีการดำเนินงานโดยฝ่ายความเห็นชอบและการตัดสินใจของผู้นำชุมชนภายใต้กรอบวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชาวอาข่า การท่องเที่ยวทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในการให้บริการนักท่องเที่ยวเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ด้านการสื่อสารระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่หมู่บ้าน การเรียนรู้ด้านการสื่อสารภาษาต่างประเทศสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยวรวมทั้งสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วน of ชาวบ้านและผู้มาเยือน

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อชนเผ่าอาข่า จังหวัด เชียงราย กรณีศึกษา บ้านอาผ่าพัฒนา

การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษา บ้านอาผ่าพัฒนา ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิง ลึกผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ชาวบ้าน นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ ภาครัฐ และทำการวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลจากการนำข้อมูลมาจัดประชุมกลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สถานการณ์ (SWOT Analysis) ผลการศึกษาได้วิเคราะห์ผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดย ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

1.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสิ่งแวดล้อม

1.1.1 ชุมชนมีการกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว อย่างชัดเจน กล่าวได้ว่า ชุมชนมีการกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมี มาตรการที่ถูกกำหนด ได้แก่ 1) มาตรการที่ถูกกำหนดโดยชุมชน หมายถึง การใช้กฎระเบียบที่ กำหนดขึ้น โดยการนำความเชื่อของชุมชนมากำหนดเพื่อควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนใน ชุมชนและคนที่มาจากภายนอกชุมชนเพื่อให้เคารพต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน จากการ สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านอาผ่าพัฒนา พบว่า เขตที่เป็นบริเวณหมู่บ้านใช้เป็นเขตที่พักอาศัย เขตป่าชุมชน เป็นพื้นที่ใช้สอย เลี้ยงสัตว์ หางของป่า พื้นที่นี้ใครฝ่าฝืนต้องเสียหมูหรือไก่ เพื่อขอมาต่อเจ้าป่า ป่า ชุมชนของอาข่าคือป่าใช้สอยของหมู่บ้าน เขตป่าพิธีกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนเป็นพื้นที่ดินน้ำและ แหล่งอาหารเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ป่าพิธีกรรมจะมีการมัดมือหรือทำขวัญให้ต้นไม้เพื่อ ให้ ต้นไม้บริเวณนั้นจะต้องเลือกป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำพิธีไหว้ไก่ 2 ตัว หมู 1 ตัว โดยเลือกต้นไม้ 1 ต้นในการทำพิธี ทุกเดือนเมษายน กฎห้ามจับต้องสิ่งของต่างๆ เช่น ประตูลี (จะตัดหรือฟันไม้ได้) บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้า ชิงช้า ที่ดีเหลือ เพราะถ้าจับแล้วเชื่อว่าจะเกิดเหตุร้าย ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้อง เสียหมู 1 ตัวและเหล้า เพื่อใช้ในพิธีกรรมขอมาที่ล่วงเกินโดยไม่ล่วงรู้มาก่อนหรือล่วงรู้มาก่อนก็ ตาม (อาผ่า เณรมือ: สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2554) และ 2) มาตรการที่ถูกกำหนดโดยภาครัฐ คือ การใช้กฎหมายของทางราชการแบ่งเขตพื้นที่ของการใช้ประโยชน์จากป่า เป็นส่วนหนึ่งของข้อ ปฏิบัติที่ทางราชการกำหนดให้ชาวบ้านในชุมชนต้องปฏิบัติตามโดยมีบทลงโทษตามกฎหมาย

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เทศบาลตำบลแม่ยาว กล่าวถึงการอนุรักษ์ พื้นที่ป่าชุมชน ดังนี้

“หมู่บ้านในแหล่งท่องเที่ยวตำบลแม่ยาว ได้ร่วมกับหน่วยพิทักษ์ต้นน้ำ น้ำตกห้วยแม่ซ้าย ในการอนุรักษ์ป่าตามโครงการสร้างฝายชะลอน้ำ โครงการปลูกป่าทดแทน โดยให้ชาวบ้านที่อาศัยแหล่งน้ำห้วยแม่ซ้ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ซึ่งได้แก่ บ้านอาผ่าพัฒนา บ้านปูกะเาะ บ้านจะแล ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์ผืนป่า” (ฉัชชา ชัยวงษ์เย็น: สัมภาษณ์ 22 กุมภาพันธ์ 2555)

1.1.2 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ

ผลจากการสังเกตกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่เข้ามาเที่ยวยังบ้านอาผ่าพัฒนาพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีพฤติกรรมชื่นชอบธรรมชาติ เข้ามาท่องเที่ยวในกิจกรรมการเดินป่า มีความรักป่าและรับผิดชอบตนเองในการอนุรักษ์ธรรมชาติจึงไม่มีทิ้งขยะระหว่างการเดินป่า โดยนักท่องเที่ยวประเภทนี้มาไม่เกินกลุ่มละ 10 คน เป็นกลุ่มที่ชื่นชอบธรรมชาติ วิถีชีวิต และการเรียนรู้ ดังนั้นพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวส่งผลต่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ไม่ก่อความเดือดร้อนให้กับชุมชนจึงไม่เกิดปัญหาในการทำลายธรรมชาติ (ข้อมูลจากการสำรวจเส้นทางเดินป่า: 5 กุมภาพันธ์ 2555)

ผลจากการสัมภาษณ์มัคคุเทศก์บ้านอาผ่าพัฒนา นายอาหมือ เฉอมือ กล่าวว่า การนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่กิจกรรมการเดินป่าส่วนใหญ่จะมีจำนวนไม่เกิน 10 คน ในแต่ละครั้งของการนำเที่ยวเพราะสามารถดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง และบ้านพักโฮมสเตย์มีจำนวน 10 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้สูงสุด 40 คน ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยเปิดรับนักศึกษาจำนวน 90 คน ซึ่งเป็นปริมาณที่มากกว่าบ้านพักของชุมชนจะรับได้ซึ่งแก้ปัญหาโดยการเปิดให้นอนในศาลาประชาคมของหมู่บ้าน

1.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

1.2.1 การใช้สารเคมีในการทำการเกษตรบนพื้นที่สูง มีผลกระทบต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว

กล่าวได้ว่า การใช้สารเคมีในการทำการเกษตรบนพื้นที่สูง ได้แก่ การปลูกสับปะรด ในพื้นที่ป่าชุมชนและป่าอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้การใช้น้ำในลำน้ำห้วยแม่ซ้าย ไหลผ่านหมู่บ้านมีสารเคมีที่ปนเปื้อน ซึ่งก่อให้เกิดโรคผดผื่นแก่ผู้ลงเล่นน้ำ

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เทศบาลตำบลแม่ยาว ระบุว่า การสร้างเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ โดยมีพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างป่าชุมชนและป่าอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำกก ซึ่งมีการปฏิบัติตามกฎหมายพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่รับผิดชอบดูแลได้ทำการให้ความรู้แก่ชาวบ้านเพื่อความร่วมมือในการรักษาผืนป่า แต่อย่างไรในภาคการเกษตร พบว่า มีแต่ทั้งนี้คนในชุมชนจะบอกกล่าว

แก่นักท่องเที่ยวหากมีนักท่องเที่ยวต้องการเล่นน้ำในห้วยแม่ซ้าย เพื่อป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวได้รับอันตรายทางผิวหนัง (ฉัชชา ชัยวงษ์เย็น: สัมภาษณ์ 22 กุมภาพันธ์ 2555)

1.2.2 ปริมาณขยะที่มาจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้การจัดการขยะภายในชุมชน ชาวบ้านอำเภำพัฒนาได้รับการดูแลจากหน่วยงานท้องถิ่น คือเทศบาลตำบลแม่ยาว จัดรถเก็บขยะของเทศบาลเข้ามาเก็บขยะในชุมชนบ้านอำเภำพัฒนาสัปดาห์ละครั้ง แต่ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักโฮมสเตย์จำนวนมาก จะมีจำนวนขยะที่ชาวบ้านต้องเผาเองมากขึ้นกว่าเดิม (ภาวีกา ฌอมมี: สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2554)

2. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

2.1 ผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจ

2.1.1 รายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้นจากการให้บริการทางการท่องเที่ยว

รายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดขึ้นจากการให้บริการทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน อันได้แก่ การจัดการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ การให้บริการนำเที่ยว การจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก รวมถึงการแสดงและการละเล่นของชนเผ่า

2.1.2 ผลประโยชน์จากการให้บริการทางการท่องเที่ยวกลับคืนสู่การปรับปรุงบ้านพักให้ดีขึ้น

ชุมชนมีการให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ รายได้ส่วนหนึ่งนำไปปรับปรุงบ้านพักเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว จากการสำรวจพื้นที่ พบว่า บ้านอำเภำพัฒนา มีการปรับปรุงบ้านพักให้มีอุปกรณ์การให้บริการนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เช่น การซื้อวัสดุเครื่องนอนเพิ่มเติมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ที่นอน มุ้ง ผ้าปูที่นอน ถ้วยกาแฟ แก้วน้ำสำหรับมุนั่งพักผ่อน เป็นต้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากการให้คำแนะนำจากภาคีเครือข่ายและหน่วยงานภาครัฐที่ให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ คือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์ให้การท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวขึ้นตามลำดับ

2.1.3 รายได้จากเงินบริจาคของนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัคร

เพื่อการช่วยเหลือและพัฒนาสังคม โดยชุมชนจะนำเงินส่วนนี้ไปพัฒนาการศึกษาของเยาวชน บทบาทของสตรี เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ผู้นำบ้านอำเภำพัฒนา ระบุว่า เงินบริจาคจากนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัครจะนำไปให้เป็นทุนการศึกษาเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน

หรือบางทีนำไปพัฒนาชุมชน เช่น การสร้างศาลาประชาคม การสร้างประปาหมู่บ้าน เป็นต้น (อาผ่า
เหมอมือ: สัมภาษณ์ 25 มกราคม 2555)

2.1.4 รายได้จากการท่องเที่ยวนำมาบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของ
ชุมชน

ชุมชนมีข้อตกลงร่วมกันในการนำรายได้ส่วนหนึ่งของการให้บริการ
ทางการท่องเที่ยวมาใช้ในการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน เช่น ท่อประปาหมู่บ้าน
ศาลาประชาคม การปรับพื้นที่ลานกลางหมู่บ้าน เป็นต้น

2.2 ผลกระทบทางลบ ด้านเศรษฐกิจ

2.2.1 ความไม่แน่นอนของรายได้จากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวของชุมชนต้องพึ่งพาการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิด
เป็นรายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้
เสริมไม่ใช่รายได้หลักซึ่งมีความไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกที่ชุมชนควบคุมไม่ได้ คือ
ฤดูกาลท่องเที่ยว สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพเศรษฐกิจ

ผลจากการสัมภาษณ์ นายอาอ๋อ เหมอมือ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นบ้านอาผ่า
พัฒนา พื้นที่ตำบลแม่ยาว ระบุว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านขึ้นอยู่กับการนำมาจากมัคคุเทศก์
บริษัทนำเที่ยว ซึ่งไม่มีความแน่นอนของจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละเดือน

2.2.2 การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงและเป็น
ธรรมต่อชุมชนมากนัก

ผลการวิจัยพบว่า การกระจายผลประโยชน์มิได้ตกอยู่กับชาวบ้านทุกๆ ไป
แต่กระจุกตัวอยู่กับผู้นำในชุมชนและผู้ประกอบการจากภายนอกมากกว่า จนมีผลทำให้ชาวบ้าน
ส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ผลจากการสำรวจ
พื้นที่วิจัย พบว่า การเข้าพักของนักท่องเที่ยวเป็นการนำเข้ามาของมัคคุเทศก์อาชีพ ซึ่งจะให้บริการ
บ้านพักเพียง 1-2 หลัง ที่ได้มีผลประโยชน์กับทางเจ้าของบ้าน จึงทำให้การกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง
ในกลุ่มสมาชิกบ้านพักโฮมสเตย์ภายในชุมชน (ข้อมูลจากการสำรวจ: 27 พฤศจิกายน 2555)

จากการสัมภาษณ์กรรมการโฮมสเตย์บ้านอาผ่าพัฒนา กล่าวว่า

“มัคคุเทศก์ของบริษัทนำเที่ยวมักจะนำนักท่องเที่ยวเข้ามาพักเฉพาะ
บ้านพักที่มัคคุเทศก์มีความสัมพันธ์ในการจ้างเจ้าบ้านเป็นผู้ช่วยมัคคุเทศก์ จึงทำให้การจัดการ
บ้านพักให้บริการตามลำดับไม่เป็นไปตามกฎระเบียบที่กลุ่มได้ตั้งไว้จึงเป็นปัญหาของการกระจาย
รายได้ให้แก่สมาชิกภายในกลุ่ม” (ภาวิกา เหมอมือ: สัมภาษณ์ 24 พฤศจิกายน 2554)

2.2.3 การส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาการให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ ทำให้การซื้อสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและสุขภัณฑ์ในครัวเรือนมีอัตราเพิ่มมากขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ บริษัทน้ำทิพย์ เพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาการให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อตอบสนองให้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้การซื้อสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยในครัวเรือนมีอัตราเพิ่มมากขึ้น เช่น เครื่องทำน้ำอุ่น เต้าไมโครเวฟ กระจกน้ำร้อนไฟฟ้า โทรทัศน์ โถชักโครก เป็นต้น ทำให้มีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้นจากการซื้อสินค้า รวมถึงรายจ่ายค่าไฟฟ้ารายเดือน

3. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

3.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสังคม

3.1.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

ผลการสำรวจภาคสนาม พบว่า การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีโอกาสพบเจอกับนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเที่ยวชมชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในระยะยาว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่มอาสาสมัครที่เข้ามาพำนักระยะยาวในชุมชน ตั้งแต่ 1 เดือนถึง 3 เดือน ทำให้มีช่วงระยะเวลาในการเรียนรู้ระหว่างกันมากยิ่งขึ้น ผลที่เกิดขึ้น คือ ความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของสมาชิกในชุมชน เป็นต้น (ข้อมูลจากการสำรวจ: 18 สิงหาคม 2555)

3.1.2 การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนแสดงให้เห็นถึงการเสียสละ การร่วมแรงร่วมใจกันของคนในชุมชน ทั้งนี้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ทำคนเดียวไม่ได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในชุมชน เช่น ประเพณี ไล่ชิงช้า ซึ่งชาวบ้านมีส่วนในการดำเนินกิจกรรม โดยผู้ชาย เป็นผู้ตัดไม้นำมาประกอบชิงช้า ผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้หญิงและเด็กเป็นผู้ร่วมในประเพณี ซึ่งเมื่อดำเนินพิธีกรรมสำเร็จแล้วทุกคนก็จะได้รับประโยชน์จากความศรัทธา ความเชื่อ การเพาะปลูก การอยู่ดีกินดี รวมถึงการเผยแพร่ประเพณีของชนเผ่าให้แก่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้

จากการสำรวจประเพณีไล่ชิงช้าของบ้านอาผ่าพัฒนา พบว่า ชาวบ้านผู้ชายจะไปตัดไม้และนำมาทำเสาชิงช้าใหม่ ผู้สูงอายุจะให้คำปรึกษาในด้านการประกอบพิธีกรรม

และผู้หญิงจะช่วยกันเตรียมอาหาร และทุกคนจะแต่งตัวด้วยชุดชนเผ่าอาข่า (ข้อมูลจากการสำรวจ: 18 สิงหาคม 2555)

จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสบ้านแสนใจพัฒนา กล่าวว่า มีส่วนช่วยในการแนะนำสมุนไพรและน่านักท่องเที่ยวเดินศึกษาเส้นทางสมุนไพรของชุมชน (อาแป่ อามอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

ภาพ 22 กิจกรรมของเด็กๆ บ้านอาฆ่าพัฒนากับนักเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

3.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสังคม

3.2.1 ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ทางการค้าขายจากการที่กลุ่มคนบางกลุ่มในชุมชนมุ่งแสวงหาผลกำไรจากการขายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้าระหว่างชาวบ้านในชุมชน หรือแม้แต่ชาวบ้านกับผู้ประกอบการภายนอก ปัญหานี้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชนก็น้อยลงตามไปด้วย

3.2.2 การแทรกตัวเข้ามาของบริการทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดอาชีพจากการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิดหารายได้ของชาวบ้านในชุมชน (เช่น ผู้ชายเป็นลูกหาบให้กับนักท่องเที่ยวเดินป่าแทนการออกไปทำงานเกษตร) เกษตรกรบางกลุ่มในชุมชนเปลี่ยนอาชีพเป็นการขายสินค้าเกษตรให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นหลักแทนการนำสินค้าการเกษตรขายในตลาด

3.2.3 ปัญหาจากทัวร์ป่า ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพและปัญหาสุขภาพจิต เช่น การบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเลียนแบบของเยาวชนในชุมชน ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวมาจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนเพียงกลุ่มเล็กๆ แต่ก่อให้เกิดปัญหา

ในภาพรวมของชุมชน ซึ่งยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ทางชุมชนได้พยายามดำเนินการแก้ไข แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ได้หมดไปจากชุมชนอย่างแท้จริง

4. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลกระทบทางบวก ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.1.1 การใช้กฎระเบียบ ข้อห้ามจากความเชื่อเป็นภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว

จากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่า การดำเนินชีวิตของชาวอาข่าในการดำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม ยังคงมีให้เห็นอยู่ (เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน ภูมิปัญญา) ขณะเดียวกันชาวบ้านในชุมชนยังคงปฏิบัติประเพณี พิธีกรรมได้เป็นปกติ ไม่ใช่ปฏิบัติเฉพาะในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเท่านั้น ดังเช่นบ้านอาผ่าพัฒนา พบว่ากฎหรือข้อห้ามของบ้านอาผ่าพัฒนามีส่วนช่วยให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมน้อยที่สุดอีกด้วยโดยชาวบ้านในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้อาวุโส ผู้ใหญ่ รวมถึงเด็กๆ จะช่วยกันดูแลนักท่องเที่ยวไม่ให้กระทำความผิดกฎหรือข้อห้ามที่ทางชุมชนได้กำหนดไว้ ซึ่งหากนักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎหรือข้อห้าม จะได้รับการตักเตือนจากชาวบ้าน (ข้อมูลจากการสำรวจ: 22 ธันวาคม 2554)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำบ้านอาผ่าพัฒนา ระบุว่า ชาวชนได้ความรู้ในประเพณี พิธีกรรม จากการถ่ายทอดของกลุ่มผู้อาวุโส และครอบครัว รวมทั้งเยาวชนได้มีโอกาสทำงานเป็นผู้ช่วยของมูลนิธิกระจกเงาในการรวบรวมข้อมูล ทำให้เกิดความรัก ความผูกพันในความเป็นอาข่า และช่วยเหลือผู้เข้ามาเยือนในหมู่บ้านให้ปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามกฎของหมู่บ้าน (อาผ่า ฌอมีเอ: สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2554)

4.1.2 การถ่ายทอดประเพณี โดยอาศัยการท่องเที่ยวเป็นสื่อในการถ่ายทอดจากผู้อาวุโสไปยังเยาวชนและนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า ความร่วมมือระหว่างชุมชนอาข่าที่ดำเนินการท่องเที่ยวเพื่อสู่เยาวชนชาวอาข่าและนำสู่การเรียนรู้แก่คนภายนอกโดยอาศัยการท่องเที่ยวเป็นสื่อในการถ่ายทอดจากผู้รู้ของชุมชนสู่นักท่องเที่ยว เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการสืบสานวัฒนธรรมอาข่า

4.2 ผลกระทบทางลบ ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.2.1 ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในการนำวัฒนธรรมเข้าสู่กิจกรรมการท่องเที่ยว เช่นกรณีของชุมชนมีพิธีกรรมทางศาสนาตามปกติรอบปี แต่ทั้งนี้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือโอกาสในการนำนักท่องเที่ยวเข้าร่วมโดยไม่มีการลงทุนหรือมีส่วนร่วมแต่อย่างใด โดยรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ได้ใช้จ่ายไปในการบำรุงให้แก่ชุมชน หรือแม้แต่การเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวไม่เคารพวิถีความเชื่อของเจ้าบ้าน ทำให้เจ้าบ้านเกิดความเดือดร้อนในการทำพิธีกรรมขอมาที่ล่วงเกินต่อวิญญาณบรรพบุรุษที่ปกปักรักษาบ้าน โดยการเสียหมู 1 ตัวและเหล้า ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เจ้าบ้านต้องเสียเพิ่มขึ้นจากค่าใช้จ่ายปกติ

4.2.2 พฤติกรรมการเลียนแบบการบริโภคของชาวบ้าน เช่น กรณีที่มัคคุเทศก์ได้นำนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านและประกอบอาหารให้แก่นักท่องเที่ยว โดยการนำวัสดุจากภายนอกชุมชนเข้ามา เช่น การนำขนมปังมาประกอบอาหารให้แก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ เป็นต้น ทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการบริโภค และทำให้อาหารชนเผ่ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ส่วนสรุป

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านอาผ่าพัฒนา พบว่า มีผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวก และผลกระทบทางลบ สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 5 สรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านอาผ่าพัฒนา

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	1.1 การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน	1.1 การใช้สารเคมีในการทำเกษตรบนพื้นที่สูง มีผลกระทบต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
	1.2 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ	1.2 ปริมาณขยะที่มาจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	2.1 รายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้นจากการให้บริการทางการท่องเที่ยว	2.1 ความไม่แน่นอนของรายได้จากการท่องเที่ยว
		2.2 การกระจายผลประโยชน์จาก

ตาราง 5 (ต่อ)

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
	2.2 ผลประโยชน์จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว กลับคืนสู่การปรับปรุงบ้านพักให้ดีขึ้น	การท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงและเป็นธรรมต่อชุมชนมากนัก
	2.3 รายได้จากเงินบริจาคของนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัคร	2.3 การส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาการให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ทำให้เกิดการซื้อสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและสุขภัณฑ์ในครัวเรือนมีอัตราเพิ่มมากขึ้น
	2.4 รายได้จากการท่องเที่ยว นำมาบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน	
3. ผลกระทบด้านสังคม	3.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว	3.1 ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ทางการค้าขายจากการที่กลุ่มคนบางกลุ่มในชุมชนมุ่งแสวงหาผลกำไรจากการขายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยว
	3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.2 การแทรกตัวเข้ามาของบริการทางการท่องเที่ยวทำให้เกิดอาชีพจากการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิดหารายได้ของชาวบ้านในชุมชน
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม	4.1 การใช้กฎระเบียบ ข้อห้าม จากความเชื่อเป็นภูมิคุ้มกัน เพื่อป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว	4.1 ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในการนำวัฒนธรรมอาข่าสู่กิจกรรมการท่องเที่ยว
	4.2 การถ่ายทอดประเพณีโดยอาศัยการท่องเที่ยวเป็นสื่อในการถ่ายทอดจากผู้อาวุโสไปยังเยาวชนและนักท่องเที่ยว	4.2 พฤติกรรมการเลียนแบบการบริโภคของชาวบ้าน

ส่วนที่ 2 กรณีศึกษา บ้านอา่าอาแป

บริบท บ้านอา่าอาแป

ผลการศึกษาพบว่า บ้านอา่าอาแป ที่ตั้ง หมู่ที่ 7 ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัด เชียงราย แต่เดิมชุมชนอาศัยอยู่บ้านห้วยขม ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง แต่ได้อพยพย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณใกล้น้ำตกห้วยแก้วโดยการนำของนายอาแป อามอ ที่อพยพครอบครัวมาด้วยกัน 7 ครอบครัว และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “อาแป” ตามชื่อผู้นำ บ้านอา่าอาแปตั้งอยู่บนภูเขาที่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,500 เมตร ใกล้กับบ้านโป่งน้ำร้อน ซึ่งมีชนเผ่าลาหู่มาตั้งถิ่นฐานโดยการพามาของกลุ่มนายทุนจาก ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย และจากตำบลแม่สลอง อำเภอแม่ฟ้าหลวง เข้ามาบุกเบิกทำไร่ชาในบริเวณนี้

อาณาเขตของหมู่บ้านอาแป มีพื้นที่ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับป่าชุมชนของหมู่บ้าน

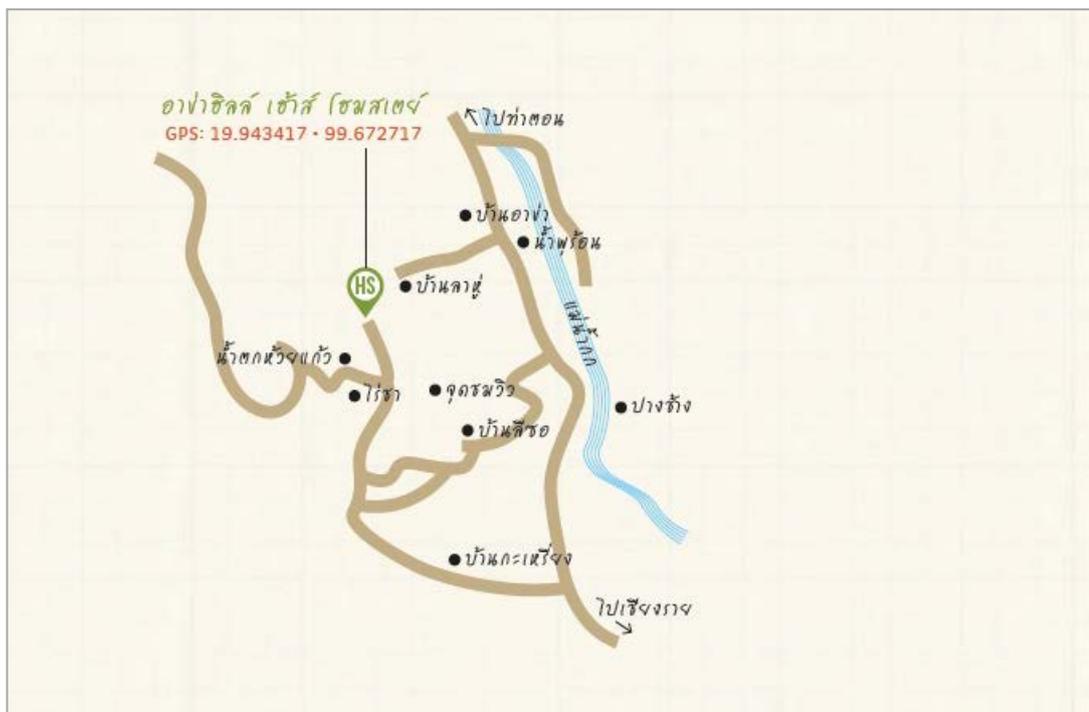
ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านจะจ้อ หมู่ที่ 6

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านโป่งน้ำร้อน หมู่ที่ 7

ทิศตะวันตก ติดต่อกับน้ำตกห้วยแก้ว

สภาพภูมิศาสตร์โดยรอบของบ้านอา่าอาแป มีลักษณะที่ตั้งเป็นเนินเขา สลับซับซ้อนมองเห็นป่าไม้และสวนชาของชุมชนใกล้เคียง พื้นที่ชุมชนมีขนาด 6.5 ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่อาศัย 1 ตารางกิโลเมตร พื้นที่สาธารณะ 0.5 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ป่าไม้และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ 4 กิโลเมตรและพื้นที่ทำกิน 2 ตารางกิโลเมตร ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือการทำ การเกษตร ได้แก่ ปลูกข้าว ข้าวโพด สวนลิ้นจี่ ปลูกผัก และสวนชา

การเดินทางเข้าสู่ชุมชนมีสภาพถนนลาดยาง 6 กม. ถนนลูกรัง 5 กม. มีระยะทางจากองค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮางถึงชุมชน 15 กิโลเมตร บ้านอา่าอาแป ดำเนินการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีบริการทางการท่องเที่ยว ได้แก่ บ้านพักรูปแบบโฮมสเตย์ การนำเที่ยวเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น

ภาพ 23 แผนที่บ้านอาฮาอแป

การวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านอาฮาอแป

การวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ได้ผลการศึกษาดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า บ้านอาฮาอแปเป็นชุมชนมีฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ท่ามกลางขุนเขาที่ล้อมรอบในเขตป่าอนุรักษ์ซึ่งอยู่ในการดูแลของอุทยานแห่งชาติลำน้ำกม มีพื้นที่ป่าสงวน จำนวน 500 ไร่ ป่าชุมชนซึ่งเป็นเขตต้นน้ำ ประมาณ 4,000 ไร่ สามารถใช้เวลาเดินทางเพียง 10 นาทีจากชุมชนไปน้ำตกห้วยแก้ว ซึ่งเป็นน้ำตกที่เป็นแหล่งต้นน้ำของลำห้วย 4 สายที่คนในชุมชนใช้เป็นน้ำใช้ น้ำดื่ม และใช้ทำการเกษตร น้ำตกห้วยแก้ว เป็นน้ำตกตามธรรมชาติ มีกำเนิดจากป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีความสูงประมาณ 20 เมตร จำนวน 3 ชั้น มีลานกว้างสำหรับจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ใช้ทำกิจกรรมสันทนาการต่างๆ (ข้อมูลจากเอกสารแผ่นพับข้อมูลชุมชน: 7 มกราคม 2555)

ภาพ 24 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในชุมชนบ้านอาข้าอาแป

1.1 การจัดการทุนทางธรรมชาติของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ผลจากการสัมภาษณ์ นายอาผ่า เย้ซ้อ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นบ้านอาข้าอาแป กล่าวว่า การนำนักท่องเที่ยวเดินป่ามีการกำหนดเส้นทางในเขตป่าชุมชน และมีบางช่วงที่เข้าไปในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งต้องรักษากฎของหมู่บ้านในการเข้าป่าเสมอ

“เส้นทางเดินป่าหลายเส้นทาง เส้นทางแรก เป็นเส้นทางเดินป่าระยะสั้นไปยัง น้ำตกห้วยแก้ว เส้นทางที่สอง เป็นเส้นทางเดินป่าระยะกลาง เดินเท้าเลียบน้ำตก ไปทางต้นจันทน์ยักษ์ ไปพลบค่ำและพักค้างคืนที่หมู่บ้านดำ เป็นหมู่บ้านของกระเหรี่ยง และเส้นทางที่สาม เดินป่าแรมไพรจนถึงน้ำตกขุนกรณ์ ต้องนอนค้างแรมในป่า ใช้เวลา 5 วัน เมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาลักษณะของป่าจะ ดิบ และมีสัตว์ป่า เช่น หมูป่า อีเห็น หลิ่งหนู หลิ่งหมา ไก่ป่า นกเค้าใน กวาง นำเค้าแมว นำค่อ มากกว่าในปัจจุบัน ส่วนในป่าชุมชนสามารถหาหน่อไม้ และพืชจำพวกเห็ด เช่น เห็ดโคน เห็ดลม เห็ดดอบ” (อาผ่า เย้ซ้อ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

ภาพ 25 กิจกรรมการเดินป่า บ้านอาข้าอาแป

1.2 การจัดการทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนอาข่าอาแปะ มีการดำเนินชีวิตสืบสานตามบรรพบุรุษที่ผ่านการถ่ายทอดวัฒนธรรมสืบต่อกันมา ได้แก่ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ภาษา การแต่งกาย การกิน และภูมิปัญญา จากการสัมภาษณ์ อาทิตย์ อามอ ผู้นำเยาวชนและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ให้ข้อมูลว่า ชุมชนมีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรรักษาโรค ได้แก่ เถาวัลย์เถือดที่มีสรรพคุณบำรุงเลือด รักษาโรคโลหิตจาง ปวดข้อ ปวดเอว ปวดหลัง ผู้หญิงที่ประจำเดือนมาไม่ปกติ แก้วรอยฟกช้ำตามร่างกาย ช่วยในการสลายลิ่มเลือด และใช้ในการดองเหล้าเพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ

2. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน

ผลการศึกษาด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน พบว่า บทบาทของผู้นำชุมชนในการดำเนินงานการท่องเที่ยว จากกรณีศึกษา บ้านอาข่าอาแปะ พบว่า การดำเนินงานทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มจากผู้นำชุมชน คือ นายอแป อามอ เป็นลูกหาบให้แก่มัคคุเทศก์จากบริษัทนำเที่ยว ต่อมาได้ร่วมลงทุนกับชาวต่างชาติในการดำเนินธุรกิจเกสต์เฮาส์ ชื่อว่า อาข่าฮิลล์ จากนั้นนายอแปได้ผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีการนำเสนอการประยุกต์ใช้สมุนไพรเถือดสู่สปาอาข่า จึงทำให้ชุมชนอาแปะ ซึ่งเป็นที่ตั้งของอาข่าฮิลล์ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวแบกเป้อย่างแพร่หลาย และได้ถูกพูดถึงปากต่อปาก จนได้ถูกบันทึกไว้ในไกด์บุ๊ก ชื่อนำอย่าง Lonely Planet ซึ่งถือเป็นคัมภีร์ของนักท่องเที่ยวแบกเป้ทั่วโลก (ข้อมูลจากการสำรวจ: 7 มกราคม 2555) สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ว่า

“เรากระตุ้นให้คนในหมู่บ้านเปิดบ้านพักแบบโฮมสเตย์ โดยส่งชาวบ้านเข้าอบรมความรู้กับทางราชการ เพื่อให้ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย เกิดการรวมกลุ่มและจัดตั้งกรรมการโฮมสเตย์ของหมู่บ้านขึ้นมา จนถึงปัจจุบันเราได้ทำการประชาสัมพันธ์ชุมชนผ่านเว็บไซต์ www.akhagill.com (อาข่าฮิลล์ เกสต์เฮาส์) เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว” (อแป อามอ, 2555: สัมภาษณ์)

สมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์บ้านอาข่าอาแปะ ได้ระบุว่า

“อแปจะไปประชุมกับทางราชการเพราะทางราชการจะรู้จักกับอแป จากนั้นอแปก็จะนำข้อมูลมาบอกเล่าให้ชาวบ้านได้รับรู้กัน” (อาจู เษชอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ

3.1 การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

จากผลการวิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่นของบ้านอาข่าอาแปะ คือการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ซึ่งส่วนมากจะเป็นการเดินป่าระยะกลาง 8-10 กิโลเมตร

เส้นทางเดินป่าเป็นป่าเบญจพรรณ มีหลายสิ่งหลายอย่างให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ กกล้วยไม้ป่า สมุนไพร รวมทั้งเทคนิคการดำรงชีพในป่า การทำอาหารด้วยอุปกรณ์ที่หาได้จากธรรมชาติ เช่น การหุงข้าวในกระบอกไม้ไผ่ การปรุงอาหารทุกอย่างในกระบอกไม้ไผ่ หรือหากเป็นการเดินป่าที่มีการค้างคืน นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้การสร้างที่พักชั่วคราวจากใบตองกล้วยในป่าเพื่อเป็นที่พักค้างคืน ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมาก เส้นทางท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น การเที่ยวชมน้ำตกห้วยแก้ว ซึ่งเป็นน้ำตกขนาดกลาง 3 ชั้นมีความสูง 60 เมตร การชมไร่ชาตามแบบวิถีของคนภูเขา เที่ยวบ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จโดยใช้เส้นทางที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้านของชาวลานูและชาวอาข่า การรักษาสุขภาพด้วยการอบสมุนไพร การนวดสุขภาพและบริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ (ข้อมูลจากการสำรวจ: 9 มกราคม 2555)

Home Stay
STANDARD
Thailand

สำนักงาน
พัฒนาการท่องเที่ยว

เกียรติบัตรนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า
นายอาจุ เยช้อ

อาช่าฮัลล์ เฮ้าส์โฮมสเตย์ บ้านเลขที่ 104 หมู่ 7 ตำบลดอยฮาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ได้ผ่านการประเมินคุณภาพ ตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

เกียรติบัตรนี้มีระยะเวลา ๓ ปี นับตั้งแต่วันที่มอบรางวัล ๒๕๕๐ ถึง ธันวาคม ๒๕๕๕

ติดต่อท่องเที่ยว คุณเกษม เยช้อ (นายเสกสรร นาควงศ์)
โทร.080-7909322 ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

ภาพ 26 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านอาข่าอาแป

3.2 การจัดการผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชนเกิดขึ้นจากการให้บริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ของชาวบ้าน การจำหน่ายสินค้าที่ระลึก การนำเที่ยวของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และการแสดง โดยมีการหักรายได้ 5-10% เข้าสู่หมู่บ้านเพื่อใช้ในการพัฒนาสาธารณูปโภคและกิจกรรมภายในชุมชน ดังที่นายอาแป อามอ ตำแหน่งผู้นำชุมชนบ้านอาฮาอาแป ได้ระบุว่า

“นอกจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้วได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว จากการปรับปรุงบ้านพักให้ได้มาตรฐานโฮมสเตย์ รวมถึงการจัดทำของที่ระลึกจากภูมิปัญญาของชุมชน เช่น การปักผ้า การใช้พืชผักเป็นสมุนไพรในการอบตัว การทำอาหาร”

4. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านอาฮาอาแป มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาเที่ยวยังหมู่บ้านมากกว่านักท่องเที่ยวชาวไทย รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัครที่เข้ามาช่วยพัฒนาชุมชนซึ่งจะพำนักในชุมชนระยะยาว จากโครงการพัฒนาเด็กชาวเขาโรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อนที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวโฮมสเตย์อาฮาฮิลล์ ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวอาฮา โครงการนี้เป็นโครงการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาพักโฮมสเตย์โดยการปันส่วน 10% จากค่าใช้จ่ายของการเข้าพักมาเป็นทุนการศึกษาให้เด็กตามโครงการดังกล่าวเพื่อเป็นการตอบแทนให้กับสังคม ชาวบ้านจึงได้มีโอกาสฝึกทักษะภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ซึ่งใช้ในการสื่อสาร โดยเฉพาะการพูดกับนักท่องเที่ยว (อาแป อามอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555) สอดรับกับข้อมูลของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น กล่าวว่า

“นักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัคร ได้เข้ามาในชุมชนที่ผ่านมามีหลายกลุ่มคณะ ส่วนมากเป็นชาวต่างชาติ ที่เข้ามาสอนหนังสือเด็กๆ 1 เดือน ถึง 3 เดือน ซึ่งระหว่างที่พักอยู่ในหมู่บ้านก็จะทำการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้านและเที่ยวชมป่า น้ำตก และชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง” (อาทิตย์ อามอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

ส่วนสรุป

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านอาฮาอาแป มีจุดเด่นมากที่สุดของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรม เนื่องจากพื้นที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ท่ามกลางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นชื่อของจังหวัดเชียงราย ได้แก่ น้ำตกห้วยแก้ว ทำให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ ที่มีนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านตลอดปี ส่วนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน บ้าน

อาช่าอาแป้มีความโดดเด่นจากบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีหน้าที่ในการประสานงานกับบริษัทนำเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน ในการดำเนินการทางการท่องเที่ยวของชุมชน และการขยายตัวทางธุรกิจการท่องเที่ยว อาทิเช่น ธุรกิจที่พักในรูปแบบเกสต์เฮาส์ ธุรกิจนำเที่ยวในรูปแบบบริษัทนำเที่ยว ซึ่งเป็นธุรกิจที่เกิดขึ้น โดยผู้นำของชุมชนภายในบริบทของชุมชนเอง

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อชนเผ่าอาช่า จังหวัด เชียงราย กรณีศึกษา บ้านอาช่าอาแป้

การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาช่า จังหวัด เชียงราย กรณีศึกษา บ้านอาช่าอาแป้ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ชาวบ้าน นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และทำการวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลจากการนำข้อมูลมาจัดประชุมกลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) ผลการศึกษาได้วิเคราะห์ผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

1.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสิ่งแวดล้อม

1.1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดมาตรการในการควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านอาช่าอาแป้ มีมาตรการในการควบคุมกิจกรรมท่องเที่ยวและการบังคับใช้มาตรการดังกล่าวเพื่อกำหนดขอบเขตของการใช้พื้นที่ของชุมชน ซึ่งเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติร่วมกันของชาวบ้านในชุมชน เช่นกรณีชาวบ้านอาช่าอาแป้ได้มีข้อปฏิบัติในการหาอาหารในป่าตามฤดูกาลเพื่อการรักษาสภาพป่าให้อุดมสมบูรณ์

“การหาหน่อไม้จะทำได้ในช่วง 2 เดือนแรกของฤดูฝนเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้หน่อไม้ได้เติบโตเป็นต้นไผ่นำไปใช้เป็นไม้ใช้สอยต่อไป” (อาจู่ แอ้ซอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

ส่วนมาตรการที่ถูกกำหนดโดยภาครัฐ คือ การใช้กฎหมายของทางราชการแบ่งเขตพื้นที่ของการใช้ประโยชน์จากป่า เป็นส่วนหนึ่งของข้อปฏิบัติที่ทางราชการกำหนดให้ชาวบ้านในหมู่บ้านอาช่าอาแป้ต้องปฏิบัติตามโดยมีบทลงโทษตามกฎหมาย ตัวอย่างเช่นการ

ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าของชุมชนเป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ คือ หน่วยพิทักษ์ต้นน้ำห้วยหมากเหลี่ยม ดังคำสัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน ว่า

“ชาวบ้านร่วมกันปลูกป่า การป้องกันแนวกันไฟ ในช่วงฤดูร้อน การถางหญ้าในเส้นทางท่องเที่ยวต้นน้ำตกห้วยแก้ว ช่วงฤดูฝน” (อาแป อามอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

ภาพ 27 การปลูกป่าในพื้นที่ป่าชุมชน

1.1.2 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

ผลจากการสำรวจ ผู้วิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านอาข้าอาแปส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ที่มีความต้องการในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชนเผ่าอาข้า และนิยมความเงียบสงบ รวมถึงนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัคร ซึ่งจากการสังเกต พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่รับเข้าสู่หมู่บ้านจะเข้ามาเป็นกลุ่มไม่เกิน 5 คน และไม่ก่อความวุ่นวายให้แก่ชุมชน (ข้อมูลจากการสำรวจ: 7 มกราคม 2555)

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ นายอาแป อามอ ผู้นำชุมชนบ้านอาข้าอาแป กล่าว

“ชุมชนสามารถรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 30 คนในการเข้าพักบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 6 หลัง ซึ่งหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากกว่านี้ ชุมชนไม่สามารถจะรับได้จากจำนวนบ้านพักไม่พอเพียง และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะช่วยเหลือชาวบ้านใน

การปรับปรุงอาคาร ลานกิจกรรม และช่วยสอนหนังสือให้เยาวชนของหมู่บ้าน” (อาแป่ อามอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

สอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวจากสหรัฐอเมริกา ระบุว่า ใช้เวลาอยู่ประมาณ 1 อาทิตย์ เพื่อมาเรียนรู้วิถีชีวิตของชนเผ่าในประเทศไทย และสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง (Simeon Lee: สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2555)

1.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

ขาดการจัดการขยะและการรักษาความสะอาด ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาขยะและความสะอาดเป็นประเด็นสำคัญ กล่าวคือ ชาวบ้านมีการทิ้งขยะใกล้กับแหล่งน้ำ รวมถึงการจัดการขยะของชุมชนบ้านอา่าอาแป่ มีปัญหาในประเด็นพื้นที่การทิ้งขยะที่อยู่ใกล้บริเวณน้ำตกห้วยแก้ว ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญในการใช้อุปโภคของชาวบ้าน อีกทั้งน้ำตกห้วยแก้วยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวให้ความนิยมในการเที่ยวชม ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้าน และทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยแต่เดิมปริมาณขยะภายในหมู่บ้านอา่าอาแป่มีปริมาณน้อย จึงใช้วิธีการกำจัดขยะโดยขุดหลุมเผาขยะ แต่ในปัจจุบันนี้มีปริมาณขยะมากขึ้น จากจำนวนขยะเดิมของคนในชุมชนรวมกับที่คนภายนอกชุมชนนำเข้ามา ดังนั้นชุมชนส่วนใหญ่จึงได้รับการดูแลจากองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นในการจัดเก็บขยะ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านอา่าอาแป่ ระบุว่า แต่เดิมชาวบ้านขุดหลุมหลังบ้านของตนเองเพื่อเผาขยะ ปัจจุบันพฤติกรรมดังกล่าวก็ยังมีอยู่บ้าง แต่ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่มาจากนักท่องเที่ยวรวมถึงชาวบ้านเองด้วย จึงต้องให้ทางราชการเข้ามาช่วยจัดเก็บขยะให้แก่ชาวบ้าน (อาแป่ อามอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

ภาพ 28 บริเวณที่ทิ้งขยะของชุมชนบ้านอา่าอาแป่

2. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

2.1 ผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจ

2.1.1 รายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดขึ้นจากการให้บริการทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน กล่าวคือ

1) รายได้จากบ้านพักรูปแบบโฮมสเตย์

เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์บ้านอาข่าอาแปะ ซึ่งให้เห็นว่า ชุมชนมีบ้านพักโฮมสเตย์ที่ให้บริการนักท่องเที่ยวมีจำนวน 5 หลัง คิดอัตราค่าบริการบ้านพักโฮมสเตย์ 100 บาทต่อคน ส่วนอาหาร มัคคุเทศก์อาชีพจะนำมาเองและเป็นผู้ประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยว แต่หากจะให้เจ้าของบ้านทำอาหารให้จะคิดค่าอาหาร 60 บาทต่อคนต่อมื้อ (อาจุ เย้ซ้อ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

ทั้งนี้จากการสำรวจโดยการเข้าพักของผู้วิจัยที่บ้านอาข่าอาแปะ พบว่า ราคาที่พักคิดค่าบริการ คนละ 100 บาท โดยผู้เข้าพักสามารถประกอบอาหารด้วยตนเอง (ข้อมูลจากการสำรวจ: 8 มกราคม 2555)

ภาพ 29 บ้านพักที่ให้บริการโฮมสเตย์

2) รายได้จากการนำเที่ยว และการขายของที่ระลึก

ผลการวิจัย พบว่ารายได้จากการนำเที่ยวเป็นรายได้เฉพาะกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มลูกหาบและมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านจะมีไม่เกิน 5 คน และส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ทั้งนี้การนำเที่ยวให้นักท่องเที่ยว ผู้นำเที่ยวต้องเป็นคนที่มีความรู้ มีความสามารถในการใช้ภาษาไทย และภาษาอังกฤษในการให้ข้อมูลและอธิบายแก่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์มัคคุเทศก์ท้องถิ่นบ้านอาฮาอาแป่ กล่าวว่า
 “ถูกهاب คิดค่าบริการ 500 บาท ต่อวัน ส่วนมัคคุเทศก์ท้องถิ่น คิด
 ค่าบริการ 800 บาทต่อวัน” (อาฮา เยซื่อ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

2.1.2 รายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนการศึกษาของเยาวชนในชุมชน
 ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนได้นำรายได้ที่ได้รับเพิ่มจากการดำเนินกิจกรรม
 การให้บริการทางการท่องเที่ยว เช่น การให้บริการบ้านพักรูปแบบโฮมสเตย์ การจำหน่ายสินค้า
 ของที่ระลึก การจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร ส่งให้ลูกหลานเรียนหนังสือในตัวเอง เป็น
 เงินกองทุนของชุมชนสนับสนุนค่าเลี้ยงดูเด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุน ค่าจ้างครูอาสาสมัครช่วย
 สอนหนังสือให้แก่เด็กในชุมชน

2.2 ผลกระทบทางลบ ด้านเศรษฐกิจ

2.2.1 ความไม่แน่นอนของรายได้จากการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวของชุมชนต้องพึ่งพาการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิด
 เป็นรายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้
 เสริมไม่ใช่รายได้หลักซึ่งมีความไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกที่ชุมชนควบคุมไม่ได้ คือ
 ฤดูกาลท่องเที่ยว สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพเศรษฐกิจ การสัมภาษณ์ มัคคุเทศก์
 บ้านอาฮาอาแป่ ที่ระบุเช่นเดียวกันว่า

“การติดต่อให้เป็นผู้นำการเดินทางไประยะสั้นในแต่ละเดือนจะไม่แน่นอน
 ขึ้นอยู่ที่ว่าเจ้าของบริษัทนำเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่จะติดต่อมาด้วยตนเอง รายได้ไม่สม่ำเสมอตลอด
 ทั้งปี” (อาหมือ เยซื่อ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

2.2.2 การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงและเป็น
 ธรรมต่อชุมชนมากนัก

ผลการวิจัยพบว่า การกระจายผลประโยชน์มิได้ตกอยู่กับชาวบ้านทั่ว ๆ ไป
 แต่กระจุกตัวอยู่กับผู้นำในชุมชนและผู้ประกอบการจากภายนอกมากกว่า จนมีผลทำให้ชาวบ้าน
 ส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์กรรมการโฮมสเตย์ของบ้านอาฮาอาแป่ระบุว่า

“นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางเข้าสู่หมู่บ้านเพื่อเข้าพักยังอาฮาฮิลล์ ซึ่งเป็น
 เป็นของนายอาแป่ ซึ่งเป็นผลจากการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนที่ดำเนินการโดยผู้นำ
 ชุมชน คือ นายอาแป่ อามอ ในการนำเสนอชุมชนผ่านทางสถานีโทรทัศน์ วารสาร การจัดทำเวป
 ไซด์ประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต ดังนั้นโฮมสเตย์อาฮาฮิลล์ของนายอาแป่ จึงมีนักท่องเที่ยวและ
 อาสาสมัครชาวต่างประเทศเข้าใช้บริการบ้านพักในปริมาณการเข้าพักมากกว่าบ้านของสมาชิก

โฮมสเตย์คนอื่นๆ แต่อย่างไรนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์อำเภอฮิลล์ของอาแปะ ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของชาวบ้านจากเดิมที่ทำการเกษตรเพียงอย่างเดียวก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำหัตถกรรมงานฝีมือขายให้นักท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่ระลึก เช่น เสื้อและกระเป๋าผ้าฝ้ายทอมือ เป็นต้น” (อาจู่ เยซู่: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

2.2.3 การซื้อสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและสุขภัณฑ์ในครัวเรือนมีอัตราเพิ่มมากขึ้นจากการพัฒนาการบริการบ้านพักโฮมสเตย์

การปรับปรุงการให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อตอบสนองให้นักท่องเที่ยว ทำให้การซื้อสินค้าประเภทฟุ่มเฟือยในครัวเรือนมีอัตราเพิ่มมากขึ้น เช่น เครื่องทำน้ำอุ่น เต้าไมโครเวฟ กระจกน้ำร้อนไฟฟ้า โทรทัศน์ โฉกโครก เป็นต้น ทำให้มีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้นจากการซื้อสินค้า รวมถึงรายจ่ายค่าไฟฟ้ารายเดือน

3. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

3.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสังคม

3.1.1 การพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภค และเทคโนโลยี จากการเปิดหมู่บ้านสู่การท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า บ้านอำเภออาแปะ ได้รับการพัฒนาถนนที่เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้การเดินทางเข้า-ออกมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ซึ่งการคมนาคมที่สะดวกนี้ทำให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ตามมา เช่น ระบบสื่อสารและระบบสารสนเทศสมัยใหม่ ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ และอินเทอร์เน็ต ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้จากโลกภายนอกมากยิ่งขึ้น เพื่อความรู้เท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม ผู้นำชุมชน คือ นายอาแปะ อามอ ได้ดำเนินการจัดทำเว็บไซต์ของการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง ให้เป็นที่รู้จักของสังคมภายนอก

3.1.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีโอกาสพบเจอกับนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเที่ยวยังชุมชน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่มอาสาสมัครที่เข้ามาพำนักระยะยาวในชุมชน ตั้งแต่ 1 เดือนถึง 3 เดือน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในระยะยาว รวมทั้งการพัฒนาภาษาอังกฤษ โดยสมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี

3.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสังคม

3.2.1 การเอาใจเอาเปรียบของการท่องเที่ยว

จากการสำรวจพบว่าปัญหานี้เกิดขึ้นจากการผูกขาดการให้บริการท่องเที่ยวกับบริษัทนำเที่ยวของผู้นำชุมชน เช่น บ้านพักโฮม สเตย์ ซึ่งปัญหานี้ทำลายความรู้สึกของคนในชุมชน และทำลายความเชื่อในระบบอาวุโสและการนับถือระบบเครือญาติประเด็นการเปลี่ยนแปลงอาชีพและสถานะทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม

3.2.2 การเปลี่ยนแปลงอาชีพและวิถีคิดหารายได้ของชาวบ้าน

จากการสำรวจ ผู้วิจัยพบว่า การแทรกตัวเข้ามาของบริการทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดอาชีพจากการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิดหารายได้ของชาวบ้านในชุมชน (เช่น ผู้ชายเป็นลูกหาบให้กับนักท่องเที่ยวเดินป่าแทนการออกไปทำงานเกษตร) ผู้นำชุมชนเปลี่ยนอาชีพสู่เจ้าของธุรกิจนำเที่ยว และธุรกิจที่พัก ภายในชุมชน (ข้อมูลจากการสำรวจ: 23 พฤศจิกายน 2554)

3.2.3 ทัวร์ป่า ก่อให้เกิดปัญหาเพศพาณิชย์และปัญหายาเสพติด

จากการสัมภาษณ์พบว่า การบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเลียนแบบของเยาวชนในชุมชน ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวมาจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนเพียงกลุ่มเล็กๆ แต่ก่อให้เกิดปัญหาในภาพรวมของชุมชน ซึ่งยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ทางชุมชนได้พยายามดำเนินการแก้ไข แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ได้หมดไปจากชุมชนอย่างแท้จริง (อาจุ เยซอ: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

4. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ได้ผลการศึกษา ดังนี้

4.1 ผลกระทบทางบวก ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.1.1 การสร้างมูลค่าจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ผลจากการสำรวจชุมชน พบว่า การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านอาฮาอาแป มี การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การนำสมุนไพรมาสู่กิจกรรมสปาอาฮา ได้แก่สมุนไพรเลือด ซึ่งมีชื่อเสียงเป็นอย่างมากในด้านสรรพคุณการบำรุงเลือด รักษาโรคโลหิตจาง รักษาอาการปวดข้อ ปวดเอว ปวด

หลัง ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวได้รับโอกาสในการเรียนรู้พืชสมุนไพร และสรรพคุณของสมุนไพรจากชาวบ้าน (ข้อมูลจากการสำรวจ: 3 มีนาคม 2555)

4.1.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมและพิธีกรรม

ผลจากการสำรวจ พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาพำนักระยะยาวในชุมชนซึ่งใช้ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน ถึง 3 เดือน มีความชอบในการเรียนรู้วัฒนธรรม พิธีกรรมของชุมชนเป็นอย่างมากและให้ความเคารพต่อกฎระเบียบของชุมชน ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวจะมาทำประโยชน์ให้แก่ชุมชน เช่น การสร้างศาลาประชุมหมู่บ้าน การสร้างระบบน้ำประปาหมู่บ้าน เป็นต้น

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวฝรั่งเศส ที่มาเดินป่าในชุมชนบ้านอาฮาอาแป ได้กล่าวว่า มีความชื่นชอบในธรรมชาติสามารถชมวิทิวทัศน์ได้ และอยากเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวตะวันออกซึ่งเป็นวิถีดั้งเดิม ทำให้ประทับใจในสิ่งที่ได้พบเห็นจากวิถีชีวิตจริงของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนดอย (Mignel Jead de Almeida Costa: สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2555)

4.2 ผลกระทบทางลบ ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.2.1 ขาดการสืบทอดตำแหน่งทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า บ้านอาฮาอาแป มีสมาชิกของชุมชนประมาณ 80% เปลี่ยนการนับถือศาสนา จากการนับถือพุทธ (ผี) ศาสนาคริสต์ ทำให้มีผลต่อการสืบทอดตำแหน่งทางศาสนา เช่น ตำแหน่งเจ้ามา ซึ่งเป็นตำแหน่งบุคคลสำคัญในชุมชน ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมของชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวอาฮาที่ยังนับถือบรรพบุรุษ “อาพิปอเลาะ” หากหมู่บ้านใดขาดผู้นำการประกอบพิธีกรรม ต้องไปว่าจ้างยังหมู่บ้านอื่น ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง ผลสุดท้ายชุมชนจึงเลือกประกอบเฉพาะพิธีการสำคัญเท่านั้น ส่วนอีกตำแหน่งที่หายไปจากชุมชน คือ ช่างตีเหล็ก เพราะผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการตีเหล็กจำเป็นต้องผ่านพิธีกรรมตามความเชื่อก่อนจะนำไปใช้ แต่ปัจจุบันอุปกรณ์ต่างๆ เช่น มีด พร้า ขวาน สามารถหาซื้อได้ตามตลาดในเมือง

การสัมภาษณ์กรรมการสมาคมอาฮา จังหวัดเชียงราย ระบุว่า

“สังคมที่เปลี่ยนไปเป็นสังคมที่ใช้เทคโนโลยี ทำให้เยาวชนของชาวอาฮาให้ความสนใจในประเพณีและพิธีกรรมน้อยลง แต่ให้ความสนใจในสื่ออินเทอร์เน็ตมากขึ้น ทำให้การสืบทอดการประกอบพิธีกรรมของชาวอาฮาให้แก่รุ่นใหม่ๆ นำเป็นห่วงอย่างมากว่าจะสูญหายไป” (อนุชา อำนาจสกุล: สัมภาษณ์ 21 พฤศจิกายน 2556)

4.2.2 พฤติกรรมการเลียนแบบการบริโภคของเยาวชน

ผลจากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่าปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจาก กรณีที่ มัคคุเทศก์ได้นำนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านและประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยว โดยการนำวัสดุ จากภายนอกชุมชนเข้ามา เช่น การนำขนมปังมาประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยวต่างชาติ เป็นต้น ทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการบริโภค และทำให้อาหารชนเผ่ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หรือ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักท่องเที่ยว มีผลให้เยาวชนเลียนแบบการบริโภค (ข้อมูล จากการสำรวจ: 23 พฤศจิกายน 2554)

ส่วนสรุป

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านอาข้าอาแป พบว่า มีผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวก และผลกระทบทางลบ สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 6 สรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านอาข้าอาแป

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
1. ผลกระทบด้าน สิ่งแวดล้อม	1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิด มาตรการในการควบคุมการ ใช้ประโยชน์ของทรัพยากร การท่องเที่ยว 1.2 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีผล ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของชุมชน	1.1 ขาดการจัดการขยะและการ รักษาความสะอาด
2. ผลกระทบด้าน เศรษฐกิจ	2.1 รายได้จากการให้บริการ ทางการท่องเที่ยวภายใน ชุมชน 2.2 รายได้จากการท่องเที่ยว สนับสนุนการศึกษาของ เยาวชนในชุมชน	2.1 ความไม่แน่นอนของรายได้ จากการท่องเที่ยว 2.2 การกระจายผลประโยชน์จาก การท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงและ เป็นธรรมต่อชุมชนมากนัก 2.3 การซื้อสินค้าประเภท เครื่องใช้ไฟฟ้าและสุขภัณฑ์

ตาราง 6 (ต่อ)

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
		ในครัวเรือนมีอัตราเพิ่มมากขึ้นจากการพัฒนาการบริการบ้านพัก โฮมสเตย์
3. ผลกระทบด้านสังคม	3.1 การพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภค และเทคโนโลยี จากการเปิดหมู่บ้านสู่การท่องเที่ยว	3.1 การเอารัดเอาเปรียบของการท่องเที่ยว 3.2 การเปลี่ยนแปลงอาชีพและวิถีคิดหารายได้ของชาวบ้าน
	3.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว	3.3 ทัวร์ป่า ก่อให้เกิดปัญหาเพศพาณิชย์และปัญหายาเสพติด
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม	4.1 การสร้างมูลค่าจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยว	4.1 ขาดการสืบทอดตำแหน่งทางวัฒนธรรม 4.2 พฤติกรรมการเลียนแบบการบริโภคของเยาวชน
	4.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมและพิธีกรรม	

ส่วนที่ 3 กรณีศึกษา บ้านแสนใจพัฒนา

บริบท บ้านแสนใจพัฒนา

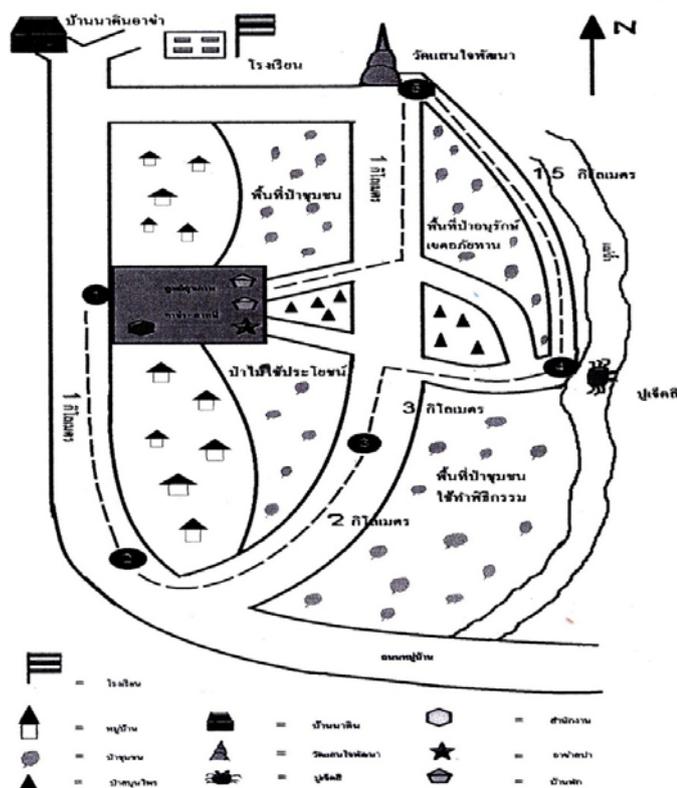
ผลการศึกษาพบว่า บ้านแสนใจพัฒนาเป็นชุมชนเก่าแก่ โดยมีอายุถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2556 (98 ปี) ที่ตั้ง หมู่ที่ 22 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ในอดีตบ้านแสนใจพัฒนา ถูกเรียกชื่อว่า “บ้านแสนใจ” เป็นชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่า กลุ่มอู๋โล่ ได้ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนน้ำแม่จัน-แม่สลองฝั่งขวา อยู่บนคอยแสนใจ ซึ่งเป็นแนวเขาทอดยาว อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 800 เมตร บริเวณรอยเขตติดต่ออำเภอแม่จัน และอำเภอแม่ฟ้าหลวง โดยมีผู้เผ่าม้อก้อง เซอมีอ และนายถู่แซ จูเปาะ เป็นแกนนำมาตั้งชุมชน ในอดีตบ้านแสนใจ เป็นชุมชนชาว

ไทยภูเขาอาซา ซึ่งเป็นชุมชนหน้าด่าน ที่เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างเขตพื้นที่ดอยหินแตกอยู่ในแนวตะเข็บชายแดนพม่า และเป็นพื้นที่ที่ลี้ซมพู่ มีการเคลื่อนไหวของกองกำลังซุนล่า บ้านแสนใจ จึงได้ใช้เป็นพื้นที่แนวหน้าของหน่วยงานราชการฝ่ายต่าง ๆ และการติดต่อกับกองกำลังชนกลุ่มน้อย เพื่อสร้างสันติภาพ จนทำให้นายอู่แซ จูเปาะ ได้รับพระราชทานชื่อสกุล ว่า นายแสนใจ ไทยนุรักษ์ และติดยศเป็นร้อยตำรวจเอก จนได้รับการขนานนามว่า “ผู้กองแสนใจ” ดังนั้นหมู่บ้านแสนใจ จึงเป็นชื่อของบุคคล ที่ใช้เรียกชื่อของหมู่บ้าน ตั้งแต่นั้นมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 บ้านแสนใจ ได้โยกย้ายชุมชนลงมาจากทิศใต้ของชุมชนเนื่องจากภายในชุมชน มีปัญหาขาดแคลนน้ำ และได้มีเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจาก บ้านก่อแสนใจ เป็น “บ้านแสนใจพัฒนา” มาจนถึงปัจจุบัน

พื้นที่หมู่บ้านในปัจจุบัน ประกอบด้วย พื้นที่นา 60 ไร่ พื้นที่สำหรับอาศัย 102 ไร่ พื้นที่สาธารณประโยชน์ 2,127 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	บ้านห้วยसान
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	บ้านแสนสุข
ทิศใต้	ติดต่อ	บ้านแสนใจใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	บ้านห้วยโย

บ้านแสนใจพัฒนา มีจุดเด่นในการสืบสานภูมิปัญญาด้านความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล่อมกับวิถีชีวิตชนเผ่า โดยการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้เป็นยารักษาโรค และเชื่อมโยงกับการรักษาฟื้นฟูป่าสมุนไพรโดยเชื่อมโยงกับเขตพื้นที่ป่าชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์กว่า 5,000 ไร่ โดยชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน 2 แห่ง ได้แก่ ห้วยปู่ (ปู่เจ็ดสี) และป่าประสมประสาน พื้นที่กว่า 1,000 ไร่

ภาพ 30 แผนที่ท้องที่เกี่ยวกับบ้านแสนใจพัฒนา
ที่มา: นากชนก บุญจันทร์ดี และคณะ (2554: 111)

การวิเคราะห์การจัดการท้องที่โดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านแสนใจพัฒนา

การวิเคราะห์การจัดการท้องที่โดยชุมชนตามองค์ประกอบการจัดการท้องที่โดยชุมชน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ได้ผลการศึกษา ดังนี้

1. การจัดการท้องที่โดยชุมชน ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

1.1 การจัดการทุนทางธรรมชาติของชุมชนเพื่อการท้องที่

จากผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรการท้องที่ทางธรรมชาติของชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา ชุมชนตั้งอยู่ในแนวเขารอยเขตติดต่ออำเภอแม่จันและอำเภอแม่ฟ้าหลวง สูงจากระดับน้ำทะเล 800 เมตร อยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนน้ำแม่จัน-แม่สลอง มีความสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าไม้ มีภูเขาล้อมรอบ และมีป่าชุมชน ป่าพิธีกรรม ป่าอนุรักษ์เพื่อการใช้สอย ได้แก่ป่าชุมชนคอยโฮบ่ากะและคอยห้วยโย-แสนใจ นอกจากนี้ยังมีสัตว์ป่า 60 กว่าชนิด เช่นนกปรอท สัตว์น้ำ 30 กว่าชนิด ฝัไม้ป่าตามฤดูกาลไม่น้อยกว่า 50 ชนิด มีแหล่งน้ำซึ่งเป็นแม่น้ำแม่สะแล็บ ลำห้วยเล็กอีกหลายสาย

และแหล่งน้ำที่มีปุ๋ยมูลสัตว์ซึ่งเป็นปุ๋ยที่เมื่อกระทบแสงแดดจะมีสี 7 สี เป็นปุ๋ยที่ชุมชนทำการอนุรักษ์ (ข้อมูลจากแผ่นพับการท่องเที่ยวชุมชน: 27 พฤศจิกายน 2555) สอดรับกับข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา ที่กล่าวว่า

“ชุมชนมีพืชสมุนไพรและพันธุ์ไม้ป่าตามธรรมชาติ ไม่น้อยกว่า 600 ชนิด พันธุ์ผักพื้นบ้าน ไม้ดอก นำมาเป็นยารักษาโรคซึ่งเป็นภูมิปัญญา เป็นสิ่งมีคุณค่าของชุมชน และเมื่อจะนำมาสู่การถ่ายทอดให้แก่เยาวชน รวมถึงการอนุรักษ์ จึงได้คิดว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือในการนำภูมิปัญญาของอาข่า ถ่ายทอดให้แก่ผู้สนใจได้โดยผ่านผู้รู้ของชุมชนเรา”. (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค: สัมภาษณ์ 1 มกราคม 2555)

จากการสัมภาษณ์ นายอาแปะ ปอแฉ่ (2555) ผู้นำเที่ยวป่าชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา ระบุว่าชุมชนมีการกำหนดพื้นที่ป่าออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ป่าชุมชน ป่าพิธีกรรม ป่าอนุรักษ์เพื่อการใช้สอย โดยชุมชนมีกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าโดยอาศัยการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชน ชาวบ้าน รวมทั้งนักท่องเที่ยว จากรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นำพืชสมุนไพรมาประยุกต์สู่การท่องเที่ยว มีการนำภูมิปัญญาของอาข่าในการใช้ยาสมุนไพรจากป่ามาใช้ในการประกอบพิธีกรรม ตามความเชื่อที่เชื่อว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดขึ้นจากสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยมีหมอปพิธีกรรมที่มีความรอบรู้ในบทสวดคาถาอาคม ซึ่งในการกระทำดังกล่าวเป็นการอนุรักษ์พืชพันธุ์ไม้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ชุมชนมีการจัดตั้งโรงเรียนป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องพันธุ์พืชที่ใช้เป็นสมุนไพร โดยมีกิจกรรมการเดินทางศึกษาเรียนรู้ป่าสมุนไพรชุมชน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

ภาพ 31 การประกอบพิธีกรรมบูชาเจ้าที่ เพื่อให้การเพาะปลูกอุดมสมบูรณ์ บ้านแสนใจพัฒนา

1.2 การจัดการทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว

จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชนเผ่าอาข่ามีทรัพยากรทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นเสน่ห์วัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิต (การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย อาหาร) ประเพณีและพิธีกรรมตามรอบปีปฏิทินจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค (2554) กล่าวว่า

“ความเป็นชาวอาข่า ปรากฏให้เห็นผ่านภาษา การแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ทำให้มีผู้คนสนใจที่จะเดินทางเข้ามาสัมผัสวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่มีชุมชนชนเผ่าอาข่าตั้งถิ่นฐานอยู่บนดอยสูงเป็นจำนวนมาก ทำให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของชนเผ่า อีกทั้งได้ชื่นชมธรรมชาติจากทิวทัศน์ของภูเขาสูงที่สลับซับซ้อน ป่าไม้ ดอกไม้เมืองหนาว”

ผลจากการสำรวจพื้นที่บ้านแสนใจพัฒนา พบว่า ชุมชนมีศาสนสถานที่สำคัญตามความเชื่อของชุมชน ประกอบด้วย ประตุมูบ้าน ศาลพระภูมิของชุมชน เสาชิงช้า ลานเที่ยวชุมชน “แคช่อง” บ่อน้ำบริสุทธิ์ ป่าช้า วัด โบสถ์ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่ชาวบ้านในชุมชนให้ความเคารพและเป็นสถานที่ต้องห้ามสำหรับผู้มาเยือน (ข้อมูลจากการสำรวจ: 27 พฤศจิกายน 2554) และจากการสัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนาของชุมชน ซึ่งกล่าวถึง วัฒนธรรมประเพณีชุมชนบ้านแสนใจพัฒนาว่ามีการประกอบพิธีกรรมประเพณีในรอบปีตามความเชื่อของชนเผ่าอาข่า การเล่นพื้นบ้าน ภาษาพูดเครื่องแต่งกาย โครงสร้างบ้านอาข่าดั้งเดิม และที่โดดเด่นคือภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของสมุนไพร ดังนี้

“ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา คือ สมุนไพรของชนเผ่าอาข่า “เบาะนอง เฮอะเออะ ยาก้า” ซึ่งแปลได้ว่า ยาของป่า (เบาะนอง = ป่า เฮอะเออะ = ของ ยาก้า = ป่า) หรือยาที่ได้จากป่า โดยผู้อาวุโสในชุมชนโดยเฉพาะผู้ชาย เรียกว่า หมอยาสมุนไพร จะมีความรู้ในการใช้สมุนไพรเพื่อบำบัดรักษาโรค เช่น แผลเกิดจากไฟไหม้ ขาหัก แขนหัก กระดูกข้อมือเคลื่อนหรือแม่แต่แผลที่เกิดจากการทำร้ายของสัตว์ชนิดต่างๆ ภูมิปัญญาของอาข่ามีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่เชื่อว่าความเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดขึ้นจากสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยมีหมอพิธีกรรมที่มีความรอบรู้ในบทสวด คาถาอาคม ส่วนหมอพิธีกรรมฝ่ายหญิง หรือแม่หมอ “ยี่ผ่า” เป็นหมอทรงเจ้า ทำหน้าที่เรียกขวัญผู้ป่วย สามารถรับรู้เรื่องราวของผู้ป่วยโดยสื่อสารกับโลกวิญญาณ” (อาแปปอแป: สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2554)

2. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน

บทบาทผู้นำชุมชนในการดำเนินงานการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้นำชุมชนบ้านแสนใจพัฒนากับการจัดการท่องเที่ยว เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มโดยริเริ่มจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านเล็กน้อยไม่ถนัดที่ต้องการรักษาผืนป่าชุมชนคอยโฮป่ากะ และคอยห้วยโย-แสนใจและความต้องการสืบสานภูมิปัญญาอาข่าโดยการทำกิจกรรมนำร่องเชิงอาสาสมัครชาวต่างประเทศโดยสมาคมชาวอาข่าฯ และเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย รวมทั้งการทำงานวิจัยศึกษาข้อมูลด้านการท่องเที่ยว จนทำให้เกิดกิจกรรมนำร่องเผยแพร่ท่องเที่ยวด้านสุขภาพอาข่า ส่วนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนดำเนินการโดยเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นบ้านอาข่า Akha –CBT และผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนคือ นายไกรสิทธิ์ สิทธิโชค เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ทางสถานีโทรทัศน์ วารสาร เอกสารทางวิชาการ เป็นต้น เพื่อเผยแพร่ข้อมูลประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญาของชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านแสนใจพัฒนาเป็นที่รู้จักและสนใจแก่ผู้ที่ต้องการศึกษาเรียนรู้เป็นจำนวนมาก และในปี พ.ศ. 2555 ได้ขยายการประสานงานเข้าสู่อาข่าอาเซียน โดยมีกรประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ www.akhaasia.org

การประสานงานของผู้นำชุมชนมีผลให้เกิดการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน เริ่มจากหน่วยงานเอกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ได้แก่ สมาคมชาวอาข่าฯ เชียงราย เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงราย เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นบ้านอาข่า Akha-CBT บทบาทภาครัฐได้แก่ องค์กรการบริหารส่วนตำบลแม่สลองใน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย สถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีล้านนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีหน้าที่ในการพัฒนาความรู้และส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความอยู่ดีกินดี

3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ

3.1 ระบบเครือข่ายกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลการศึกษาการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา มีจุดเด่นในการใช้ความสัมพันธ์ของระบบเครือข่ายเข้ามาจัดการการท่องเที่ยว โดยการรวมกลุ่มของชาวบ้านซึ่งเป็นญาติพี่น้องกัน ร่วมกันในการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยว และอาศัยผู้อาวุโสซึ่งเปรียบเสมือนปราชญ์ท้องถิ่นเข้าร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับสมาชิกในชุมชน รวมถึงการกำหนดกฎระเบียบเพื่อใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว

ทั้งนี้การกำหนดกฎระเบียบชุมชนโดยผู้อาวุโสของชุมชนร่วมกับสมาชิกในชุมชนร่วมกันตกลงกำหนดกฎระเบียบ ดังนี้ ไม่ทะเลาะ ไม่ลักขโมยของ มีความเคารพต่อกัน ต่อผู้อาวุโส เคารพศาสนสถาน และไม่ทำสิ่งผิดกฎหมายทุกชนิด และข้อพึงปฏิบัตินักท่องเที่ยวได้แก่ ไม่เสพยาเสพติด เคารพคน เคารพชุมชน และเชื่อฟังผู้นำ (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค, 2554)

3.2 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ผลการศึกษา การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวของบ้านแสนใจพัฒนา พบว่า มีการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นประยุกต์สู่การท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดังคำกล่าวของไกรสิทธิ์ สิทธิโชค (2555) “อยู่อย่างอาข่า กินอย่างอาข่า” โดยมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ให้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ศูนย์ศึกษาสุขภาพอาข่า ฮาหนี (Akha Life Culture and Environment School) แหล่งเรียนรู้สมุนไพรและอนุรักษ์สมุนไพรในชุมชน นำไปพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยการนำสมุนไพรมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบ อาข่าสปา มีบริการอบไอน้ำด้วยสมุนไพร คิดค่าบริการท่านละ 80 บาท การนวดเพื่อบำบัด 2) โรงเรียนป่าไม้ แหล่งเรียนรู้ในเรื่องพันธุ์พืชที่ใช้เป็นสมุนไพร โดยจัดกิจกรรมการเดินเท้าศึกษาเรียนรู้ป่าสมุนไพร ชุมชนมีทั้งระยะสั้นและระยะยาว บุคลากรในการนำเที่ยวเส้นทางธรรมชาติเพื่อเรียนรู้พืชสมุนไพร และสามารถสื่อสารภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้ คือ นายอาแปะ ป่อแซะ นายอาเซาะ จูเปาะ 3) อาหารเพื่อสุขภาพ เป็นการนำพืชผักจากป่ามาประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยว โดยเน้นพืชผักที่เป็นสมุนไพรและเป็นอาหารที่ชาวบ้านรับประทานเป็นประจำ (เช่น หน่อไม้ น้ำพริก) มีอัตราค่าบริการ 100 บาทต่อคน หรือชุดอาหารสุขภาพขันโตก ชุดละ 800 บาท ที่ให้บริการนักท่องเที่ยวได้ 5 ท่านต่อชุด 4) สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนส่วนมากเป็นสินค้าพื้นบ้าน (เช่น สร้อยคอ ผ้าปัก หัตถกรรมจักสาน เครื่องเล่นดนตรีอาข่า ของท้องถิ่น) งานหัตถกรรมของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุชายจะทำการสานตะกร้า ผู้สูงอายุหญิงจะเย็บปักผ้า ทำไม้กวาดจากดอกหญ้า 5) การละเล่นพื้นบ้าน และดนตรีพื้นบ้านจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวที่พำนักค้างคืน เฉพาะเวลากลางคืนเท่านั้น ชุดแสดงเล่นพื้นบ้านอาข่ากลางคืน (Akha culture dance) ชุดเล็ก มีค่าบริการ 1,200 บาท ส่วนชุดใหญ่ ค่าบริการ 2,000 บาท

ภาพ 32 กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา

4. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการเรียนรู้

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา มีวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนเพื่อนำการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แหล่งความรู้วิถีชีวิตผู้สูงอายุ สร้างรายได้เสริม และสร้างความตระหนักรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้ง การนำสมุนไพรมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวในรูปแบบของอาข่าสปา การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องสมุนไพรของชาวอาข่ามาใช้ในการท่องเที่ยวจึงสร้างประโยชน์ให้ชุมชน โดยลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว เช่นการนำนักท่องเที่ยวศึกษาเส้นทางสมุนไพรในโรงเรียนป่าไม้ของชุมชน การให้บริการอาข่าสปา การให้บริการอาหารอาข่าเพื่อสุขภาพ เป็นต้น (ข้อมูลจากการสำรวจ: 27 พฤศจิกายน 2554) ซึ่งตรงกับข้อมูลการสัมภาษณ์ ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค (2554) อธิบายถึงการนำภูมิปัญญาในการรักษาด้วยสมุนไพร มาถ่ายทอดให้แก่เยาวชนและคนในชุมชน รวมถึงการประยุกต์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพว่า ได้จัดตั้งศูนย์ศึกษาสุขภาพอาข่า ฮาหนี และ โรงเรียนป่าไม้

ขึ้นมาเพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้ และแหล่งเรียนรู้สมุนไพรของอาข่า โดยในศูนย์ฯ ได้เปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ในวิธีการรักษาโรคโดยใช้พืชสมุนไพรของอาข่า แบ่งออกได้ คือ 1) สมุนไพรบำบัด “นะซี สล่า” เช่น การรับประทานสมุนไพรแบบสดๆ หรือนำสมุนไพรต้มแล้วดื่ม น้ำ การใช้ใบตองห่อสมุนไพรนำอังไฟแล้วประคบ 2) การนวดบำบัด โดยมีหมอนวด “ล่ากู่ง” เป็นผู้มีความชำนาญในการบีบนวด การกดจุดตามเส้นเอ็นต่างๆ สามารถรักษาอาการปวดศีรษะ อาการปวดท้อง 3) พิธีกรรมบำบัด “พิมะ” เป็นการรักษาโดยแม่หมอ “ยี่ผ่า” โดยการใช้คาถาหรือพิธีกรรมมาเป็นส่วนประกอบในการรักษาโดยสมุนไพร สอดคล้องกับข้อมูลของนายอาแป่ ปอแชะ อธิบายว่า

“แม่หมอเป็นผู้ทำหน้าที่ในการรักษาอาการป่วยไข้ไม่สบายของคนในหมู่บ้าน เป็นหมอพิธีกรรมฝ่ายหญิง แม่หมอไม่มีการแต่งตั้งจากใครแต่เกิดขึ้นมาจากการที่สามารถสื่อสารกับวิญญาณได้ การถ่ายทอดความรู้และคาถาให้ลูกหลานที่อยู่ในตระกูลเดียวกัน ใช้การท่องจำไม่มีการจดบันทึก โดยในหมู่บ้านสนใจพัฒนา มีแม่หมอ 2 คน ได้แก่ นางอาห่าว่อ อาฮี และนางอาทือ มาเยอะ การถ่ายทอดความรู้สมุนไพรของอาข่าจะจำกัดอยู่ในครอบครัว โดย พ่อ แม่ จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้ลูก เรื่องการใช้สมุนไพร การหาสมุนไพรในป่า คาถาที่ใช้กำกับในการรักษาอาการป่วยไข้ และหากครอบครัวไหนมีลูกสาว แม่ก็จะถ่ายทอดวิธีการนวดให้ ดังนั้นผู้หญิงเกือบทุกคนในหมู่บ้านจะนวดเป็น นับเป็นการสืบสานภูมิปัญญาให้คงอยู่ในชุมชนอย่างยาวนาน” (อาแป่ ปอแชะ, 2554)

ภาพ 33 กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

ส่วนสรุป

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา มีความโดดเด่นในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว ได้แก่ การนำภูมิปัญญาอาข่า มาประยุกต์ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การเรียนรู้สมุนไพรอาข่าในกิจกรรมอาข่าสปา อาหารสุขภาพอาข่า เป็น

ต้น นอกจากนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กร พบว่า ชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา มีผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในสมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย และสมาคมอาข่าเอเชีย ซึ่งมีหน้าที่หลักในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมอาข่า ทำให้การดำเนินงานทางการท่องเที่ยวของชุมชนมีความชัดเจนในการเผยแพร่วัฒนธรรมอาข่า และการอนุรักษ์วัฒนธรรมอาข่า ให้แก่นักท่องเที่ยว รวมถึงความเข้มแข็งในระบบเครือข่าย ทำให้การจัดการข้อบังคับ กฎระเบียบสำหรับสมาชิก มีผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ และส่งผลต่อข้อปฏิบัติแก่นักท่องเที่ยวที่เข้าสู่ชุมชน ได้ปฏิบัติตนเองได้อย่างดี เข้ากับสังคมของชนเผ่าอาข่าได้เป็นอย่างดีเช่นกัน

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษา บ้านแสนใจพัฒนา

การศึกษาระยะผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษา บ้านแสนใจพัฒนา ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ชาวบ้าน นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และทำการวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลจากการนำข้อมูลมาจัดประชุมกลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) ผลการศึกษาได้วิเคราะห์ผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ได้ผลการวิจัย มีดังนี้

1.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวทำให้เกิดมาตรการในการควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยว จากผลการศึกษา พบว่าบ้านแสนใจพัฒนา มีพื้นที่บริเวณหมู่บ้าน รวม 3,510 ไร่ ประกอบด้วย พื้นที่นา 60 ไร่ พื้นที่สำหรับอาศัย 102 ไร่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ 2,127 ไร่ และพื้นที่อื่นๆ 12,000 ไร่ โดยข้อปฏิบัติของการใช้ผืนป่าได้ถูกกำหนดขึ้นโดยภาครัฐ คือ กองบัญชาการกองทัพไทยร่วมกับกรมป่าไม้ เพื่อให้ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ป่าคอยแม่สลองได้ร่วมกันปฏิบัติ ดังนี้ ห้ามมิให้ผู้ใดก่อสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า หรือกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำลายป่า หรือเข้ายึดถือหรือครอบครองป่าเพื่อตนเองหรือผู้อื่น (ตามมาตรา 54) ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (ตามมาตรา 72 ตรี) ซึ่งมาตรการนี้สร้างภูมิคุ้มกันในการป้องกันผืนป่าต้นน้ำได้เป็นอย่างดี และชาวบ้านได้ช่วยให้การดำเนินกิจกรรมการ

ท่องเที่ยวเดินป่าเป็นไปตามข้อปฏิบัตินี้เช่นกันเพื่อเป้าหมายให้ผืนป่ามีความสมบูรณ์และมีนักท่องเที่ยวได้เข้ามาชมชม

นอกจากนี้จุดเด่นของการควบคุมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ การนำความเชื่อของชุมชนมาใช้กำหนดกฎระเบียบเพื่อการจัดการทรัพยากร ดังเช่นการจัดการป่า ดิน น้ำ และสัตว์ป่า ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่เอื้อประโยชน์ให้ชุมชนมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมีผลต่อการกำหนดการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน

1.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

1.2.1 การบุกรุกพื้นที่ป่าจากคนนอกชุมชน ภายหลังจากการเปิดหมู่บ้านสู่การท่องเที่ยว

ผลการวิจัย พบว่าจากการที่ชุมชนเปิดตัวให้เป็นที่รู้จักว่าเป็นชุมชนทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีจุดเด่น คือ ป่าสมุนไพรของชุมชน ทำให้เกิดการบุกรุกของคนนอกชุมชนในการลักลอบนำสมุนไพรออกจากป่าชุมชน โดยเฉพาะในเขตบ้านแสนใจพัฒนาที่เกิดปัญหาดังกล่าว จากการสัมภาษณ์ผู้นำเที่ยวป่าชุมชนบ้านแสนใจพัฒนา กล่าวว่า

“หลังจากที่ชุมชนเปิดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าศึกษาเส้นทางสมุนไพรในป่าชุมชน ทำให้มีคนภายนอกเข้ามาแสวงหาสมุนไพรที่หายากในป่า โดยเฉพาะไม้กฤษณา ทำให้เกิดความเสียหายต่อป่า รวมทั้งสัตว์บางชนิด เช่น ปูเจ็ดสี ก็ลดจำนวนลง ภายหลังชาวบ้านจึงต้องช่วยกันสอดส่องดูแลคนแปลกหน้าที่เข้าไปในชุมชน” (อาแปะ ปอแฉะ: สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2554)

1.2.2 ปริมาณขยะที่มาจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค (2555) ซึ่งให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมีเรื่องของขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากการที่นักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์นำเข้ามาด้วย และมักเป็นขยะประเภทที่กำจัดโดยการเผาไม่ได้ ต้องอาศัยให้ภาครัฐเป็นผู้จัดเก็บให้

2. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

2.1 ผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจ

2.1.1 รายได้ที่เป็นตัวเงินจากการให้บริการทางการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่นของบ้านแสนใจพัฒนา คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งมีการให้บริการทางการท่องเที่ยวที่ทำรายได้เป็นตัวเงินให้แก่

ชาวบ้าน คือ การให้บริการอบไอน้ำสมุนไพร (อาซาฮิปา) การให้บริการอาหารสุขภาพอาซา การแสดงและการละเล่นพื้นบ้าน และการนำเที่ยวเส้นทางสมุนไพร

2.1.2 รายได้จากเงินบริจาคของนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัคร เพื่อการช่วยเหลือและพัฒนาสังคม โดยชุมชนจะนำเงินส่วนนี้ไปพัฒนาการศึกษาของเยาวชน บทบาทของสตรี เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ผู้นำบ้านแสนใจพัฒนา ระบุว่า เงินบริจาคจากนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัครจะนำไปให้เป็นทุนการศึกษาเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน หรือนำไปใช้ในการส่งเสริมอาชีพสตรี และการฟื้นฟูวัฒนธรรมอาซาของผู้อาวุโส (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค: สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2554)

2.2 ผลกระทบทางลบ ด้านเศรษฐกิจ

2.2.1 ความไม่แน่นอนของรายได้จากการท่องเที่ยว

ผลการวิจัย พบว่า การท่องเที่ยวของชุมชนต้องพึ่งพาการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดเป็นรายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมไม่ใช่รายได้หลักซึ่งมีความไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกที่ชุมชนควบคุมไม่ได้ คือ ฤดูกาลท่องเที่ยว สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพเศรษฐกิจจากการสัมภาษณ์ อาหมื่อ แป๊ะแซะ (2554) ผู้นำเที่ยวเส้นทางสมุนไพร ระบุว่า รายได้จากการนำเที่ยวขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน โดยในแต่ละเดือนจำนวนนักท่องเที่ยวไม่แน่นอน บางเดือนมีจำนวนมาก แต่บางเดือนก็ไม่มีนักท่องเที่ยวเลย

2.2.2 การกระจุกตัวของผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนจะไม่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง เพราะมีผู้ที่มีโอกาสหรือมีศักยภาพในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้ ดำเนินการท่องเที่ยวและจัดสรรผลประโยชน์ที่มากกว่าให้ตนเอง ประเด็นดังกล่าวมาจากสาเหตุที่ชุมชนมักไม่มีโอกาสคัดเลือกหรือพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง จึงไม่มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวนั้นเอง

3. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

3.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสังคม

3.1.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเคารพสิทธิของชุมชน

ผลจากการสำรวจ พบว่าเนื่องจากพื้นที่ตั้งของบ้านแสนใจพัฒนาเชื่อมโยงกับเขตพื้นที่ป่าชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์กว่า 5,000 ไร่ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดความร่วมมือกับกลุ่ม

ต่าง ๆ ในท้องถิ่นมากขึ้นในการอนุรักษ์ผืนป่าต้นน้ำร่วมกันตามสิทธิการใช้ทรัพยากรป่าและน้ำโดย
ภาครัฐให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิชุมชน

สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์นายไกรสิทธิ์ สิทธิโชค (2554) ผู้นำชุมชน
ระบุว่า ผู้นำชุมชนและสมาชิกท่องเที่ยวของบ้านแสนใจพัฒนา มีโอกาสได้ทำงานร่วมกับกลุ่มต่างๆ
ของภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ สมาคมอาซา จังหวัดเชียงราย สมาคมอาซาเอเชีย องค์กรบริหาร
ส่วนตำบลแม่สองนอก สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น ในการส่งเสริมให้รวบรวมและ
เผยแพร่ข้อมูลของพื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่จัน-แม่สอง รวมถึงการส่งเสริมเรื่อง
วัฒนธรรมอาซา เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างชุมชนกับผู้ที่มาเยือนในหมู่บ้านให้ร่วมกัน
เคารพในผืนป่าและวัฒนธรรมอาซา

3.1.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและ
เจ้าของชุมชน เนื่องจากหมู่บ้านแสนใจพัฒนา มีโอกาสรับนักท่องเที่ยวที่มาพักในหมู่บ้านใน
ระยะยาว ประมาณ 1-3 เดือน ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสได้อยู่ร่วมกับนักท่องเที่ยว และมีการเรียนรู้
ร่วมกัน

3.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสังคม

ขาดการกระจายอำนาจการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยว ผลการวิจัย
จากประเด็นของการติดต่อสื่อสารที่ชาวบ้านส่วนใหญ่พูดภาษาไทยได้จำนวนน้อย ทำให้การจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้านแสนใจพัฒนา ต้องพึ่งผู้นำชุมชนในการติดต่อประสานงานกับ
หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน การตัดสินใจในการดำเนินงานจึงเป็นของผู้นำชุมชน ดังนั้นการ
เปลี่ยนแปลงของพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีผลต่อชุมชน มีผลให้การปรับตัวของชาวบ้านเพื่อ
ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม
จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดย
ชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลกระทบทางบวก ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.1.1 การสร้างมูลค่าและคุณค่าจากภูมิปัญญาของชุมชนสู่กิจกรรมการ
ท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องสมุนไพรของชาว
อาซา นำมาใช้กับกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวมีลักษณะที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้
ร่วมกันระหว่างเจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว เช่น การนำนักท่องเที่ยวศึกษาเส้นทางสมุนไพรใน
โรงเรียนป่าไม้ของชุมชน การให้บริการอาซาสปา การให้บริการอาหารอาซาเพื่อสุขภาพ เป็นต้น

(ข้อมูลจากการสำรวจ: 27 พฤศจิกายน 2554) ซึ่งตรงกับข้อมูลการสัมภาษณ์ ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค (2554) อธิบายถึงการประยุกต์สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ว่า ได้จัดตั้งศูนย์ศึกษาสุขภาพอาข่า ฮาหนี และโรงเรียนป่าไม้ขึ้นมาเพื่อเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้ และแหล่งเรียนรู้สมุนไพรของอาข่า การนำภูมิปัญญาในการรักษาด้วยสมุนไพร รวมทั้งมาถ่ายทอดให้แก่เยาวชนและคนในชุมชนให้มีความรู้และร่วมกันอนุรักษ์ไว้คู่กับชนเผ่าอาข่าสืบต่อไป

4.1.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเผยแพร่และการยอมรับวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า การเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในหมู่บ้านแสนใจพัฒนา จากการสัมภาษณ์อำมื่อ แป๊ะแซะ (2554) ระบุว่า หมู่บ้านแสนใจพัฒนาเป็นหมู่บ้านอาข่าที่ยังดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอาข่า ทำให้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติที่จะมาพักในระยะยาวและทำการเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่า

4.2 ผลกระทบทางลบ ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.2.1 พฤติกรรมของเยาวชนที่เลียนแบบการแต่งกายของนักท่องเที่ยว

ผลจากการสังเกตการ การท่องเที่ยวภายในชุมชน พบว่าการเข้าสู่หมู่บ้านของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการแต่งกาย และทำให้การแต่งกายของเยาวชนในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากการแต่งกายชุดประจำเผ่าในวิถีประจำวัน เป็นการแต่งกายตามสากลมากขึ้น และจะแต่งกายชุดประจำเผ่าเฉพาะวันที่ประกอบพิธีกรรม ประเพณีของชนเผ่า

4.2.2 การเปลี่ยนแปลงของบทบาทและหน้าที่ของครอบครัว

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของชายหนุ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยมีบทบาทในครอบครัวและชุมชนแทนผู้อาวุโสมากยิ่งขึ้น ทำให้การดำเนินงานต่างๆ ภายในชุมชน รวมถึงการจัดการการท่องเที่ยว ชายหนุ่มในหมู่บ้านสามารถกำหนดบทบาทและหน้าที่ในการทำงานแทนผู้อาวุโส ซึ่งในบางครั้งอาจทำให้การปกครองโดยใช้ความเชื่อของอาข่า และกฎระเบียบของหมู่บ้าน หละหลวมไปในบางครั้ง

ส่วนสรุป

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านแสนใจพัฒนา พบว่า มีผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวก และผลกระทบทางลบ สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 7 สรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านแสนใจพัฒนา

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดมาตรการในการควบคุมการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว	1.1 การบุกรุกพื้นที่ป่าจากคนภายนอกชุมชน ภายหลังจากการเปิดหมู่บ้านสู่การท่องเที่ยว 1.2 ปริมาณขยะที่มาจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	2.1 รายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน 2.2 รายได้จากเงินบริจาคของนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัคร	2.1 ความไม่แน่นอนของรายได้จากการท่องเที่ยว 2.2 การกระจุกตัวของผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยว
3. ผลกระทบด้านสังคม	3.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเคารพสิทธิของชุมชน 3.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของชุมชน	3.1 ขาดการกระจายอำนาจการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยว
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม	4.1 การสร้างมูลค่าและคุณค่าจากภูมิปัญญาของชุมชนสู่กิจกรรมการท่องเที่ยว 4.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเผยแพร่และการยอมรับวัฒนธรรม	4.1 พฤติกรรมของเยาวชนที่เลียนแบบการแต่งกายของนักท่องเที่ยว 4.2 การเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ของครอบครัว

ส่วนที่ 4 กรณีศึกษา บ้านเจียงจาไซ

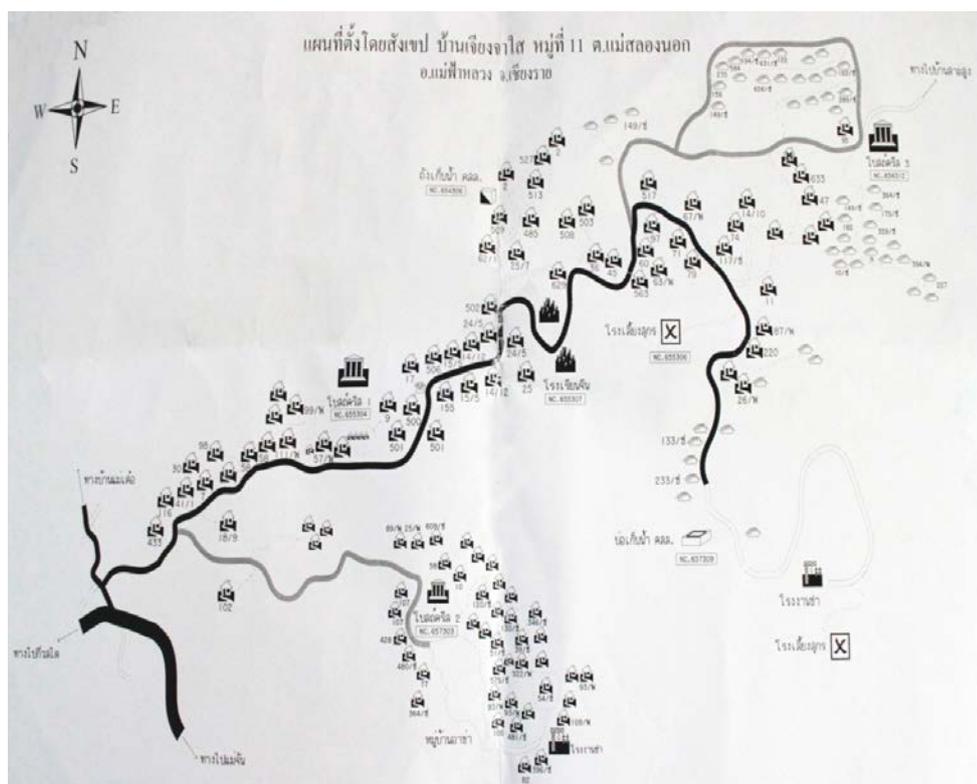
บริบท บ้านเจียงจาไซ

ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านเจียงจาไซ ที่ตั้ง หมู่ที่ 11 ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย สภาพของหมู่บ้านอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 950-1,150 เมตร ชาวบ้านเจียงจาไซแต่เดิมอพยพมาจากประเทศจีนได้ประมาณ 36 ปี เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติ (กองพล 93) ที่ผ่านการสู้รบจากจีนคอมมิวนิสต์และชนเผ่าต่างๆ ที่มาอยู่รวมกันและก่อตั้งหมู่บ้านขึ้น โดยผู้มาอยู่คนแรก คือ ตระกูลแซ่เจียง เลยตั้งชื่อหมู่บ้านว่าเจียงจาไซ อ้างอิงจากหนังสือจดหมายเหตุในอดีตของ พ.อ.กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร ได้มีการบันทึกว่า กองทหาร 93 หรือทหารจีนพลัดถิ่นกลุ่มนี้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านสันติคีรี โดยการนำของตัวหนังสือเหวิน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลไทยได้เจรจาทันทีให้วันเพื่อนำกลุ่มบุคคลเหล่านี้ออกไปแต่ไม่สำเร็จ และด้วยว่าเป็นกลุ่มที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ จึงยอมให้บุคคลเหล่านี้อาศัยอยู่ในฐานะผู้อพยพลี้ภัยภายใต้เงื่อนไขไม่มีถืออาวุธและไม่ค้าฝิ่น สำหรับประชาชนคนจีนที่อพยพเข้ามาแต่แรกมีจำนวนทั้งหมด 13,728 คน ชุมชนบ้านเจียงจาไซจึงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มคนจีน ที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านสันติคีรีมาแต่อดีต ในปัจจุบันบ้านเจียงจาไซมีกว่า 170 หลังคาเรือน มีประชากรในหมู่บ้าน 1,040 คน โดยประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ไร่ข้างทั่วไป โดยมีพื้นที่ทำนา 60 ไร่ พื้นที่ทำสวน 300 ไร่ และทำไร่ 500 ไร่

ในสมัยของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้ริเริ่มโครงการปลูกชาและสนสามใบทดแทนป่าชุมชน ทำให้คอยแม่สลองเป็นที่รู้จักของผู้คนภายนอกเพิ่มมากขึ้น จากนั้นได้มีนายทุนชาวดัหวันเข้ามาเช่าที่ดินของชาวบ้านเจียงจาไซเพื่อทำสวนชาและได้ว่าจ้างให้ชาวบ้านเป็นผู้ดูแลสวนชาให้ ทำให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้นในชุมชน

สภาพที่ตั้งของหมู่บ้าน พบว่าหมู่บ้านตั้งอยู่ในภูเขาสลับซับซ้อน โดยมีภูมิอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี และหนาวมากในฤดูหนาว ส่วนโครงสร้างพื้นฐานพบว่า หมู่บ้านมีไฟฟ้า 100 หลังคาเรือน น้ำประปา 170 หลังคาเรือน หอกระจายข่าว 1 แห่ง และร้านค้าหมู่บ้าน 3 แห่ง (ข้อมูลจากการสำรวจ: 29 พฤศจิกายน 2554)

การเดินทางใช้เส้นทางเชียงราย-แม่จัน รวมระยะทางจากเชียงราย 42 กิโลเมตร เป็นทางลาดยางตลอดสาย และก่อนถึงบ้านสันติคีรีแยกขวามือเข้าสู่หมู่บ้านเจียงจาไซ เป็นถนนเสริมคอนกรีต 2 กิโลเมตร

ภาพ 34 แผนที่หมู่บ้านเชียงจาไส

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก

การวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านเชียงจาไส

การวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามองค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ได้ผลการศึกษา ดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

1.1 การจัดการทุนทางธรรมชาติของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านเชียงจาไส มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความโดดเด่นจากสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีเทือกเขาสลับซับซ้อน และมีที่ราบระหว่างเชิงเขามีระดับความสูงของสันเขา 950-1,200 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลางสภาพที่ตั้งและภูมิประเทศดังกล่าวเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้มีการเพาะปลูกผักผลไม้หลายชนิด มีผลิตผลทางการเกษตรที่หลากหลาย นอกจากนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึงปัจจุบัน ในช่วงเดือนธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ พบว่าชุมชนนี้มีดอกนางพญาเสือโคร่งซึ่งเป็นซากุระพันธุ์ที่เล็กที่สุด สีชมพูอมขาวเป็นพันธุ์ไม้ที่หายมได้ยากในเมืองไทยเพราะสามารถเจริญเติบโตบนสะพรั่งอยู่แต่เฉพาะในภูมิ

ประเทศที่มีอากาศหนาวจัดเท่านั้นจากสภาพภูมิประเทศที่หมู่บ้านตั้งอยู่บนดอยสูง ซึ่งมีอากาศเย็นเกือบตลอดทั้งปี ทำให้ชาวบ้านสามารถปลูกพืชผลไม้เมืองหนาวได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพ ใช้บริโภคในชุมชนและส่งจำหน่ายให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อถึงในชุมชน รวมทั้งชาวบ้านในชุมชนได้นำผลผลิตวางจำหน่ายที่บ้านสันติคีรีซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของดอยแม่สลอง (ข้อมูลจากการสำรวจป้ายประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวดอยแม่สลอง: 30 พฤศจิกายน 2554) พร้อมกันนี้ผู้นำเที่ยวในชุมชนกล่าวว่า

“บ้านเจียงจาไสนี้ยังเป็นแหล่งปลูกชาจีนโดยนักลงทุนชาวไต้หวันเป็นผู้ว่าจ้างให้ชาวบ้านของบ้านเจียงจาไสเป็นผู้ดูแลไร่ชาที่มีคุณภาพได้แก่ชาอู่หลงก้านอ่อน ชาโสม และชาเขียว ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติผ่านไร่ชาเข้าสู่บ้านเจียงจาไส เส้นทางที่มักคุเทศก์อาชีพนำนักท่องเที่ยวเที่ยวชม เริ่มต้นที่ ไร่ชาวังพุดตานซึ่งเป็นของผู้ประกอบการเอกชนเดินผ่านไร่ชาบ้านเจียงจาไสเข้าสู่หมู่บ้านเจียงจาไส ขึ้นนมัสการพระธาตุสันติคีรี และเที่ยวชมหมู่บ้านสันติคีรี” (เล่าว: สัมภาษณ์ 26 พฤศจิกายน 2554)

ภาพ 35 ทรัพยากรทางธรรมชาติของหมู่บ้านเจียงจาไสสู่การท่องเที่ยว

ผลจากการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างบ้านเจียงจาไสไปบ้านสันติคีรี คอยแม่สลอง พบว่า ตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีเทือกเขาสลับซับซ้อน และมีที่ราบระหว่างเชิงเขา ด้วยสภาพที่ตั้งและภูมิประเทศดังกล่าวเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้มีการเพาะปลูกผัก ผลไม้หลายชนิด มีผลิตผลทางการเกษตรที่หลากหลาย เช่น บัวยเซอริ้ เมเป็ดหอม พลับ ลิ้นจี่ ข้าวโพดหวาน ยอดมะระหวาน ยอดถั่วลิสงเตา เป็นต้น และไร้ชา ซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นพืชเศรษฐกิจที่ได้รับการดูแลจากชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างดี รวมถึงคอกนางพญาเสือโคร่ง ซึ่งเป็นซากุระพันธุ์ที่เล็กที่สุด สีชมพูอมขาว ถือว่าเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่คอยแม่สลอง ดังนั้นชุมชนจึงได้นำความสวยงามของพืชพันธุ์ไม้เมืองหนาวซึ่งเป็นผลิตผลทางการเกษตรและเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนมาเป็นสิ่งที่สร้างความโดดเด่นให้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อหารายได้ทางอ้อมจากการท่องเที่ยว

1.2 การจัดการทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านเจียงจาไส เป็นชุมชนที่มีการรณรงค์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตน (Conserve Aka Culture) จากการสำรวจชุมชน พบว่า การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านยังคงมีกลิ่นอายของวัฒนธรรมชนเผ่าอาข่าที่ผสมผสานความเป็นวัฒนธรรมจีนอยู่มาก รวมถึงวิถีการทำเกษตร ยังดำเนินสืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น บ้านพักอาศัยมีทั้งที่สร้างแบบอาข่าดั้งเดิม กล่าวคือ ฝาบ้านเป็นไม้ไผ่สาน หลังคามุงหญ้าคา ด้านหน้าบริเวณเตาไฟ มีกระชูลี่พันธุ์ข้าวเซื่อ (ข้าวที่ใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูก) เป็นต้น ส่วนที่สร้างแบบจีน มักเป็นบ้านปูนชั้นเดียว และมีตัวหนังสือจีนติดหน้าประตูบ้าน เป็นต้น ถึงแม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านเจียงจาไสมีการเปลี่ยนจากการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ บูชาบรรพบุรุษ เป็นการนับถือศาสนาคริสต์แล้วก็ตามประกอบกับความขัดสนในรายได้จึงทำให้ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมได้สมบูรณ์ในรอบปี แต่ชุมชนก็ยังคงมีการประกอบประเพณีและพิธีกรรมบางส่วน เช่น ประเพณีจี้มลีจี้มมี อาเผ่ว (ประเพณีเปลี่ยนฤดูกาล) ประเพณีค้ำทอง อาเผ่ว (ประเพณีปีใหม่ลูกข้าง) ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม (ข้อมูลจากการสำรวจ: 30 พฤศจิกายน 2554)

ภาพ 36 วิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนบ้านเจียงจาใส

2. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน

ผลการศึกษารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน กรณีศึกษาบ้านเจียงจาใส มีดังนี้

2.1 บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อบ้านเจียงจาใส เริ่มจากนโยบายของภาครัฐในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความอยู่ดีกินดี ซึ่งการดำเนินงานของภาครัฐและภาคเอกชน มีดังนี้หน่วยงานจากภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก หน่วยงานเอกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ได้แก่ สมาคมชาวอำเภอ เชียงราย และสมาคมอำเภอเอเชีย เป็นต้น

ส่วนประเด็นการรวมตัวของชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยวนั้น พบว่า บริษัทนำเที่ยวได้จัดสร้างโปรแกรมนำเที่ยว โดยบ้านเจียงจาใสเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางกรท่องเที่ยวตามโปรแกรมหนึ่งวัน (one day tour) ลักษณะไปเช้าเย็นกลับ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย การรวมตัวกันชาวบ้านในการท่องเที่ยวยังมีน้อยอยู่ เนื่องจากชาวบ้านเจียงจาใสส่วนใหญ่จะมีอาชีพรับจ้างดูแลไร่ชา และทำการเกษตร ทำให้การดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังขาดความเข้มแข็งเพราะการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นในชุมชนบ้านเจียงจาใสส่วนใหญ่แล้วยังต้องพึ่งพาหน่วยงานภายนอกเป็นส่วนใหญ่ (อาโฮ: สัมภาษณ์ 31 มีนาคม 2555)

“ในหมู่บ้านมีคนที่พูดภาษาไทยได้น้อย มีแต่เราแล้วก็จะเรียนภาษาแต่ว่าจะเรียนในเมือง ถ้าจะติดต่อกับราชการก็จะเป็นเราที่คอยประสานงานให้ ทำให้การมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวเกี่ยวกับราชการจะมีน้อยเพราะยังไม่เข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว”

3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่บ้านเจียงจาไซมีจุดเด่นทางการท่องเที่ยว คือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม ได้แก่ ไร่ชาที่ปลูกเรียงรายเป็นแนวตลอดสันเขา และวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่าที่มีการผสมผสานความเป็นวัฒนธรรมจีน โดยชุมชนมีการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว คือ การแสดงวัฒนธรรมชนเผ่าอาข่า กิจกรรมการท่องเที่ยวไร่ชา จุดชมวิวประจำหมู่บ้าน และทัวร์ม้า ส่วนประเพณีจีนที่นำสู่การท่องเที่ยว ได้แก่ ตรุษจีน แข่งเม็ง การไหว้ศาลเจ้า ไหว้พระจันทร์ ไหว้เจ้าที่ ส่วนประเพณีอาข่า ได้แก่ ประเพณีไล่ชิงช้า และประเพณีกินข้าวใหม่ (ข้อมูลจากการสำรวจ: 10 มกราคม 2555)

4. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการเรียนรู้

ผลจากการสำรวจบ้านเจียงจาไซ พบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านยังขาดทักษะในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจสำหรับผู้มาเยือนในชุมชน เนื่องจากชาวบ้านที่สามารถสื่อสารภาษาไทยรวมถึงภาษาอังกฤษได้นั้นมีจำนวนน้อยมาก หากเป็นเยาวชนที่สามารถสื่อสารได้ก็ไม่ได้อยู่ที่หมู่บ้านเพราะไปเรียนหนังสือและทำงานในตัวเมืองเชียงรายได้แต่ผู้สูงอายุที่ไม่สามารถจะสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้กล่าวได้ว่า บ้านเจียงจาไซได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน แต่ในการสร้างความรู้ความเข้าใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเจียงจาไซ มีอุปสรรคในเรื่องของการสื่อสารทำให้การเรียนรู้ของชาวบ้านเกิดขึ้นน้อย (ข้อมูลจากการสำรวจ: 10 มกราคม 2555)

ส่วนสรุป

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้านเจียงจาไซ มีความโดดเด่นในด้านทรัพยากรทางธรรมชาติที่นำมาสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น กิจกรรมการเดินชมไร่ชาของชุมชน เป็นต้น รวมทั้งการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน ที่ได้รับส่งเสริมจากภาครัฐและภาคเอกชนให้เป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการจัดการแสดงของชนเผ่าอาข่าทุกปี ในเทศกาลชิมชา ซากุระบาน อาหารชนเผ่าคอยแม่สลอง ดังนั้นเห็นได้ว่าบทบาทของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน มีส่วนในการสร้างโอกาสและสร้างผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนเป็นอย่างมาก

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อชนเผ่าอาข่า จังหวัด เชียงราย กรณีศึกษา บ้านเจียงจาใส

การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัด เชียงราย กรณีศึกษา หมู่บ้านเจียงจาใส ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำ หมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ชาวบ้าน นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และทำการวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลจากการนำข้อมูลมาจัดประชุมกลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สถานการณ์ (SWOT Analysis) ผลการศึกษาได้วิเคราะห์ผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดย ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

1.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสิ่งแวดล้อม

1.1.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการร่วมมือกันในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ

ผลการวิจัย พบว่าบ้านเจียงจาใส มีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ที่ เชื่อมโยงกับป่าชุมชน ไร่ชาของผู้ประกอบการเอกชน และไร่ชาของชุมชน จากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่าเป็นเส้นทางเดินป่าที่ผู้นำเที่ยวและนักท่องเที่ยว ต้องเดินอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดความ เสียหายแก่ไร่ชา เนื่องจาก ชาเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน อีกทั้งไร่ชา เป็นพื้นที่ที่ ถูกสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่ดอยแม่สลอง ประเด็นดังกล่าว จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ผู้นำเที่ยว ชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว ร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชน (ข้อมูลจากการสำรวจ: 28 ธันวาคม 2554)

1.1.2 การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ทางการท่องเที่ยว

ผลจากการสำรวจพื้นที่ดอยแม่สลอง พบว่า ข้อปฏิบัติของการใช้ผืนป่าได้ ถูกกำหนดขึ้น โดยภาครัฐ คือ กองบัญชาการกองทัพไทยร่วมกับกรมป่าไม้ เพื่อให้ชาวบ้านที่อยู่ใน พื้นที่ป่าดอยแม่สลองได้ร่วมกันปฏิบัติ ดังนี้ ห้ามมิให้ผู้ใดก่อสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า หรือกระทำ ด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำลายป่า หรือเข้ายึดถือหรือครอบครองป่าเพื่อตนเองหรือผู้อื่น (ตาม มาตรา 54) ผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้ง ปรับ (ตามมาตรา 72 ตรี) เช่นกรณีบ้านเจียงจาใส มีการอนุรักษ์ป่าที่ได้รับการสนับสนุนโดยภาครัฐ คือ กองบัญชาการทหารสูงสุด องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก ร่วมกับชุมชน ตาม โครงการ ปลุกป่าพื้นที่บ้านสันติคีรี ดอยแม่สลอง เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้หมู่บ้าน

สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติของป่าต้นน้ำโดยไม่ให้มีผลกระทบกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ การแก้ไขปัญหาความมั่นคงของชาติและปัญหาเสียดิตตามแนวชายแดนอย่างมีบูรณาการ ซึ่งโครงการนี้มีระยะเวลาดำเนินการ 14 ปี (ข้อมูลจากการสำรวจ: 30 มีนาคม 2555)

1.1.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการใช้พลังงานทดแทน

ผลจากการสำรวจพบว่า บ้านเจียงจาไซ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก ทำการผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ชาวบ้าน รวมถึงนักท่องเที่ยว เนื่องจากหมู่บ้านเจียงจาไซ ได้ถูกส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีบริการบ้านพักโฮมสเตย์ และมีนักท่องเที่ยวมาพักในฤดูกาลท่องเที่ยว ผลประโยชน์จากการใช้พลังงานทดแทนทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งมีฐานะยากจนไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายค่าไฟฟ้าที่มากขึ้น

1.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

1.2.1 การใช้สารเคมีในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว

ผลจากการสำรวจพื้นที่การท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการชมไร่ชา พบว่า การใช้สารเคมีในพื้นที่ไร่ชา ในช่วงระยะเวลาของการดูแลรักษา เพื่อให้มีผลผลิตในปริมาณมากตอบสนองความต้องการของตลาดอุตสาหกรรมชาที่มีทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น ประเทศไต้หวัน ประเทศจีน มีผลกระทบโดยตรงต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว คือไม่สามารถนำนักท่องเที่ยวเข้าชมไร่ชาได้ด้วยเหตุผลความไม่ปลอดภัยในสุขภาพ (ข้อมูลจากการสำรวจ: 28 ธันวาคม 2554)

1.2.2 ปริมาณขยะจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า ปริมาณขยะของบ้านเจียงจาไซ มีมากช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (เดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์) ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านจำนวนมาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ติดกับหมู่บ้านสันติคีรี ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของดอยแม่สลอง

ทั้งนี้จากผลการสัมภาษณ์กรรมการโฮมสเตย์ ได้ชี้ให้เห็นว่า การจัดการขยะของหมู่บ้านได้รับการดูแลจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอกในการจัดเก็บขยะในชุมชนสัปดาห์ละ 1 ครั้งเช่นกัน อย่างไรก็ตามปริมาณขยะบริเวณโดยรอบชุมชนก็ยังคงมีอยู่มากในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวซึ่งขยะเพิ่มขึ้นจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมาก (อาชอ นูมีเอ: สัมภาษณ์ 31 มีนาคม 2555)

2. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

2.1 ผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจ

2.1.1 รายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว

ผลการวิจัย พบว่า ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ตอบแทนทางการท่องเที่ยว มีรายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้นจากการให้บริการบ้านพักแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ การนำเที่ยวไร้ชา การแสดงและการละเล่น จากการสำรวจพบว่า ค่าที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในการพักโฮมสเตย์ อยู่ที่คนละประมาณ 100-150 บาท ตามอัตราค่าบริการที่ชุมชนกำหนดไว้ โดยเจ้าของบ้านพักจะได้รับเป็นตัวเงินจากนักท่องเที่ยว และค่านำเที่ยว อยู่ที่คนละประมาณ 100 บาท (ข้อมูลจากการสำรวจ: 28 ธันวาคม 2554)

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านเจียงจาไซที่ขายของที่ระลึก พบว่ารายได้จากการขายของที่ระลึก ส่วนใหญ่เป็นรายได้เฉพาะกลุ่มสตรี ซึ่งเป็นการหารายได้เพิ่มจากอาชีพหลัก คือ การเกษตร โดยใช้เวลาวางในการเย็บ ปัก ผ้า การประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุธรรมชาติ นำมาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว

“การท่องเที่ยวบ้านเจียงจาไซ มีนักท่องเที่ยวเข้าไปในหมู่บ้าน แต่ไม่ค่อยได้พักค้างคืน ส่วนใหญ่ไปเดินชมแล้วก็ไป ขายของในหมู่บ้านได้น้อย แต่ถ้านำมาขายที่ตลาดเช้า ก็จะได้ขายดีกว่า อยากให้ทางราชการเข้าไปสอนงานอาชีพเพิ่มมากขึ้น” (บุษอ เปอเซ: สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2555)

สำหรับรายได้จากการแสดงชนเผ่า จากการสำรวจพื้นที่ดอยแม่สลอง ในช่วงเทศกาลชิมชา ซากระบาน อาหารชนเผ่า ดอยแม่สลอง ครั้งที่ 15 วันที่ 28 ธันวาคม 2554-3 มกราคม 2555 พบว่า การแสดงและการละเล่นของชนเผ่าอาข่า เป็นสิ่งที่สร้างความน่าสนใจให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังนั้นภาครัฐ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองใน จึงได้ประสานงานกับผู้นำชุมชนอาข่าเพื่อให้นักแสดงชาวอาข่าได้เข้าร่วมกิจกรรมในลานกิจกรรมของชุมชนเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวในช่วงเทศกาลดังกล่าว (ข้อมูลจากการสำรวจ: 29 ธันวาคม 2554)

ภาพ 37 การแสดงและการละเล่นของชนเผ่าอาข่าในเทศกาลชิมชา ซากระบาน อาหารชนเผ่า คอยแม่สลอง

2.1.2 คำตอบแทนจากการเป็นแรงงานในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านเจียงจาไซที่มีที่ตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงราย คือ คอยแม่สลอง ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้าทำงานจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ดังเช่น การเป็นแรงงานภาคการเกษตรให้กับโครงการพัฒนาของรัฐ ได้แก่ แรงงานปรับปรุงพื้นที่ป่า แรงงานปลูกพืช ผลไม้ ให้แก่โครงการพัฒนาคอยสูง เป็นต้น ส่วนภาคเอกชน ได้แก่ ร้านอาหาร โรงแรม เกสต์เฮาส์ ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการเป็นแรงงานในพื้นที่

2.2 ผลกระทบทางลบ ด้านเศรษฐกิจ

2.2.1 การกระจายรายได้และผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวไม่ทั่วถึง

ผลการศึกษาพบว่า รายได้และผลประโยชน์ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวนั้นเป็นของบุคคลภายนอกที่มีโอกาสและกำลังมากกว่าที่เข้ามาดำเนินการท่องเที่ยวและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ โดยชุมชนจะได้รับรายได้เพียงเล็กน้อยจากการเป็นแรงงานในพื้นที่ ทั้งนี้เพราะชุมชนไม่สามารถควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ตนเองได้

2.2.2 ขาดการบันทึกการจัดเก็บรายได้จากการท่องเที่ยว

ผลจากการสำรวจ พบว่าการดำเนินการในการจดบันทึกเรื่องรายได้จากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน พบว่าหมู่บ้านเจียงจาไซไม่มีการจดบันทึกการจัดเก็บรายได้ ทำให้ไม่ทราบจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน หรือแม้แต่ผลการดำเนินงานทางการท่องเที่ยว ทั้งๆที่สภาพที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเดินทางตลอดทั้งปี ซึ่งอาจเป็น

เพราะชาวอำเภอไม่มีภาษาเขียนจึงใช้การบอกเล่าให้แก่ผู้ที่สนใจมากกว่าการเขียนบันทึก เป็นผลให้ไม่สามารถจะทราบได้ถึงจำนวนรายได้ที่ชุมชนได้รับตลอดปีเพื่อเชื่อมโยงไปถึงอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มาจากรายได้ของการท่องเที่ยว

3. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

3.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสังคม

3.1.1 การพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภค และเทคโนโลยี จาก การเปิดหมู่บ้านสู่การท่องเที่ยว

ผลการสำรวจ พบว่า บ้านเจียงจาโฮ ได้รับการพัฒนาถนนที่เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้การเดินทางเข้า-ออกมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ซึ่งการคมนาคมที่สะดวกนี้ทำให้เกิดการพัฒนาในด้าน อื่นๆ ตามมา เช่น ระบบสื่อสาร ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ รวมถึงภาครัฐส่งเสริมพลังงานทดแทน ได้แก่ การผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ ทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3.1.2 การท่องเที่ยวกับการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับ นักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีโอกาสพบเจอกับ นักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเที่ยวยังชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว จากการสำรวจ พบว่า ชาวบ้านสามารถใช้ภาษาอังกฤษในการพูดคุยติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยว เช่น การกล่าวทักทาย การบอกราคาในการขายของที่ระลึก เป็นต้น

3.1.3 การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษา พบว่าชาวบ้านได้รับโอกาส จากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก เพื่อจัดแสดงชนเผ่าในงานเทศกาลชิมชา ชมซากุระบาน อาหารชนเผ่า คอยแม่สลอง เป็นประจำทุกปี ซึ่งผลของการได้เข้าร่วมในการจัดกิจกรรม ได้ช่วยให้ชาวบ้านตระหนักถึงสิทธิ และภูมิใจที่ภาครัฐได้ให้ความสำคัญ

3.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสังคม

3.2.1 การเปลี่ยนแปลงอาชีพและสถานะทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม

จากการศึกษาพบว่า การแทรกตัวเข้ามาของบริการทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดอาชีพจากการท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงในวิถีคิดหารายได้ของชาวบ้านในชุมชน (เช่น ผู้ชายเป็นผู้นำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวเดินป่าแทนการออกไปทำงานเกษตร) เกษตรกรบางกลุ่มใน

ชุมชนเปลี่ยนอาชีพเป็นการขายสินค้าเกษตรให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นหลักแทนการนำสินค้าการเกษตรขายในตลาด แม้กระทั่งผู้หญิงมีบทบาททางสังคมมากขึ้นกว่าเดิม โดยการมีส่วนร่วมในการจัดการภายในหมู่บ้านมากขึ้น เช่น การเข้าร่วมเป็นกรรมการการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการหารายได้เข้าสู่ครอบครัวจากการขายของที่ระลึก การขายสินค้าทางการเกษตรให้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

3.2.2 การบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของเยาวชนเพิ่มมากขึ้นจากการเลียนแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

จากการสำรวจพบว่า ปัญหายาเสพติดมาพร้อมกับการเปิดชุมชนสู่การท่องเที่ยว เช่น การบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเลียนแบบของเยาวชนในชุมชน ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวมาจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนเพียงกลุ่มเล็ก ๆ แต่ก่อให้เกิดปัญหาในภาพรวมของชุมชน ซึ่งยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ทางชุมชนได้พยายามดำเนินการแก้ไข แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ได้หมดไปจากชุมชนอย่างแท้จริง

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ซึ่งให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่ที่เดินทางเข้าสู่หมู่บ้าน นิยมดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (เช่น เบียร์) ซึ่งถือเป็นปกติที่นักท่องเที่ยวมักดื่มระหว่างการเข้าพักในหมู่บ้าน ซึ่งทำให้เยาวชนของหมู่บ้านได้เห็นและมีพฤติกรรมเลียนแบบ (เล่าวุ: สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2554)

4. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลกระทบทางบวก ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและพิธีกรรมของอำเภอ ผลจากการสำรวจ งานเทศกาลชิมชา ชมซากุระบาน ดอยแม่สลอง ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี สมาชิกของหมู่บ้านเจียงจาใต้มีโอกาสในการแสดงของชนเผ่าอาข่า ซึ่งในงานมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางมาในเทศกาลนี้จำนวนมาก การแสดงของชนเผ่าอาข่า ได้ช่วยให้สมาชิกของหมู่บ้านเจียงจาใต้ ร่วมกันอนุรักษ์การแสดงของชนเผ่าอาข่า และสร้างความภูมิใจ รวมถึงความตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

4.2 ผลกระทบทางลบ ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.2.1 พฤติกรรมการเลียนแบบการบริโภคของเยาวชนในชุมชน

ผลการสำรวจภาคสนาม พบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ บริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ทำให้เยาวชนในหมู่บ้านเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการบริโภค ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบตามมาหลายทาง เช่น ปัญหาค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นจากการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ปัญหาการมีครอบครัวก่อนวัยอันควรของเยาวชนในหมู่บ้าน เป็นต้น

4.2.2 การลดคุณค่าของวัฒนธรรมและการทำงานศิลปวัตถุของชุมชนท้องถิ่นสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ผลจากการสำรวจ พบว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงวัสดุของการปักผ้า การทอผ้า จากแต่เดิมมาจากธรรมชาติเปลี่ยนเป็นวัสดุที่มาจากสารสังเคราะห์ ซึ่งทำให้ภูมิปัญญาลบลือนไปที่ละน้อย จนสูญหายไป หรือแม้แต่การซื้อสินค้าจากต่างถิ่นเพื่อนำมาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว

ผลจากการสำรวจ พบว่า ชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวสันติคีรี คอยแม่สลอง ชาวบ้านที่จำหน่ายสินค้าที่ระลึกของชนเผ่า มีการนำสินค้าจากตลาดชายแดนในอำเภอแม่สาย มาจำหน่ายต่อให้แก่นักท่องเที่ยว โดยสินค้าที่ผลิตจากชุมชนจากงานหัตถกรรมของตนเองมีน้อยมากกว่าสินค้าที่มาจากต่างถิ่น (ข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่คอยแม่สลอง: 11 มกราคม 2555)

สรุป

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านเจียงจาใต้ พบว่า มีผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวก และผลกระทบทางลบ สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 8 สรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านเจียงจาใต้

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	1.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ	1.1 การใช้สารเคมีในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อกระทบต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
	1.2 การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ทางการท่องเที่ยว	1.2 ปริมาณขยะจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น
	1.3 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการใช้พลังงานทดแทน	

ตาราง 8 (ต่อ)

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	2.1 รายได้จากการให้บริการ ทางการท่องเที่ยว 2.2 ค่าตอบแทนจากการเป็น แรงงานในพื้นที่แหล่ง ท่องเที่ยว	2.1 การกระจายรายได้และ ผลประโยชน์ที่เกิดจากการ ท่องเที่ยวไม่ทั่วถึง 2.2 ขาดการบันทึกการจัดเก็บ รายได้จากการท่องเที่ยว
3. ผลกระทบด้านสังคม	3.1 การพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภค และเทคโนโลยี จากการเปิดหมู่บ้านสู่การ ท่องเที่ยว 3.2 การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง ชุมชนกับนักท่องเที่ยว 3.3 การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนมี ส่วนร่วมในกิจกรรมการ ท่องเที่ยว	3.1 การเปลี่ยนแปลงอาชีพและ สถานะทางเศรษฐกิจทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงบทบาททาง สังคม 3.2 การบริโภคเครื่องดื่มประเภท แอลกอฮอล์ของเยาวชนเพิ่ม มากขึ้นจากการเลียนแบบ พฤติกรรมนักท่องเที่ยว
4. ผลกระทบด้าน วัฒนธรรมและพิธีกรรม	4.1 กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้าง ความเข้าใจและตระหนักใน คุณค่าของวัฒนธรรมและ พิธีกรรมของอาข่า	4.1 พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงการ บริโภคของเยาวชนในชุมชน 4.2 การลดคุณค่าของวัฒนธรรม และการทำงานศิลปวัตถุของ ชุมชน

ส่วนที่ 5 กรณีศึกษา บ้านอ้งหล่ออาข่า

บริบท บ้านอ้งหล่ออาข่า

ผลการศึกษาพบว่า บ้านอ้งหล่ออาข่า มีที่ตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นชนเผ่าอาข่ากลุ่มลอมมี้อาข่า โดยอพยพมาจากประเทศพม่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานบนดอยแม่สลองเมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้ว ในเขตบ้านสันติคีรี ตำบลแม่สลอง บนพื้นที่ของ

จีนคณะชาติ (กองพล 93) สังกัดนายพลต้วนซีเหวิน ชุมชนบ้านอ้งหล่ออาข่ามีที่ตั้งอยู่ใกล้กับบ้านสันติคีรี แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของคอยแม่สลอง โดยสภาพที่ตั้งของชุมชนอยู่บนเนินเขา โดยระหว่างเส้นทางเป็นที่อยู่ของคนจีน ในปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนประมาณ 30 ครัวเรือน จำนวนประชากร 164 คน โดยจำนวนของผู้สูงอายุและเด็ก มีมากกว่าผู้ใหญ่ ผู้หญิงมีมากกว่าผู้ชาย เพราะผู้ชายวัยผู้ใหญ่ได้เดินทางไปทำงานที่ประเทศไต้หวัน โดยเริ่มไปทำงานในปี พ.ศ. 2554 เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านนิยมส่งลูกหลานเรียนภาษาจีนที่โรงเรียนของคนจีนบ้านสันติคีรี

การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้าน เส้นทางแม่จัน-ท่าตอน ขึ้นสู่คอยแม่สลอง ก่อนถึงชุมชนบ้านสันติคีรีแยกซ้ายขึ้นพระธาตุสันติคีรี ถนนลาดยางสายชนบท 1234 เข้าสู่ชุมชนได้อย่างสะดวก รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี 5,000 – 50,000 บาทต่อปี (โครงการลดความยากจนในพื้นที่คอยแม่สลอง, ดำรวจ พฤษภาคม 2553-2555)

จากการศึกษาประเด็น การท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า บ้านอ้งหล่ออาข่าได้เปิดชุมชนเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่า โดยชุมชนได้จัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนเอง ซึ่งบ้านพักโฮมสเตย์ของบ้านอ้งหล่อ ได้รับการรับรองโดยสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 2552-2554 เข้าสู่มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาการจัดงานวัฒนธรรมประเพณี ตามแต่ละช่วงของเทศกาลต่างๆ เช่น การไล่ชิงช้า การเข้าลูกข่าง การจัดงานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ กินข้าวใหม่ ขึ้นปีใหม่ บวงสรวงบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน การแสดงชนเผ่าในปีใหม่และการแสดงกิจการต่างๆ อีกมากมายในหมู่บ้าน ชุมชนมีแกนนำชุมชนที่ทางหมู่บ้านแต่งตั้งขึ้นมาเองในหมู่บ้าน เพื่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่จะมาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญต่อไป

การวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านอ้งหล่ออาข่า

ผลการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ได้ผลการศึกษาดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า บ้านอ้งหล่ออาข่า มีการจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังนี้

1.1 การจัดการทุนทางธรรมชาติของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ผลจากการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของบ้านอ้งหล่ออาข่า พบว่า ชุมชนมีโครงการป่าชาวบ้าน ซึ่งเป็นป่าที่ให้ชาวบ้านปลูกดูแล และใช้ประโยชน์การทำสวน

เกษตร โดยการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน ชุมชนมีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ผ่านป่าชุมชน ไร่ชาป่าจนถึงการเที่ยวชมน้ำตกถู่ฮ้อหล่อ นักท่องเที่ยวสามารถชื่นชมศิลปวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ดั้งเดิมของพี่น้องชาวเขาเผ่าอาข่าได้ ชื่นชมธรรมชาติอันงดงามท่ามกลางอ้อมกอดแห่งขุนเขา และใช้ชีวิตตามวิถีชีวิตชุมชนของชนเผ่าอาข่า รวมทั้งศึกษาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของพี่น้องชาติพันธุ์ชาวอาข่า ทั้งนี้ชุมชนบ้านอ้อหล่ออาข่า ได้ร่วมกันจัดตั้งบ้านพักโฮมสเตย์ขึ้นมา เพื่อให้เป็นที่พักแหล่งท่องเที่ยวและสัมผัสวิถีชีวิตอีกแห่งหนึ่ง ของบนดอยแม่สลองนอก (ข้อมูลจากการสำรวจ: 1 ธันวาคม 2554)

ภาพ 38 สภาพชุมชนบ้านอ้อหล่ออาข่า

1.2 การจัดการทุนทางวัฒนธรรมผู้การท่องเที่ยว

จากผลการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มแม่บ้าน อามือ หม้อเชกู (2554) พบว่า บ้านอ้อหล่ออาข่ายังคงวิถีชีวิตของชาวอาข่า แม้ว่าการประกอบประเพณีและพิธีกรรมบางส่วนไม่สมบูรณ์ตามรอบปี เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่เปลี่ยนการนับถือพุทธศาสนาเป็นการนับถือศาสนาคริสต์ ชุมชนให้ความสำคัญต่อเทศกาลตรุษจีนมากกว่าประเพณีปีใหม่ อย่างไรก็ตามยังสามารถเห็นวิถีชีวิตของชาวอาข่าได้จากการแต่งกาย การประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัยและอาหารการกินประธานกลุ่มทอผ้า ยังกล่าวว่าภูมิปัญญาของชุมชนยังมีอยู่ เห็นได้จากการที่ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังคงทำงานหัตถกรรม (การปักผ้า) การย้อมสีทอผ้าจากวัสดุธรรมชาติ (เช่น เปลือกมะกอก ได้สีน้ำตาล เม็ดขนุน ได้สีเหลืองสด ครั้ง ได้สีม่วง และหมามูย ได้สีชมพูอ่อน) และนำออกจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่บ้านสันติคีรี

2. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน

ผลการศึกษา การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน มีดังนี้

2.1 บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยว

ผลการวิจัย พบว่า ผู้นำชุมชนบ้านอ้งหล่ออาซ่า ได้ริเริ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยวภาคภาษาอังกฤษเพื่อประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยชุมชนพร้อมทั้งได้ดำเนินการจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้แก่ชาวบ้านของบ้านอ้งหล่ออาซ่าเพื่อดำเนินการนำเที่ยวตามโปรแกรมท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กล่าวว่า

“ที่ผ่านมามีการท่องเที่ยวของบ้านอ้งหล่ออาซ่า ได้มีคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และมีสมาชิกโฮมสเตย์จำนวน 3 หลังด้วยกัน โดยคณะกรรมการจะมีหน้าที่ในการประสานงานกับทางราชการในการเข้ารับฟังข้อมูลของการท่องเที่ยว เข้ารับการอบรมความรู้ของการท่องเที่ยว ความรู้ของการจัดบ้านพักโฮมสเตย์ ความรู้การนำเที่ยว คนในชุมชนมีโอกาสในการได้รับการสนับสนุนจากราชการจากที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน”(บุญยี่ ฉู่เซ, 2555)

2.2 บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

จากการศึกษา พบว่า หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านอ้งหล่ออาซ่า โดยมุ่งเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความอยู่ดีกินดี ได้แก่ การดำเนินการช่วยเหลือชาวบ้านให้มีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเกษตรเพื่อความอยู่ดีกินดีของชาวบ้านการพัฒนาสาธารณูปโภค รวมถึงการส่งเสริมให้ฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งการดำเนินงานของภาครัฐและภาคเอกชน มีดังนี้ หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก หน่วยงานเอกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ได้แก่ สมาคมชาวอาซ่าฯ เชียงราย

3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ

ผลการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ มีดังนี้

3.1 การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า การให้บริการทางการท่องเที่ยวของบ้านอ้งหล่ออาซ่า ได้แก่ 1) บ้านพักโฮมสเตย์ที่เปิดให้บริการ จำนวน 3 หลัง คิดค่าที่พัก 100 บาท/คน/คืน โดยมีการหักรายได้ 10% เข้าสู่หมู่บ้านเพื่อใช้บำรุงโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน 2) เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เทียวชมน้ำตก เก็บใบชาป่าและชิมชาป่าการนำกล้วยไม้กลับคืนสู่ป่าโดยได้รับการสนับสนุนพันธุ์กล้วยไม้จากการเพาะโดยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ การปลูกต้นชากระ (นางพญาเสือโคร่ง) เพิ่มจำนวน 3,000 ต้น ในเส้นทางท่องเที่ยว ซึ่งบุคลากรของชุมชนที่สามารถนำเที่ยว

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ คือ นายอาทู ฉู่เซ และ 3) ชมวิถีชีวิตของชุมชน ชมการแสดงชนเผ่า คิดค่าบริการชุดเล็ก 500 บาท ชุดใหญ่ 1,000 บาท (บุญ ฉู่เซ: สัมภาษณ์ 30 พฤศจิกายน 2555)

ภาพ 39 การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ บ้านอ้งหล่ออาข่า

3.2 การจัดการรายได้จากการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาพบว่า การจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวของบ้านอ้งหล่ออาข่า มีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการจัดการรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว โดยมีการหักรายได้ 10% จากการให้บริการทางท่องเที่ยว ได้แก่ บริการบ้านพักโฮมสเตย์ บริการนำเที่ยว และนำรายได้ส่วนนี้เป็นกองทุนในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การสร้างที่เก็บน้ำอุปโภคบริโภคของหมู่บ้าน การปรับปรุงศาลาประชุม เป็นต้น

4. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการเรียนรู้

ผลจากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่าชาวบ้านในชุมชนอ้งหล่ออาข่า ได้มีโอกาสรับการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ความสมบูรณ์และความหลากหลายของธรรมชาติ จากองค์กรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN: The International Union for Conservation of Nature) ที่มุ่งผลักดันให้คำปรึกษาและช่วยเหลือแก่สังคมทั่วโลกเพื่ออนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของธรรมชาติเพื่อให้แน่ใจว่ามีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องและมีความยั่งยืนต่อระบบนิเวศ โดยองค์กรนี้เข้ามาในชุมชนเพื่อดำเนินโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา โดยร่วมกับภาครัฐ คือกองบัญชาการกองทัพไทย และหน่วยงานเอกชน คือ สสำรวจและผลิตปิโตรเลียมจำกัด (มหาชน) และบริษัทโททาล อีแอนด์พี ประเทศไทยจำกัด ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 และเสร็จสิ้นโครงการในเดือนพฤษภาคมพ.ศ. 2555 (ข้อมูลจากการสำรวจ:

31 มีนาคม 2555) โดยประธานกลุ่มทอผ้า ได้ให้ข้อมูลว่าชุมชนบ้านอ้งหล่อ 10 ครอบครัวเรือน ได้รับการส่งเสริมจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก ให้ปลูกพืชหมุนเวียน พืชยืนต้นและ พืชอายุสั้น ได้แก่ พืช ปลับ อะโวคาโด ไม้บงหวาน กาแฟ กล้วย องุ่น สตรอเบอรี่ แมคคาเดเมีย สัก และจันทองให้เป็นพืชที่เกิดรายได้โดยตรงและใช้เป็นรายได้ทางอ้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของพื้นที่ (อำมื่อ หมื่อเชกู: สัมภาษณ์ 1 ธันวาคม 2554)

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อชนเผ่าอาข่า จังหวัด เชียงราย กรณีศึกษา บ้านอ้งหล่ออาข่า

การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัด เชียงราย กรณีศึกษา หมู่บ้านอ้งหล่ออาข่า ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ชาวบ้าน นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ ภาครัฐ และทำการวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลจากการนำข้อมูลมาจัดประชุมกลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สถานการณ์ (SWOT Analysis) ผลการศึกษาได้วิเคราะห์ผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดย ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

1.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสิ่งแวดล้อม

1.1.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่า นโยบายการส่งเสริมของรัฐให้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ นาเป็นไม้ผลและพืชผักที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสูงกว่า เช่น ไร่ชา ไร่กาแฟ ผักและผลไม้ เมืองหนาว ทำให้บางพื้นที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยอาศัยทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่มีอยู่เป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่ชุมชน กรณีบ้านอ้งหล่ออาข่า มีเส้นทางเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ผ่านป่าชุมชน ไร่ชาป่าจนถึงการเที่ยวชมน้ำตกคู่อ้งหล่อ พบว่าเป็นเส้นทางเดินป่าที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าเที่ยว โดยการนำของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นของหมู่บ้านอ้งหล่ออาข่า (ข้อมูล จากการสำรวจ: 28 ธันวาคม 2554)

1.1.2 การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ทางการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านอ้งหล่ออาข่า เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการส่งเสริมจาก กองบัญชาการกองทัพไทย ให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเกษตรวัฒนธรรมบนพื้นฐาน ความยั่งยืนและพัฒนา ดำเนินการตาม โครงการพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี ในโครงการป่าชาวบ้าน ทรงก่อตั้งในปี พ.ศ. 2537 และดำเนินการจนถึงปัจจุบันด้วยการปลูกป่า 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง คือ ป่ากินได้ ป่าฟืน ป่าใช้สอยหรือป่าสร้างบ้าน และป่าเพื่อการอนุรักษ์ โดยปลูกในที่ซึ่งสำรวจแล้วว่าควรเป็นป่าเพื่อผล คือ เมื่อตัดต้นไม้มาใช้ประโยชน์ไม่เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเป็นการส่งเสริมการปลูกและดูแลต้นไม้ที่ปลูกให้อยู่ในพื้นที่ทำกินของเกษตรกรแต่ละบุคคลแต่ละครัวเรือน นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนได้มีโอกาสรับการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ความสมบูรณ์และความหลากหลายของธรรมชาติจากองค์กรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN: The International Union for Conservation of Nature) ที่มุ่งผลักดันให้คำปรึกษาและช่วยเหลือแก่สังคมทั่วโลกเพื่ออนุรักษ์ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของธรรมชาติและแน่ใจว่ามีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องและมีความยั่งยืนต่อระบบนิเวศ (ข้อมูลจากการสำรวจ: 31 มีนาคม 2555)

ภาพ 40 การใช้มาตรการของชุมชนและของรัฐในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1.1.3 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผลการวิจัย พบว่า นักท่องเที่ยวในพื้นที่ดอยแม่สลอง เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวญี่ปุ่น ชาวฝรั่งเศส และชาวอังกฤษ ที่ชื่นชอบธรรมชาติไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม พบว่านักท่องเที่ยวเหล่านี้มีความประทับใจในธรรมชาติของพื้นที่ ดังจะเห็นจากทัศนะของนักท่องเที่ยวคนหนึ่ง กล่าวว่า

“One of the most excite are waterfall and great tea at Doi Maesalong”
(Massimiliano Sorfano: สัมภาษณ์ 28 ธันวาคม 2554)

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ นักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ ที่มาเที่ยวชมบ้านอ้งหล่อ อาจำ ระบุน่า ได้เข้ามาพักในหมู่บ้านเป็นเวลาหนึ่งอาทิตย์ ชื่นชอบวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่สงบ และบรรยากาศของธรรมชาติที่มีความบริสุทธิ์และปลอดมลพิษทางอากาศ ส่วนกิจกรรมในการพักอยู่

บ้านโฮมสเตย์ คือ การอ่านหนังสือ การดื่มชา และการเดินชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน (James, นักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ: สัมภาษณ์ 30 มีนาคม 2555)

1.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

1.2.1 ปริมาณขยะจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

ผลการวิจัย พบว่า บ้านอ้งหล่ออาซ่า เป็นพื้นที่ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (เดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์) เนื่องจากหมู่บ้านเปิดให้บริการบ้านพักรูปแบบโฮมสเตย์ และเมื่อถึงฤดูกาลท่องเที่ยวจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในหมู่บ้านจำนวนมาก ดังนั้นปริมาณขยะบริเวณโดยรอบชุมชนก็ยังคงมีอยู่มากในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวซึ่งขยะเพิ่มขึ้นจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมาก และชาวบ้านไม่สามารถกำจัดขยะได้ทันจากการขาดหลุมเผา จึงทำให้มีปริมาณขยะหลงเหลืออยู่ (อาเว ฉู่เซ: สัมภาษณ์ 29 ธันวาคม 2554)

1.2.2 การขาดแคลนน้ำอุปโภคในฤดูกาลท่องเที่ยว

ผลจากการสัมภาษณ์ กรรมการการท่องเที่ยวบ้านอ้งหล่ออาซ่า ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ชุมชนพบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (เดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์) เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้านจากการให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์จากการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่มีมากในช่วงเทศกาลชิมชา ซากุระบาน อาหารชนเผ่า ดอยแม่สลอง ส่งผลให้ปริมาณการใช้น้ำอุปโภคมีมากยิ่งขึ้น ซึ่งสร้างความลำบากให้ทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว (อาเว ฉู่เซ: สัมภาษณ์ 29 ธันวาคม 2554)

2. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

2.1 ผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจ

2.1.1 รายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ตอบแทนทางการท่องเที่ยว มีรายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้นจากการให้บริการบ้านพักแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์บ้านอ้งหล่ออาซ่า กล่าวว่า ชุมชนมีบ้านพักโฮมสเตย์ที่ให้บริการนักท่องเที่ยวมีจำนวน 2 หลัง คิดอัตราค่าบริการบ้านพักโฮมสเตย์ 100 บาทต่อคน รับนักท่องเที่ยวได้สูงสุด 15 คนต่อครั้ง (บุญ ฉู่เซ: สัมภาษณ์ 30 พฤศจิกายน 2554)

จากผลการศึกษารายได้จากการขายของที่ระลึก พบว่าส่วนใหญ่เป็นรายได้เฉพาะกลุ่มสตรี ซึ่งเป็นการหารายได้เพิ่มจากอาชีพหลัก คือ การเกษตร โดยใช้เวลารว่างในการเย็บปัก ผ้า การประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุธรรมชาติ นำมาจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว โดยหมู่บ้านได้รับ

การสนับสนุนงบประมาณจากทางภาครัฐในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีหลากหลายรูปแบบ เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบางหมู่บ้านที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านอ้งหล่ออาป่า กล่าวว่า

“ผู้อาวุโส และผู้หญิงในหมู่บ้าน ได้รับการส่งเสริมงานอาชีพจากโครงการลดความยากจนในพื้นที่ดอยแม่สลอง มีครูมาสอนให้แปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เช่น กระเป๋า ผ้าพันคอ เป็นการเพิ่มรายได้ ชาวบ้านได้ขายของให้แก่คนภายนอกที่เข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านและบางคนก็ได้นำไปขายที่หมู่บ้านสันติคีรี บริเวณหน้าโรงเรียนสันติคีรี” (อามี๋หมื่อเซกุ: สัมภาษณ์ 1 ธันวาคม 2555)

2.1.2 รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรสู่ภาคธุรกิจท่องเที่ยว
จากผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านได้นำพืชผัก ผลไม้ มาจำหน่ายให้แก่ผู้ประกอบการร้านอาหาร และจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว เช่นกรณี ชาวบ้านเจียงจาไซ ชาวบ้านอ้งหล่ออาป่า ได้นำพืชผัก ผลไม้เมืองหนาว มาขายในตลาดเช้า และบริเวณหน้าโรงเรียนสันติคีรี ดอยแม่สลองซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงราย จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านของหมู่บ้านอ้งหล่ออาป่า ระบุว่า

“ทุกวันได้ขายผักที่ปลูกเอง เช่น ผักกาด หัวเผือก หัวมัน ถั่ว ที่หน้าปากทางขึ้นโรงเรียนสันติคีรี ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงที่เอาผักที่ปลูกเองมาขาย ได้ขายให้นักท่องเที่ยว” (บุญม: สัมภาษณ์ 30 พฤศจิกายน 2554)

ภาพ 41 การนำผลิตผลทางการเกษตรจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

2.1.3 ค่าตอบแทนจากการเป็นแรงงานในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

จากการสำรวจภาคสนาม พบว่า บ้านอ้งหล่ออาป่า เป็นชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวของดอยแม่สลอง ชาวบ้านในหมู่บ้านได้ออกไปรับจ้างเป็นแรงงานของไร่ชา

ร้านอาหาร โรงแรม เกสต์เฮาส์ ร้านขายของฝากให้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพและมีรายได้จากการเป็นแรงงานของธุรกิจบริการในพื้นที่ (ข้อมูลจากการสำรวจ: 28 ธันวาคม 2554)

2.2 ผลกระทบทางลบ ด้านเศรษฐกิจ

2.2.1 ความไม่แน่นอนของรายได้จากการท่องเที่ยว

ผลการวิจัย พบว่าการท่องเที่ยวของชุมชนต้องพึ่งพาการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดเป็นรายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมไม่ใช่รายได้หลักซึ่งมีความไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกที่ชุมชนควบคุมไม่ได้ คือ ฤดูกาลท่องเที่ยว สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพเศรษฐกิจจากการสัมพันธภาพ นงนุช ชูเช (2555) เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์บ้านอ้งหล่ออาซ่า กล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2550 -2552 มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาพักอยู่เสมอโดยการนำของมัคคุเทศก์ บริษัททัวร์ ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวมาก แต่ในช่วงปี 2554 มีจำนวนนักท่องเที่ยวลดน้อยลงไปเรื่อยๆ จากสภาพเศรษฐกิจ ทำให้ผู้นำในการท่องเที่ยวของชุมชนไปทำงานที่ประเทศไต้หวัน ตนเองจึงเป็นผู้ที่สานต่อการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน มีรายได้ไม่ดีเหมือนแต่ก่อน

2.2.2 การกระจายตัวของรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ทั่วถึง

จากผลการศึกษา พบว่า การให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ เป็นรายได้หลักจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านอ้งหล่ออาซ่า แต่ทั้งนี้ก็มีประเด็นของบริษัทนำเที่ยวได้นำนักท่องเที่ยวเข้าพักยังบ้านพักของสมาชิกโฮมสเตย์ในหมู่บ้านเพียง 2 หลัง ที่มีการติดต่อและคุ้นเคยกัน ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวจึงกระจุกตัวอยู่เพียงคนไม่กี่คนในชุมชน ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรเอื้อประโยชน์ให้เกิดกับคนหมู่มากเพื่อให้มีการกระจายรายได้ในชุมชน

3. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

3.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสังคม

3.1.1 การบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวมีส่วนทำให้เกิดการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน เช่น ท่อประปาหมู่บ้าน ศาลาประชาคม การปรับพื้นที่ลานกลางหมู่บ้าน เป็นต้น จากการที่หมู่บ้านอ้งหล่ออาซ่าเป็นหมู่บ้านที่ให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้าพักในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว (เดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์) ทำให้ได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

3.1.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านอ้งหล่ออาข่ามีที่ตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวของดอยแม่สลอง ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านอยู่เสมอ และในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว โดยเฉพาะช่วงการจัดเทศกาลชิมชา ซากุระบาน อาหารชนเผ่า ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีในช่วงปลายเดือนธันวาคม จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักในหมู่บ้านจำนวนมาก ดังนั้นการท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านมีโอกาสพบเจอกับนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเที่ยวยังชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดมิตรภาพระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

3.1.3 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน

ผลจากการสำรวจ พบว่าจากการขยายตัวของธุรกิจบริการในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสพบปะกับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดของชาวบ้านในชุมชนที่สนับสนุนให้เยาวชนได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น หรือบางครั้งครัวส่งบุตรหลานไปเรียนยังต่างประเทศพร้อมทั้งทำงานรับจ้างไปด้วย เช่น ประเทศไต้หวัน เป็นต้น เป้าหมายของชาวบ้านเพื่อให้เยาวชนได้มีความรู้และเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสังคม

3.2.1 การท่องเที่ยวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการออกจากหมู่บ้านของชายหนุ่ม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม

ผลการศึกษา พบว่าปัจจัยภายนอกที่ได้เข้ามากระทบชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน อาทิเช่น การได้พบปะกับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากหลายประเทศ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีธุรกิจบริการทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดในการหารายได้ของชายหนุ่มในหมู่บ้าน รวมถึงการออกจากหมู่บ้านเพื่อทำงานยังต่างจังหวัด และเป็นแรงงานรับจ้างในต่างประเทศ เช่น ไต้หวัน เกาหลี หมู่บ้านอ้งหล่ออาข่าในปัจจุบันจึงมีผู้อาวุโส ผู้หญิงและเด็ก เป็นส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน บทบาทของผู้หญิงจึงมีมากยิ่งขึ้นในครอบครัวซึ่งแต่เดิมเป็นของผู้ชาย เช่น การทำการเกษตรของครอบครัว การตัดสินใจในครอบครัว เป็นต้น

3.2.2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมน้อยในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

ผลการวิจัย การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านอ้งหล่ออาข่า พบว่าประเด็นของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านมีน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วในหมู่บ้านจะมีผู้สูงอายุ ผู้หญิงและเด็ก อาศัยอยู่มาก เพราะผู้ชายซึ่งมีหน้าที่เป็นกรรมการการท่องเที่ยวได้ออกนอกหมู่บ้าน

ไปทำงานต่างจังหวัดและต่างประเทศ และผู้หญิงส่วนใหญ่ได้มีอาชีพขายของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวบ้านสันติคีรี การดำเนินงานการท่องเที่ยวในชุมชนจึงไม่ต่อเนื่อง มีปัญหาการขาดทักษะและความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยว

4. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลกระทบทางบวก ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.1.1 การสร้างมูลค่าและคุณค่าจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาของชุมชนยังมีให้ปรากฏจากงานหัตถกรรมของชุมชน ดังเห็นได้จากการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มแม่บ้าน อามือ หมื่อเซกู (2554) ระบุว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังคงทำงานหัตถกรรม (การปักผ้า) การย้อมสีทอผ้าจากวัสดุธรรมชาติ (เช่น เปลือกมะกอก ได้สีน้ำตาล เม็ดขนุน ได้สีเหลืองสด ครั่ง ได้สีม่วง และหมามู่ย ได้สีชมพูอ่อน) และผ้าปักที่ได้ชาวบ้านจะนำออกไปจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวของบ้านสันติคีรี อีกทั้งยังเป็นการถ่ายทอดวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่าให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจและเรียนรู้ถึงความเป็นอาข่าผ่านลายผ้าปัก

4.1.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นเครื่องมือของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว การยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างชุมชนชนเผ่าอาข่ากับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากประเทศที่มีความหลากหลายและแตกต่างทางวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมที่หลากหลายจากนักท่องเที่ยว และเช่นเดียวกันก็เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกัน การยอมรับความแตกต่างของวัฒนธรรม ส่งผลต่อมิตรภาพที่เกิดขึ้นในสังคม

4.2 ผลกระทบทางลบ ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.2.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของบ้านพัก

ผลการศึกษา พบว่าจากการขยายตัวของธุรกิจบริการในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของคอยแม่สลองและการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ ส่งผลให้บ้านอั้งหล่ออาข่ามีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านได้สร้างบ้านที่มีรูปทรงสมัยใหม่ เช่น โครงสร้างบ้านสมัยใหม่ (บ้านก่ออิฐถือปูน หลังคากระเบื้อง) แทนบ้านสมัย

ดั้งเดิม (บ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงคา) รวมถึงการเพิ่มขึ้นของร้านค้าขายของภายในหมู่บ้าน ซึ่งสภาพดังกล่าวทำให้การสัมผัสกับภาพวิถีชีวิตชนเผ่าอาข่าคนน้อยลงไป

4.2.2 การเลียนแบบพฤติกรรมการบริโภคของชาวบ้าน

ผลการสำรวจ พบว่าปัจจุบันความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปมาก วิถีชีวิตของชุมชนเริ่มผูกติดกับความเจริญทางวัตถุหลายๆ อย่าง รวมถึงวัฒนธรรมการกิน คือ การซื้อเครื่องปรุงการประกอบอาหาร เช่น ผงชูรส ซีอิ๊ว เป็นต้น ทั้งนี้มาจากการปรุงอาหารให้กับนักท่องเที่ยว และการเปลี่ยนไปบริโภคอาหารสำเร็จรูปมากยิ่งขึ้น จากแต่เดิมชาวบ้านจะปลูกข้าวและพืชผักเอง แต่ในปัจจุบันมีร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าภายในหมู่บ้าน ทำให้เป็นการสะดวกในการหาซื้ออาหารแห้งและอาหารสำเร็จรูปและเครื่องปรุงรสประกอบอาหาร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลถึงวัฒนธรรมการกินของชาวบ้าน และรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้นตามมา (ข้อมูลจากการสำรวจ: 28 ธันวาคม 2554)

ส่วนสรุป

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านอ้งหล่ออาข่า พบว่า มีผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวก และผลกระทบทางลบ สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 9 สรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านอ้งหล่ออาข่า

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
1. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม	1.1 การใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อรองรับการท่องเที่ยว	1.1 ปริมาณขยะจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น
	1.2 การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ทางการท่องเที่ยว	1.2 การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคในฤดูกาลท่องเที่ยว
	1.3 พฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	

ตาราง 9 (ต่อ)

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
2. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	2.1 รายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว	2.1 ความไม่แน่นอนของรายได้จากการท่องเที่ยว
	2.2 รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรสู่ภาคธุรกิจท่องเที่ยว	2.2 การกระจายตัวของรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ทั่วถึง
	2.3 ค่าตอบแทนจากการเป็นแรงงานในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว	
3. ผลกระทบด้านสังคม	3.1 การบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน	3.1 การท่องเที่ยวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการออกจากหมู่บ้านของชายหนุ่ม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม
	3.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว	3.2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมน้อยในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน
	3.3 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน	
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม	4.1 การสร้างมูลค่าและคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยว	4.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของบ้านพัก
	4.2 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรม	4.2 การเลียนแบบพฤติกรรมการบริโภคของชาวบ้าน

ส่วนที่ 6 กรณีศึกษา บ้านห้วยจี้เหล็ก

บริบท บ้านห้วยจี้เหล็ก

จากผลการศึกษา พบว่า บ้านห้วยจี้เหล็ก มีที่ตั้งอยู่ หมู่ที่ 9 ตำบลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2508 โดยการโยกย้ายที่อยู่จากหมู่บ้านแสนเจริญ เข้ามาตั้งถิ่นฐานเหนือลำน้ำห้วยจี้เหล็ก สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนตั้งอยู่บนเนินเขาและไหล่เขาทอดยาวสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 800 เมตร พื้นที่ชุมชนมีป่าไม้ล้อมรอบโดยมีป่าชุมชนประมาณ 5,000 ไร่ เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ท่ามกลางป่าชุมชนทำให้อากาศเย็นสบายตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนมีนาคมของทุกปี ทางภาครัฐได้ทำการสำรวจและจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2517 ในปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 96 ครัวเรือน ประชากร 570 คน ถือเป็นชุมชนชนเผ่าอาข่าที่มีขนาดใหญ่พอสมควร นับถือความเชื่อบรรพบุรุษ มีขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ภาษา ความเชื่อ โครงสร้างการปกครองเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของหมู่บ้านแห่งนี้

ภาพ 42 สภาพโครงสร้างบ้านของชุมชนห้วยจี้เหล็ก

หมู่บ้านห้วยจี้เหล็กมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับพื้นที่ทำกินของบ้านคอยช้าง
ทิศใต้	ติดกับพื้นที่ทำกินบ้านห้วยมะฆางและบ้านแสนเจริญ
ทิศตะวันออก	ติดกับพื้นที่ทำกินบ้านคอยล้าน
ทิศตะวันตก	ติดกับพื้นที่ทำกินบ้านแสนเจริญ บ้านห้วยฆางและบ้านจี้เหล็กใหม่

การเดินทางเข้าสู่ชุมชน ห่างจากอำเภอแม่สรวย 25 กิโลเมตร โดยเป็นถนนเทคอนกรีตสลับกับถนนลูกรังและทางขึ้นเขา แยกเข้าหมู่บ้าน 3.5 กิโลเมตร ซึ่งในช่วงฤดูฝนจะมีความลำบากในการเดินทางพอสมควร

ผลการศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านห้วยจี่เหล็ก พบว่าเป็นหมู่บ้านที่เปิดสู่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีป่าชุมชนที่เกิดจากการรักษาไม่น้อยกว่า 5,000 ไร่ เป็นชุมชนที่อยู่บนเนินเขาและไหล่เขาทอดยาวสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 800 เมตร พื้นที่ชุมชนมีภูเขาล้อมรอบ มีป่าไม้ การคมนาคมเข้าสู่หมู่บ้านห้วยจี่เหล็กระยะทางกว่า 80% เป็นถนนลาดยาง ส่วนอีก 20% เป็นถนนลูกรังและขึ้นเขา ชุมชนมีการประกอบอาชีพการเกษตร ปลูกพืชไร่ พืชเศรษฐกิจและเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก

จุดเด่นของชุมชน คือ การรักษาประเพณีพิธีกรรม ที่มีความสมบูรณ์อยู่ มีการใช้วิถีชีวิตกฎจารีตบังคับต่าง ๆ เป็นแบบอย่างของชุมชนชนเผ่าอาข่าที่ยังคงเหลือความดั้งเดิมอย่างสูง เป็นหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์ของชนเผ่าอาข่าที่เด่นชัดมากที่สุด โดยพบได้ว่า หมู่บ้านห้วยจี่เหล็ก ยังคงมีการประกอบพิธีกรรมตลอดทั้ง 12 เดือนในรอบปี ทั้งที่เป็นพิธีกรรมในการประกอบศาสนกิจ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิถีชีวิต ที่มีการดำเนินเป็นปกติของชาวบ้านในชุมชน โดยไม่ได้เน้นเพื่อการท่องเที่ยว หรือการจัดแสดงให้แก่นักท่องเที่ยวได้ชม

การวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านห้วยจี่เหล็ก

การวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ได้ผลการศึกษาดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

1.1 การจัดการทุนทางธรรมชาติของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า บ้านห้วยจี่เหล็ก ตั้งอยู่ท่ามกลางขุนเขาซึ่งเป็นป่าชุมชน ที่ได้รับการอนุรักษ์ ตามคติความเชื่อเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพ เช่น เป็นแหล่งอาหาร ล่าสัตว์ ยาสมุนไพร ทำให้ชุมชนจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เป็นการร่วมกันทั้งชาวบ้านในชุมชน และนักท่องเที่ยวให้ตระหนักถึงความสำคัญของป่า สร้างความสมดุลของการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติได้อย่างแนบแน่นไม่มีการทำลายสิ่งแวดล้อม (ข้อมูลจากการสำรวจ, 8 มกราคม 2554) ผู้นำชุมชนบ้านห้วยจี่เหล็ก นายอาโต๊ะ (2555) ระบุว่า ชาวบ้านมีพื้นที่ร้อยละ 70 ในการทำการเกษตร ได้แก่ การปลูกข้าว ข้าวโพด กระเทียม ลำไย ลิ้นจี่ เป็นต้น และร้อยละ 30 เป็นที่อยู่อาศัย ในส่วนของการท่องเที่ยว พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าสู่หมู่บ้านห้วยจี่เหล็กมีจำนวนน้อย

เนื่องจากถนนที่เข้าสู่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นทางลูกรัง ทำให้การเดินทางเข้าสู่ชุมชนไม่สะดวกในฤดูฝน ดังนั้นการใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมการเดินทางป่าจึงยังคงความสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ชุมชนมีกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน จากโครงการบวชป่าชุมชน 50 ล้านต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าชุมชนให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตที่อาศัยป่าเป็นเสมือนแหล่งอาหารที่จะตอบแทนกลับคืน โดยการเคารพและไม่ทำลาย

ผลจากการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวของบ้านห้วยขี้เหล็ก ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับคอยาวี และคอยช้าง ตำบลแม่สรวย ซึ่งเป็นแหล่งปลูกกาแฟสายพันธุ์อาราบิก้า ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงราย พบว่าชุมชนมีทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นป่าชุมชนที่ได้รับการอนุรักษ์ ตามคติความเชื่อเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพ เช่น เป็นแหล่งอาหาร ลำสัตว์ ยาสมุนไพร ทำให้ชุมชนจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การชมไร่กาแฟและการเกษตรบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นการร่วมกันทั้งชาวบ้านในชุมชนทำให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่า สร้างความสมดุลของการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติได้อย่างแนบแน่นไม่มีการทำลายสิ่งแวดล้อม (ข้อมูลจากการสำรวจ: 8 มกราคม 2555)

1.2 การจัดการทุนทางวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว

ผลการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของบ้านห้วยขี้เหล็ก พบว่าชาวบ้านมีความศรัทธาในความเชื่อเรื่องวิญญาณและธรรมชาติ ประเพณีและการดำเนินชีวิตต่างๆ ยังคงเน้นการเคารพบรรพชนเป็นหลัก ดังนั้นพิธีกรรมประเพณีจึงกลายเป็นกฎจารีต ข้อห้าม ข้อปฏิบัติที่คนในชุมชนใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข พร้อมกันนี้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวที่เด่นชัดในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมของประเพณีและพิธีกรรม (นายอาโด้๊ะ: สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2555)

เทศกาลประเพณีที่เกิดขึ้นของชุมชนเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปศึกษาได้ตามช่วงระยะเวลาที่เกิดขึ้น ดังนี้

เดือนเมษายน ชมปีใหม่พื้นบ้านและเล่นชนไก่แดงในประเพณี “ไข่แดง” ศึกษาการสร้างประตูป่าบ้านในพิธีกรรม “ปลูกประตูป่าบ้าน”

เดือนพฤษภาคม ร่วมบูชาแม่คงคาและปลูกข้าวแรกเริ่ม ในพิธี “ปลูกข้าว”

เดือนมิถุนายน กินผักพื้นบ้าน เรียกขวัญไร่ข้าวในพิธี “เรียกขวัญไร่ข้าว”

เดือนสิงหาคม ทดสอบกำลังใจ ชมสตรีร้องเพลงในประเพณี “ไล่ชิงช้า”

เดือนกันยายน ทำบุญรับบรรพชน ในประเพณี “ถอนขนไก่” ร่วมไล่ผีออกจากชุมชน ในประเพณี “ไล่ผีอาช่า”

เดือนตุลาคม เลือกวินดีและกินข้าวใหม่ ในพิธีกรรม “กินข้าวใหม่อาช่า”

เดือนธันวาคม เพิ่มอายุตนเอง แข่งลูกข้างในประเพณี “ปีใหม่ลูกข้าง”

ซึ่งจากผลการวิจัยการรวบรวมประเพณี พิธีกรรม ดังกล่าว ทำให้สื่อมวลชนสนใจในการเผยแพร่ข้อมูลของพิธีกรรมดั้งเดิมของชาวอาข่าและนำสู่การเผยแพร่ต่อสาธารณชนให้รู้จักชาวอาข่ามากยิ่งขึ้น (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค, 2546)

2. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน

ผลการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านองค์กรชุมชน ของบ้านห้วยขี้เหล็กพบประเด็นดังนี้

2.1 บทบาทของหน่วยงานเอกชน

ผลการวิจัย พบว่า บ้านห้วยขี้เหล็กมีโครงสร้างองค์กรทางการท่องเที่ยวที่ชัดเจนที่สุด จากการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ประเพณีและพิธีกรรมที่ถูกต้องของชาวอาข่า โดยได้รับการสนับสนุนแรกเริ่มจากมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) และมีหน่วยงานสนับสนุนต่อมา ได้แก่ หน่วยงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบันการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน (CBT-I) เป็นผู้ให้ความรู้และเป็นพี่เลี้ยงในการสืบค้นข้อมูลและรวบรวมข้อมูลร่วมกับชาวบ้านในชุมชนซึ่งเป็นผู้อาวุโสที่มีความรู้ในประเพณีและพิธีกรรมที่ดั้งเดิมและถูกต้องของชาวอาข่า นอกจากนี้หน่วยงานเอกชน ยังมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ได้แก่ การดำเนินการช่วยเหลือชาวบ้านให้มีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้นจากภาคการเกษตรเพื่อความอยู่ดีกินดีของชาวบ้านการพัฒนาสาธารณูปโภค รวมถึงการส่งเสริมให้ฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรม

2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า บ้านห้วยขี้เหล็กมีการปกครองในระบบอาวุโส ทำให้การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดๆ มีความร่วมแรงร่วมใจอย่างดี มีคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเป็นฝ่ายประสานงานกับทางหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนเพื่อดำเนินการท่องเที่ยว (ข้อมูลจากการสำรวจ: 8 มกราคม 2555) ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน นายอาโตะ ที่ระบุในประเด็นของการจัดองค์กรชุมชนว่า ปัจจุบันชุมชนเป็นเจ้าของการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองทั้งหมด ตั้งแต่การเป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยว การเผยแพร่ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน การจัดโปรแกรมท่องเที่ยว การแบ่งสรรผลตอบแทนสู่ชาวบ้าน และชาวบ้านในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน (อาโตะ: สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2555)

3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ ของบ้านห้วยจี่เหล็ก มีดังนี้

3.1 การใช้ความเชื่อ กฎข้อบังคับ ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการศึกษา การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนชาวอำเภอบ้านห้วยจี่เหล็ก พบว่า มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านโดยการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยว และอาศัยผู้อาวุโสซึ่งเปรียบเสมือนปราชญ์ท้องถิ่นเข้าร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับสมาชิกในชุมชน รวมถึงการกำหนดกฎระเบียบเพื่อใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีข้อปฏิบัติ ดังนี้

ข้อปฏิบัติของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมชุมชนบ้านห้วยจี่เหล็ก มีดังนี้ (ภูมินทร์ ปอแก้ว, 2555)

3.1.1 ปฏิบัติตามกฎระเบียบและจารีตประเพณีอาข่า

3.1.2 ห้ามเก็บพืชพรรณธรรมชาติออกจากพื้นที่

3.1.3 ห้ามนำยาเสพติด อาวุธที่เป็นอันตรายเข้าสู่ชุมชน

3.1.4 รักษาความสะอาดและไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชุมชน

3.1.5 เคารพศาสนสถาน ได้แก่ ประตูลู่หมู่บ้าน บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ศาลพระ

ภูมิเจ้าที่ ลานแด่ช่อง

ผลของการนำความเชื่อ กฎข้อบังคับมาใช้ในชุมชน เป็นแนวทางในการปฏิบัติของสมาชิกในหมู่บ้าน รวมถึงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้านด้วย เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านนั่นเอง

3.2 การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านห้วยจี่เหล็ก พบว่า ชุมชนเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับกิจกรรมการอนุรักษ์และการสืบสานวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก การศึกษาสวนป่าสมุนไพรและการรักษาด้วยยาสมุนไพร โดยผู้รู้ด้านสมุนไพรของชุมชนจะพานักท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาเส้นทางสมุนไพรในป่าชุมชนและให้ความรู้เกี่ยวกับสรรพคุณของสมุนไพรชนิดต่างๆ การศึกษาวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข่า ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการพักอาศัยบ้านพักโฮมสเตย์ พร้อมทั้งได้สัมผัสและแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมร่วมกับเจ้าของบ้าน โดยมีอัตราค่าบริการนักท่องเที่ยว 100 บาท/คน/คืน โดยนำรายได้จากการท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านจากการแบ่งสรรผลตอบแทนและนำผลตอบแทนไปบำรุงศาสนสถาน ประกอบพิธีกรรมและสนับสนุนการศึกษาของเด็กในโรงเรียนประจำชุมชนการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านห้วยจี่เหล็กได้ถูกดำเนินการโดยนักวิชาการที่เข้ามาทำการศึกษารวบรวมข้อมูลและนำเสนอผู้สังคมภายนอก รวมถึงหน่วยงาน

ภาครัฐที่เข้ามาสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชนได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัด เชียงราย สถาบันการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน และสมาคมอาข่าฯ (ข้อมูลจากการสำรวจ: 8 มกราคม 2555)

3. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการเรียนรู้

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการเรียนรู้ ของบ้านห้วยจี่เหล็ก มีดังนี้

การท่องเที่ยวทำให้เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสมาชิกในชุมชน ผลจากการ สัมภาษณ์กรรมการการท่องเที่ยวบ้านห้วยจี่เหล็ก กล่าวว่าเนื่องจากการท่องเที่ยวของบ้านห้วยจี่เหล็ก เก้าเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นหลัก จึงให้ความสำคัญในเรื่องการอนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรมเป็นอย่างมากการดำเนินการจัดหลักสูตรสำหรับเด็ก เยาวชน ได้เน้นให้เด็กๆ ในหมู่บ้านได้ เรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรมที่ถูกต้อง จากการถ่ายทอดของผู้อาวุโส ผู้นำทางศาสนา โดยมีรวบรวม ข้อมูลเพื่อเก็บรักษาและเผยแพร่ให้แก่ชุมชนอาข่าที่มีความสนใจด้วย (อาชู่: สัมภาษณ์ 2 มกราคม 2555)

ผลจากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่า การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านห้วยจี่เหล็ก ได้ มีบุคคลซึ่งเป็นผู้มีความรู้ของชุมชนเป็นคนนำผู้มาเยือนเที่ยวชมภายในหมู่บ้าน โดยผู้มีความรู้ของ ชุมชนจะสามารถพูดภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้ เป็นผู้นำนักท่องเที่ยวเดินเที่ยวชมหมู่บ้าน และ หากนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมหมู่บ้านตรงกับการประกอบพิธีกรรม หรือประเพณี ก็สามารถเข้าร่วมกับชุมชนได้ โดยมีผู้มีความรู้ของชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลพิธีกรรมส่วนหนึ่งของชุมชนที่มาจาก ความเชื่อของชาวอาข่า และเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น พิธีบูชาศาลพระภูมิในผืนป่า การผูกตะ แหลบนต้นไม้น้ำในป่า พิธีกรรมการแกะไขให้จอมปลวกที่พบบนผืนแผ่นดิน พิธีกรรมบูชาต้นน้ำ ณ แหล่งกำเนิดน้ำ ทำให้ชาวบ้านรวมถึงนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประกอบกับการเรียนรู้พิธีกรรมและประเพณีของชุมชนได้รับความรู้และความเข้าใจ พร้อมทั้ง ปลุกฝังจิตสำนึกของการอนุรักษ์ธรรมชาติไปพร้อมกัน (ข้อมูลจากการสำรวจ: 8 มกราคม 2555)

ผลการสำรวจสอดคล้องกับการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวฝรั่งเศส กล่าวว่า การ เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ เหมือนตนเองเป็นคนของหมู่บ้านนี้ ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน ได้เข้าใจความเป็นชนเผ่าอาข่ามากยิ่งขึ้น (Clement Chambon: สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2555)

ภาพ 43 พิธีกรรมการแต่งงานของคนในชุมชน

ส่วนสรุป

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้านห้วยจี่เหล็ก มีความโดดเด่นในการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนมาสู่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มีการอนุรักษ์ของวัฒนธรรมอาข่าที่ยังคงดำเนินวิถีชีวิตได้ตามปกติ ส่วนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านองค์กรชุมชน พบว่าบ้านห้วยจี่เหล็กมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการประกอบพิธีกรรม รวมถึงความเชื่อจากผู้อาวุโสให้แก่สมาชิกในหมู่บ้านรวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เข้าสู่หมู่บ้าน ให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในวิถีชีวิตของชนเผ่า ทั้งนี้บ้านห้วยจี่เหล็กยังมีจุดเด่นในประเด็นของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการ จากการกำหนดกฎ ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม ที่คนในชุมชนมีความเห็นชอบปฏิบัติ ส่งผลให้ผู้มาเยือนทุกคน ต้องการเคารพและปฏิบัติตามกฎ ข้อปฏิบัติที่ชุมชนได้กำหนดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านและผู้มาเยือนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจและสงบสุข

การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษา บ้านห้วยจี่เหล็ก

การศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย กรณีศึกษา บ้านห้วยจี่เหล็ก ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ชาวบ้าน นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาพักในหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และทำการวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลจากการนำข้อมูลมาจัดประชุมกลุ่มเพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) ผลการศึกษาได้วิเคราะห์ผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

1.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสิ่งแวดล้อม

1.1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว

จากการศึกษา พบว่าบ้านห้วยจี่เหล็ก ตั้งอยู่ท่ามกลางขุนเขาซึ่งเป็นป่าชุมชน ที่ได้รับการอนุรักษ์ ตามคติความเชื่อเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพ เช่น เป็นแหล่งอาหาร ลำสัตว์ ยาสมุนไพร ทำให้ชุมชนจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชุมชนมีกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน จากโครงการบวชป่าชุมชน 50 ล้านต้น หากนักท่องเที่ยวได้เข้าสู่หมู่บ้านในช่วงกิจกรรมดังกล่าวก็จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม เป็นการร่วมกันทั้งชาวบ้านในชุมชนและนักท่องเที่ยวให้ตระหนักถึงความสำคัญของป่า สร้างความสมดุลของการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติได้อย่างแนบแน่น ไม่มีการทำลายสิ่งแวดล้อม

1.1.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนา

ผลการวิจัยพบว่า การได้รับโอกาสจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) หน่วยงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสถาบันการท่องเที่ยวเพื่อชุมชน (CBT-I) องค์การบริหารส่วนตำบลวาปี รวมถึงสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องของการอยู่กับป่า การสร้างความสมดุลของการใช้ชีวิตกับธรรมชาติ และการนำความเชื่อมาใช้ในการสร้างกฎ ข้อบังคับ ของการใช้ป่าร่วมกัน ดังนั้นบ้านห้วยจี่เหล็ก จึงเป็นหมู่บ้านต้นแบบของการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมอาป่า

1.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสิ่งแวดล้อม

1.2.1 ปริมาณขยะจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า บ้านห้วยจี่เหล็ก มีปัญหาในการกำจัดขยะ ซึ่งชุมชนจะใช้วิธีการขุดหลุมฝังและเผาขยะ โดยที่ทางหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยกำจัดขยะไม่ได้จากปัญหาเส้นทางคมนาคมเข้า-ออกหมู่บ้าน ไม่สะดวกในการเดินทาง ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจึงต้องกำจัดขยะด้วยตนเอง อีกทั้งหมู่บ้านห้วยจี่เหล็ก เปิดชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีบริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ซึ่งรองรับนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด 20 คนต่อคืน จึงมีประเด็นของปัญหาขยะ

ตกค้างในพื้นที่ และปริมาณขยะบริเวณโดยรอบชุมชนก็ยังคงมีอยู่มาก (ภูมินทร์ ปอแจ้: สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2555)

1.2.2 การใช้สารเคมีทำเกษตรพื้นที่สูงและนำพื้นที่ทางการเกษตรมาใช้เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวมีผลต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านห้วยจี่เหล็ก ที่ทำการเกษตรพื้นที่สูง (เช่น ไร่ข้าวโพด สวนกระเทียม) พืชดังกล่าวเป็นพืชทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน แต่กระบวนการดังกล่าว มีการใช้สารเคมีในการทำเกษตรและนำพื้นที่มาใช้ในการท่องเที่ยว ซึ่งชาวบ้านได้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่กิจกรรมการเดินป่า และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากประเด็นดังกล่าวยังมีผลต่อสุขภาพของชาวบ้านในหมู่บ้านในการบริโภคอาหารที่ปนเปื้อนสารเคมี รวมถึงมีผลต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยวด้วย

2. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

2.1 ผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจ

2.1.1 รายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า รายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชน มาจากการจัดการที่อยู่ดั้งเดิมของชาวบ้านนำมาให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้พักพิง ซึ่งเรียกว่า โฮมสเตย์ (Homestay) ซึ่งพบว่า ชุมชนที่มีการให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ทำให้มีการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่เป็นตัวเงิน ทั้งนี้รายได้จากการนำเที่ยว โดยกิจกรรมการเดินป่า กิจกรรมการนำชมหมู่บ้าน เป็นอีกหนี่งทางของรายได้ที่สมาชิกของชุมชนได้รับเงินเพิ่มขึ้น รวมถึงรายได้จากการแสดงและการละเล่นของชนเผ่า ซึ่งชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวที่เข้าพักในหมู่บ้าน และได้รับเงินค่าการแสดงจากนักท่องเที่ยว

2.1.2 เกิดอาชีพใหม่ที่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว

ผลการวิจัย พบว่า แต่เดิมชาวบ้านหมู่บ้านห้วยจี่เหล็กมีอาชีพทำการเกษตร แต่เมื่อการท่องเที่ยวได้เข้าสู่ชุมชน ชาวบ้านได้เกิดอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น นักวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน การเปิดร้านค้าขายของให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.1.3 การนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ในการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน

ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านห้วยจี่เหล็กเป็นไปในรูปแบบของคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน มีการประชุมร่วมกันสร้างข้อตกลง

ในเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว คือ นำรายได้ส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวมาใช้เพื่อบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน เช่น การปรับลานดินหมู่บ้าน การปรับพื้นถนนดินแดงทางเข้า-ออกหมู่บ้านในช่วงฤดูฝน เป็นต้น

2.2 ผลกระทบทางลบ ด้านเศรษฐกิจ

2.2.1 การขยายตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงเศรษฐกิจไม่มีความต่อเนื่อง

ผลการวิจัยพบว่า บ้านห้วยจี่เหล็ก เป็นหมู่บ้านที่มีหน่วยงานภาคเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อกระบวนการของงานวิจัย โดยนำการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในเชิงเศรษฐกิจและสังคม แต่ทั้งนี้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน การขยายตัวของการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับหน่วยงานภายนอกที่เข้าสู่ชุมชน ซึ่งเมื่อการทำงานของหน่วยงานภายนอกสิ้นสุดลง การขยายตัวของการท่องเที่ยวในชุมชนก็หยุดลงเช่นกัน และการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ โดยอาศัยการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือก็ชะงัก ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาเช่นกัน

2.2.2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ทั่วถึง

ผลการวิจัยพบว่า รายได้จากการท่องเที่ยวมาจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการทางการท่องเที่ยวในชุมชน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านห้วยจี่เหล็กจะได้รับเงินรายได้จากการท่องเที่ยว เพราะรายได้จากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะจ่ายให้แก่ การบริการบ้านพักโฮมสเตย์ การแสดง การนำเที่ยวภายในชุมชน แต่หากชาวบ้านคนใดไม่ได้เป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ก็จะไม่ได้รับรายได้จากส่วนของการท่องเที่ยว

3. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

3.1 ผลกระทบทางบวก ด้านสังคม

3.1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก

ผลการวิจัย พบว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันของชาวบ้านกับหน่วยงานภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งผลดังกล่าวทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะบุคคลภายนอก ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำให้มีความรู้เท่าทันกับสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น

ดังจะเห็นได้จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ระบุว่า มีนักวิจัยได้เข้ามาเก็บรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านในหมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 จนถึงในปัจจุบัน และได้เข้ามาพักในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับคนภายนอกชุมชน (ยรรยง ยืนยงความดี: สัมภาษณ์ 28 พฤศจิกายน 2554)

3.1.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยองค์ความรู้ของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า บ้านห้วยจี้เหล็กได้รับการส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้านของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยหน่วยงานภาคเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ ที่เข้ามาส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในหมู่บ้าน โดยพัฒนาในกระบวนการเรียนรู้ มีประเด็นของการพัฒนาทางสังคมเพื่อพัฒนาศักยภาพกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพทางความคิดของชาวบ้าน ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.1.3 บทบาทผู้นำชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น

ผลการวิจัย พบว่า การที่บ้านห้วยจี้เหล็กได้รับโอกาสในการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก ทำให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการติดต่อประสานงาน และเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกับบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้นำได้เรียนรู้การทำงานในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เพื่อแบ่งหน้าที่การทำงานกันอย่างชัดเจน เป็นต้น

3.2 ผลกระทบทางลบ ด้านสังคม

3.2.1 การท่องเที่ยวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการออกจากหมู่บ้านของชายหนุ่ม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม

ผลการวิจัย พบว่า บ้านห้วยจี้เหล็ก ที่ได้รับการส่งเสริมการพัฒนาจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะบุคคลภายนอกที่เข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้มีแรงผลักดันให้ชาวบ้านที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ต้องการไปทำงานยังต่างถิ่นเพื่อเห็นสังคมภายนอกหมู่บ้าน จึงเกิดการย้ายออกจากหมู่บ้านของคนหนุ่มสาว ทำให้บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในครอบครัว (เช่น การทำไร่ข้าวโพด การทำไร่จิง) เป็นของผู้อาวุโส และเด็กๆ เป็นส่วนใหญ่

3.2.2 การปรับตัวของชาวบ้านในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว ในชุมชน

ผลจากการสำรวจ พบว่าชาวบ้านบ้านห้วยจี่เหล็ก มีความเคยชินกับวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และการสื่อสารโดยใช้ภาษาอาข่า เมื่อมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านต้องมีการปรับตัวตั้งแต่การสื่อสารเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจ รวมทั้งการใช้ภาษาท่าทาง เพื่อพยายามอธิบายถึงกฎข้อบังคับภายในหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ปัญหาการปรับตัวของสมาชิกในชุมชน คือ ความรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงในการใช้ชีวิตปกติเมื่อกรณีที่มีนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้าน (ข้อมูลจากการสำรวจ: 25 พฤศจิกายน 2554)

4. การวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและ พิธีกรรม

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ได้ผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลกระทบทางบวก ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

4.1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่าอาข่า
ผลการวิจัย พบว่าบ้านห้วยจี่เหล็ก เป็นหมู่บ้านต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ร่วมมือกับชาวบ้านในชุมชน ทำการรวบรวมวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม ของชนเผ่าอาข่า ซึ่งมีผลให้ผู้อาวุโส หม่อมสาว และเยาวชน ของหมู่บ้านห้วยจี่เหล็ก ได้ร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมอาข่า ได้แก่ วัฒนธรรมการอยู่ วัฒนธรรมการบริโภค และวัฒนธรรมการแต่งกาย และเป็นหมู่บ้านที่มีการประกอบพิธีกรรมได้ครบตามรอบ 12 เดือน ในหนึ่งปี ตามความเชื่อของชนเผ่าอาข่า

4.1.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมช่วยสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัย พบว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านห้วยจี่เหล็ก ดำเนินประเพณีพิธีกรรมในรอบปีได้อย่างปกติ โดยไม่ได้มุ่งเน้นการจัดแสดงให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหากนักท่องเที่ยวมาในช่วงของการจัดประเพณี หรือพิธีกรรม ที่ทางชุมชนอนุญาตให้เข้าร่วมได้ นักท่องเที่ยวจะได้รับการเรียนรู้จากสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี เป็นการสร้างความเข้าใจและการยอมรับในวัฒนธรรมที่แตกต่าง

4.1.3 การท่องเที่ยวช่วยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัย พบว่า ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมอาข่าเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านมีใจที่พร้อมจะถ่ายทอดและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเป็น

อย่างมาก จากการสำรวจภาคสนามของผู้วิจัย ในการจัดงานแต่งงานของหนุ่มสาวในหมู่บ้าน พบว่า ผู้รู้ของหมู่บ้านจะให้ความรู้ในขั้นตอนของการจัดงาน ความหมายของพิธีกรรมในแต่ละช่วง และ ยินดีที่จะให้เข้าร่วมในพิธีกรรมกับชาวบ้านด้วยความเต็มใจ (ข้อมูลจากการสำรวจ: 8 มกราคม 2555)

4.3 ผลกระทบทางลบ ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

ความไม่เท่าเทียมของชาวบ้านต่อการขยายตัวของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ความภูมิใจของชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยจี่เหล็ก คือ การได้ดำเนิน ประเพณี พิธีกรรมในรอบปีได้อย่างปกติ มีวิถีชีวิตดั้งเดิมตามที่บรรพบุรุษได้ดำเนินไว้ จากผลการ สัมภาษณ์คณะกรรมการหมู่บ้าน ระบุว่า เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามา ก็จะประทับใจและถ่ายภาพแล้ว นำไปเผยแพร่ในสื่อต่างๆ ทำให้บ่อยครั้งที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในหมู่บ้านโดยชาวบ้านไม่ทัน ได้เตรียมความพร้อมในการต้อนรับไว้ ทำให้เกิดปัญหาในการรुक้าในเขตของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ห้ามบุคคลภายนอกชุมชนเข้าไป (อาโตะ: สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2555)

ส่วนสรุป

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านห้วยจี่เหล็ก พบว่า มีผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวก และผลกระทบทางลบ สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 10 สรุปผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา บ้านห้วยจี่เหล็ก

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
1. ผลกระทบด้าน สิ่งแวดล้อม	1.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดจิตสำนึก ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่ ชุมชนและ นักท่องเที่ยว 1.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการ ทำงานร่วมกันระหว่าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการ อนุรักษ์และพัฒนา	1.1 ปริมาณขยะจากปริมาณ นักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น 1.2 การใช้สารเคมีทำเกษตร พื้นที่สูงและนำพื้นที่ทางการ เกษตรมาใช้เพื่อกิจกรรม การท่องเที่ยวมีผลต่อสุขภาพ ของนักท่องเที่ยว
2. ผลกระทบด้าน เศรษฐกิจ	2.1 รายได้จากการให้บริการ ทางการท่องเที่ยว	2.1 การขยายตัวของการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิง เศรษฐกิจไม่มีความต่อเนื่อง

ตาราง 10 (ต่อ)

ผลกระทบรายด้าน	ผลกระทบทางบวก	ผลกระทบทางลบ
	2.2 เกิดอาชีพใหม่ที่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว	2.2 การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ทั่วถึง
	2.3 การนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้ในการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน	
3. ผลกระทบด้านสังคม	3.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก	3.1 การท่องเที่ยวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการออกจากบ้านของชายหนุ่ม
	3.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยองค์ความรู้ของชุมชน	3.2 การปรับตัวของชาวบ้านในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน
	3.3 บทบาทผู้นำชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น	
4. ผลกระทบด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม	4.1 การท่องเที่ยวทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่าอาข่า	4.1 ความไม่เท่าเทียมของชาวบ้านต่อการขยายตัวของ การท่องเที่ยวมีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชน
	4.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมช่วยสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับนักท่องเที่ยว	
	4.3 การท่องเที่ยวช่วยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม	

การเปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

การวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ทั้ง 6 ชุมชน ในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาและนำเสนอตารางเปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ดังนี้

ตาราง 11 เปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ด้านสิ่งแวดล้อม

ชื่อหมู่บ้าน	เปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม			
	ความเหมือน		ความแตกต่าง	
	ด้านบวก	ด้านลบ	ด้านบวก	ด้านลบ
อาผ่าพัฒนา	- การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน - พฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน - การท่องเที่ยวทำให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว - การท่องเที่ยวทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนา	- การใช้สารเคมีทำเกษตรพื้นที่สูงและนำพื้นที่ทางการเกษตรมาใช้เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวมีผลต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยว - ปริมาณขยะจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น	-	-
อาข่าอแป แสนใจพัฒนา			-	- การบุกรุกพื้นที่ป่าจากคนภายนอกชุมชน ภายหลังจากการเปิดหมู่บ้านสู่การท่องเที่ยว-
เจียงจาโฮ			- การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการใช้พลังงานทดแทน-	-
อั้งหล้ออาข่า ห้วยจี่เหล็ก			-	- การขาดแคลนน้ำในฤดูกาลท่องเที่ยว-
			-	-

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัด เชียงราย ประเด็นผลกระทบทางบวก ด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน การท่องเที่ยวทำให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนา ส่วนปัจจัยภายนอกของชุมชน ได้แก่ พฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน สำหรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ประเด็นผลกระทบทางลบ ด้านสิ่งแวดล้อม มาจากปัจจัยภายใน ซึ่งปัญหาที่ประสบเหมือนกันทั้ง 6 หมู่บ้าน คือ ประเด็นการใช้สารเคมีทำเกษตรพื้นที่สูงและนำพื้นที่ทางการเกษตรมาใช้เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีผลต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยว และปริมาณขยะจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ส่วนความแตกต่างพบว่า บ้านแสนใจพัฒนา มีประเด็นของการบุกรุกพื้นที่ป่าจากคนภายนอกชุมชน ภายหลังจากการเปิดหมู่บ้านสู่การท่องเที่ยว และบ้านอ้งหล่ออาข่า มีประเด็นของการขาดแคลนน้ำในฤดูการท่องเที่ยว (ดูรายละเอียดจากตาราง 11)

ตาราง 12 เปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ด้านเศรษฐกิจ

ชื่อหมู่บ้าน	เปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ			
	ความเหมือน		ความแตกต่าง	
	ด้านบวก	ด้านลบ	ด้านบวก	ด้านลบ
อาผ้าพัฒนา	- รายได้จากบริการให้การท่องเที่ยว ได้แก่ การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ การนำเที่ยว การแสดง การขายของที่ระลึก	- ความไม่แน่นอนของรายได้จากการท่องเที่ยว - การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงและเป็นธรรมต่อชุมชนมากนัก	- ผลประโยชน์จากการให้บริการทางการท่องเที่ยวกลับคืนสู่การปรับปรุงบ้านพักให้ดีขึ้น	- ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจากการซื้อสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและสุขภัณฑ์เพื่อพัฒนาการให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์
อาผ้าพัฒนา	- รายได้จากเงินบริจาคของนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคม			
อาผ้าพัฒนา	- รายได้จากการท่องเที่ยวนำมาบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน			
อาผ้าอาแป				
แสนใจพัฒนา				
เจียงจาใส			- ค่าตอบแทนจากการเป็นแรงงานในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว	
อ้งหล่ออาข่า			- รายได้จากก็นำมาผลิตทางการเกษตรสู่ภาคธุรกิจท่องเที่ยว	
ห้วยจี่เหล็ก			- เกิดอาชีพใหม่ที่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว	- การขยายตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงเศรษฐกิจไม่มีความต่อเนื่อง

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัด เชียงราย ผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจมีประเด็นของความเหมือนและความแตกต่างกัน โดยใน พื้นที่วิจัยจำนวน 6 หมู่บ้าน ได้รับผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้จากการให้บริการ ทางการท่องเที่ยว รายได้จากเงินบริจาคของนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัคร และรายได้จากการ ท่องเที่ยวนำมาบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ส่วนประเด็นของความแตกต่างของ ผลกระทบทางบวก พบได้ว่า บ้านอาผ่าพัฒนา มีการนำรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยว กลับคืนสู่การปรับปรุงบ้านพักให้ดีขึ้น ส่วนบ้านเจียงจาใสและบ้านอ้งหล่ออาข่า ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ใน แหล่งท่องเที่ยวคอยแม่สลอง ได้รับค่าตอบแทนจากการเป็นแรงงานในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และ รายได้จากการนำผลผลิตทางการเกษตรสู่ภาคธุรกิจท่องเที่ยว แต่สำหรับบ้านห้วยจี้เหล็ก เกิดอาชีพ ใหม่ที่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ผลกระทบทางลบ ชุมชนทั้ง 6 หมู่บ้าน มีความเหมือนกัน คือ ความไม่แน่นอนของ รายได้จากการท่องเที่ยว และการกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงและ เป็นธรรมต่อชุมชนมากนัก แต่ทั้งนี้ความแตกต่างของผลกระทบทางลบ พบว่า บ้านอาผ่าพัฒนา มี ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจากการซื้อสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าและสุขภัณฑ์เพื่อพัฒนาการให้บริการ บ้านพักโฮมสเตย์ และบ้านห้วยจี้เหล็ก พบว่า การขยายตัวของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงเศรษฐกิจ ไม่มีความต่อเนื่อง (ดูรายละเอียดจากตาราง 12)

ตาราง 13 เปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ผลกระทบทางลบ ด้านสังคม

ชื่อหมู่บ้าน	เปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม			
	ความเหมือน		ความแตกต่าง	
	ด้านบวก	ด้านลบ	ด้านบวก	ด้านลบ
อาผ่าพัฒนา	- การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว - การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว - การท่องเที่ยวทำให้มีการพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภคและเทคโนโลยี	- การเอารัดเอาเปรียบของการท่องเที่ยว - การเปลี่ยนแปลงอาชีพและวิถีคิดหารายได้ของชาวบ้าน - ทัวร์ป่าก่อให้เกิดปัญหาหยาเสพติด		
อาข่าอาแป		- การท่องเที่ยวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม		
แสนใจพัฒนา			- การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเคารพสิทธิของชุมชน	- ขาดการกระจายอำนาจการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยว
เจียงจาส			-	-
อ้งหล่ออาข่า			-	-
ห้วยจี่เหล็ก			- บทบาทผู้นำชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น	- การปรับตัวของชาวบ้านในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัด เชียงราย ผลกระทบทางบวก ด้านสังคม พบว่า ประเด็นสำคัญที่มีความเหมือนกันของ 6 หมู่บ้าน ได้แก่ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวทำให้มีการพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภคและเทคโนโลยี ทั้งนี้มีประเด็นของบ้านแสนใจพัฒนา ที่มีผลกระทบทางบวก ด้านสังคม ในประเด็นการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเคารพสิทธิของชุมชน และบ้านห้วยจี้เหล็ก ที่ระบุว่า บทบาทผู้นำชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น สำหรับผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ด้านสังคม พบว่า มีความเหมือน และความแตกต่างกันในแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้ บ้านอาผ่าพัฒนาและบ้านอาข่าอาแป มีความเหมือนกัน ในประเด็นของ การเอารัดเอาเปรียบของการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงอาชีพและวิถีคิดหารายได้ ของชาวบ้าน และทัวร์ป่าก่อให้เกิดปัญหาเสพติด ส่วนบ้านเจียงจาใส บ้านอ้งหล่ออาข่า และ บ้านห้วยจี้เหล็ก มีประเด็นที่เหมือนกัน คือ การท่องเที่ยวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม ทั้งนี้ความแตกต่างของบ้านแสนใจพัฒนา ได้แก่ ขาดการกระจายอำนาจการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยว และบ้านห้วยจี้เหล็ก ในประเด็นของการปรับตัวของ ชาวบ้านในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน (ดูรายละเอียดจากตาราง 13)

ตาราง 14 เปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

ชื่อหมู่บ้าน	เปรียบเทียบผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม			
	ความเหมือน		ความแตกต่าง	
	ด้านบวก	ด้านลบ	ด้านบวก	ด้านลบ
อาผ้าพัฒนา	- การใช้กฎระเบียบ ข้อห้ามจากความเชื่อเป็น ภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันผลกระทบจากการ ท่องเที่ยว			
	- การท่องเที่ยวทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ทาง วัฒนธรรมและพิธีกรรม			
	- การสร้างมูลค่าและคุณค่าจากการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์เป็นกิจกรรมทางการ ท่องเที่ยว			
อาข่าอาแป แสนใจพัฒนา			- การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเผยแพร่และ การยอมรับวัฒนธรรม	- ขาดการสืบทอดตำแหน่งทางวัฒนธรรม - พฤติกรรมของเยาวชนที่เลียนแบบการ แต่งกายของนักท่องเที่ยว
เจียงจาส		- การเลียนแบบพฤติกรรมกรมการ บริโภคของชาวบ้าน		- การลดคุณค่าของวัฒนธรรมและการ ทำงานศิลปวัตถุของชุมชน
อ้งหล่ออาข่า				- การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างของบ้านพัก
ห้วยซี้เหล็ก			- การท่องเที่ยวทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์ วัฒนธรรมของชนเผ่าอาข่า	- ความไม่เท่าเทียมของชาวบ้านต่อการ ขยายตัวของการท่องเที่ยวมีผลต่อวิถี ชีวิตของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัด เชียงราย พบว่าความเหมือนและความแตกต่างของผลกระทบทางบวก ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม จากจำนวน 6 หมู่บ้าน พบว่า ปัจจัยภายในชุมชนเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดผลกระทบทางบวก ด้าน วัฒนธรรมและพิธีกรรม ได้แก่ การใช้กฎระเบียบ ข้อห้ามจากความเชื่อเป็นภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกัน ผลกระทบจากการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมและพิธีกรรม และการสร้างมูลค่าจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาประยุกต์เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ บ้านแสนใจพัฒนา มีความแตกต่างในประเด็นของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเผยแพร่และการ ยอมรับวัฒนธรรม และบ้านห้วยจี่เหล็กมีความแตกต่างในประเด็นของการท่องเที่ยวทำให้เกิด กระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชนเผ่าอาข่า แต่ทั้งนี้ ผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดย ชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม พบว่า หมู่บ้านในพื้นที่วิจัยทั้ง 6 หมู่บ้าน การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมการบริโภคของชาวบ้าน ส่วนความ ต่างของผลกระทบทางลบ ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ได้แก่ บ้านอาข่าอาแปะ มีประเด็นขาด การสืบทอดตำแหน่งทางวัฒนธรรม บ้านแสนใจพัฒนา พบว่าพฤติกรรมของเยาวชนที่เลียนแบบ การแต่งกาย ส่วนบ้านเจียงจาไส มีประเด็นของการลดคุณค่าของวัฒนธรรมและการทำงานศิลปะวัตถุ ของชุมชน บ้านอ้งหล่ออาข่า พบว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของบ้านพัก และบ้านห้วยจี่เหล็ก ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ยังคงวัฒนธรรมอาข่าแบบดั้งเดิม กลับพบประเด็นของความ ไม่เท่าเทียมของชาวบ้านต่อการขยายตัวของนักท่องเที่ยวมีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชน (ดูรายละเอียด จากตาราง 14)

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

การนำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับวิธีการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของ ชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ได้ใช้ข้อมูลจากกรณีศึกษา 6 หมู่บ้าน นำมาสังเคราะห์เพื่อตอบ วัตถุประสงค์ของการศึกษาคุณนิพนธ์ในข้อที่ 3 คือ การวิเคราะห์วิธีการจัดการผลกระทบจากการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยนำข้อมูลจากการจัดประชุมผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ณ สมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย มีผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และชาวบ้าน และตัวแทนจากองค์กรอิสระ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย สมาชิก เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย รวมจำนวน 12 คน ขั้นตอนการดำเนินการแบ่ง ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย กำหนดเกณฑ์การวิเคราะห์จากผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านจำนวน 6 หมู่บ้านของพื้นที่วิจัย โดยผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันกำหนดคะแนนน้ำหนักและการประเมินปัจจัย (Likert Scale) และได้ทำการลงคะแนนค่าน้ำหนักร่วมกันในการประชุมร่วมกันเพื่อโดยผลการจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

ส่วนที่ 2 วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย รายหมู่บ้าน ทำการศึกษาจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชนในที่ประชุม

ส่วนที่ 3 วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ในภาพรวม ทำการศึกษาข้อมูลจากการระดมความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อหาข้อสรุปวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ในภาพรวม

ส่วนที่ 1 ผลการจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

ผลการจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย สามารถนำเสนอในตาราง ได้ดังนี้

ตาราง 15 ลำดับผลกระทบทางบวก จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

ผลกระทบทางบวก	น้ำหนักความสำคัญ (1.00)	คะแนนถ่วงน้ำหนัก	
		ประเมิน (1-5)	ถ่วงน้ำหนัก
ด้านสิ่งแวดล้อม			
1. การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน	0.4	4	1.6
2. พฤติกรรมนักท่องเที่ยวมีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน	0.3	2	0.6
3. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนา	0.3	4	1.2
รวม	1.00		3.4
ด้านเศรษฐกิจ			
1. รายได้จากบริการให้บริการทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ การนำเที่ยว การแสดง การขายของที่ระลึก	0.5	4	2.0
2. รายได้จากเงินบริจาคของนักท่องเที่ยวประเภทอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคม	0.2	3	0.6
3. รายได้จากนักท่องเที่ยวนำมาบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน	0.3	3	0.9
รวม	1.0		3.5
ด้านสังคม			
1. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว	0.4	3	1.2
2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว	0.3	2	0.6
3. การท่องเที่ยวทำให้มีการพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภคและเทคโนโลยี	0.3	3	0.9
รวม	1.00		2.7

ตาราง 15 (ต่อ)

ผลกระทบทางบวก	น้ำหนักความสำคัญ (1.00)	คะแนนถ่วงน้ำหนัก	
		ประเมิน (1-5)	ถ่วงน้ำหนัก
ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม			
1. การใช้กฎระเบียบ ข้อห้ามจากความเชื่อเป็นภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว	0.4	4	1.6
2. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมและพิธีกรรม	0.2	3	0.6
3. การสร้างมูลค่าและคุณค่าจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยว	0.4	2	0.8
รวม	1.0		3.0

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลกระทบทางบวก เรียงลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ อันดับแรก คือ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ อันดับที่สอง คือ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม อันดับสาม คือ ผลกระทบด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม และอันดับที่สี่ คือ ผลกระทบด้านสังคม

เมื่อพิจารณาผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลกระทบทางบวก ในแต่ละด้าน พบว่า ชุมชนชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ให้ความสำคัญตามลำดับ ดังนี้ (ดูรายละเอียดจากตาราง 15)

อันดับแรก ผลกระทบทางบวก ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนชนเผ่าอาข่าระบุความสำคัญของการรายได้จากการให้บริการทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ การนำเที่ยว การแสดง การขายของที่ระลึก

อันดับที่สอง ผลกระทบทางบวก ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนชนเผ่าอาข่าให้ความสำคัญกับการกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

อันดับที่สาม ผลกระทบทางบวก ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ชุมชนชนเผ่าอาข่าให้ความสำคัญกับการใช้กฎระเบียบ ข้อห้ามจากความเชื่อเป็นภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว

อันดับที่สี่ ผลกระทบทางบวก ด้านสังคม ชุมชนชนเผ่าอาข่าให้ความสำคัญในประเด็นการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

ตาราง 16 แสดงลำดับผลกระทบทางลบ จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย

ผลกระทบทางลบ	น้ำหนักความสำคัญ (1.00)	คะแนนถ่วงน้ำหนัก	
		ประเมิน (1-5)	ถ่วงน้ำหนัก
ด้านสิ่งแวดล้อม			
1. การใช้สารเคมีทำเกษตรพื้นที่สูงและนำพื้นที่ทางการเกษตรมาใช้เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวมีผลต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยว	0.5	2	1.0
2. ปริมาณขยะจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น	0.5	3	1.5
รวม	1.00		2.5
ด้านเศรษฐกิจ			
1. ความไม่แน่นอนของรายได้จากการท่องเที่ยว	0.5	3	1.5
2. การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงและเป็นธรรมต่อชุมชนมากนัก	0.5	4	2.0
รวม	1.0		3.5
ด้านสังคม			
1. การเอารัดเอาเปรียบของการท่องเที่ยว	0.3	3	0.9
2. ขาดการกระจายอำนาจการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยว	0.2	2	0.4
3. ปัญหาจากทัวร์ป่าก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ	0.2	3	0.6
4. การท่องเที่ยวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม	0.3	4	1.2
รวม	1.00		3.1
ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม			
1. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคของชาวบ้าน	1.0	3	3.0
รวม	1.0		3.0

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลกระทบทางลบ เรียงลำดับความสำคัญมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ได้แก่ อันดับแรก คือ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ อันดับที่สอง คือ ผลกระทบด้านสังคม อันดับที่สาม คือ ผลกระทบด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม และอันดับที่สี่ คือ ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประเด็นผลกระทบทางลบ พบว่า ชุมชนชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ให้ความสำคัญตามลำดับ ดังนี้ (คู่มือละเอียดจากตาราง 16)

อันดับแรก ผลกระทบทางลบ ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนชนเผ่าอาข่าให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงและเป็นธรรมต่อชุมชนมากนัก

อันดับที่สอง ผลกระทบทางลบ ด้านสังคม ชุมชนชนเผ่าอาข่า เห็นว่าการท่องเที่ยวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม

อันดับที่สาม ผลกระทบทางลบ ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ชุมชนชนเผ่าอาข่า ระบุปัญหาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคของชาวบ้าน

อันดับที่สี่ ผลกระทบทางลบ ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปริมาณขยะจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น

ส่วนสรุป

ผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย จากการศึกษาในพื้นที่วิจัย จำนวน 6 หมู่บ้าน พบว่า ชุมชนชนเผ่าอาข่า ระบุว่าลำดับความสำคัญของผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยการเรียงลำดับความสำคัญสูงสุดของผลกระทบ ได้แก่ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ มีอิทธิพลให้เกิดผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ ต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนมากที่สุด กล่าวคือ การท่องเที่ยวที่เข้าไปสู่ชุมชน ก่อให้เกิดรายได้กับคนบางกลุ่มในชุมชนที่ได้ใช้โอกาสและอาศัยการหารายได้จากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้เมื่อรายได้จากการท่องเที่ยวไม่กระจายตัวและการจัดสรรผลประโยชน์ได้ไม่ทั่วถึง ก็ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่างๆ ตามมา

ตอนที่ 2 วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย รายหมู่บ้าน

ผู้วิจัยนำผลการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน นำเสนอในการจัดประชุมตัวแทนชาวบ้านและผู้นำชุมชน จำนวน 12 คน ณ สมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย ในวันที่ 4 กรกฎาคม 2556 โดยผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และชาวบ้าน และตัวแทนจากองค์กรอิสระ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย จากนั้นสัมภาษณ์ตัวแทนผู้นำชุมชนและชาวบ้าน เพื่อทราบถึงวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน รายหมู่บ้าน ได้ผลการศึกษา ดังนี้

บ้านอาผ่าพัฒนา

บ้านอาผ่าพัฒนาเป็นหมู่บ้านที่มีความโดดเด่นในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งนี้กระบวนการของการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า บ้านอาผ่าพัฒนา มีการวางแผนโดยการประชุมของผู้นำชุมชนและชาวบ้าน เป็นการพูดคุยทำความเข้าใจร่วมกันเพื่อกำหนดข้อปฏิบัติและข้อห้ามของชุมชน ทั้งนี้ชาวบ้านได้นำความเชื่อของชุมชน มากำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ของชุมชน โดยทุกคนในชุมชนต้องปฏิบัติตามมติของที่ประชุมหมู่บ้าน การนำความเชื่อไปใช้เพื่อกำหนดมาตรการในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน เช่น การแบ่งประเภทป่าออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ป่าอนุรักษ์เพื่อการใช้สอย เป็นป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์จากป่าในการดำรงชีพ เป็นแหล่งอาหาร ล่าสัตว์ และยาสมุนไพร 2) ป่าพิธีกรรม เป็นป่าที่มีพื้นที่อยู่ใกล้หรือติดกับชุมชน เป็นการนำความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารักษาผืนป่า โดยห้ามมิให้คนในชุมชนเข้าไปทำลาย ล่าสัตว์ ในเขตพื้นที่นี้ โดยส่วนมากเป็นตาน้ำที่จะก่อให้เกิดลำธารที่ใช้ในการอุปโภค บริโภคของชุมชน พื้นที่ป่าชุมชน ได้แก่ พื้นที่ศาลพระภูมิ พื้นที่บ่อน้ำบริสุทธิ์ พื้นที่ประตุมุขบ้านและพื้นที่ป่าช้า และ 3) ป่าชุมชน เป็นป่าที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ โดยกำหนดเขตกันเพื่อแสดงอาณาเขตที่ชัดเจน รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนอนุญาตให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำนักท่องเที่ยวดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ส่วนนี้ได้

ทั้งนี้บทบาทของผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และหมอผีประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ดูแลและควบคุมข้อปฏิบัติและข้อห้าม เพื่อให้เกิดความสงบภายในหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านอาผ่าพัฒนา ระบุว่า ชาวบ้านจะมีการประชุมร่วมกันเพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาผืนป่า ทำให้ชาวบ้านอยู่ดีมีสุข (อาผ่า เฉอมือ: สัมภาษณ์ 4 กรกฎาคม 2556)

ประเด็นผลกระทบทางลบ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องของการกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง จากการสัมพันธกรรมกรการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านอาผ่าพัฒนา และมีตำแหน่งเป็นสมาชิกสมาคมอาผ่า จังหวัดเชียงราย ระบุว่า ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน จะช่วยให้ไม่เกิดปัญหาการทะเลาะกันในเรื่องของการจัดการรายได้จากการท่องเที่ยว ทั้งนี้หมู่บ้านจะมีการตั้งกรรมการการท่องเที่ยว และจะมีข้อตกลงภายในหมู่บ้าน เช่น การรับนักท่องเที่ยวเข้าที่พักบ้านพักโฮมสเตย์ต้องเป็นไปตามลำดับก่อนและหลัง แต่ถ้าบ้านหลังใด ที่มีการตกลงกับบริษัทนำเที่ยวด้วยตนเอง เมื่อถึงช่วงการประกอบประเพณีและพิธีกรรมของหมู่บ้าน คราวเรือนั้นจะต้องเสียเงินให้กับหมู่บ้านในการจัดงาน มากกว่าบ้านหลังอื่นๆ (อาผ่า ฅมมีอ: สัมภาษณ์ 4 กรกฎาคม 2556)

สรุปได้ว่า วิธีการจัดการของบ้านอาผ่าพัฒนา มีกระบวนการของการประชุมเพื่อการวางแผนร่วมกัน โดยนำฐานวัฒนธรรม (ความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์) มาใช้ในการกำหนดข้อปฏิบัติ ข้อห้ามสำหรับคนในชุมชนและผู้มาเยือน และความเป็นเครือญาติของชาวบ้านในชุมชน สามารถสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันในประเด็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ทั่วถึง โดยมีผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และหมอผีประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ดูแลและควบคุมข้อปฏิบัติ ข้อห้าม ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันผลกระทบทางลบอันจะเกิดจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บ้านอาผ่าอาแป

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านอาผ่าอาแป มีกระบวนการจัดการที่เริ่มจากการประชุมตกลงร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ให้มีมาตรการในการควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวและการบังคับใช้มาตรการดังกล่าวเพื่อกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่ของชุมชน โดยผู้นำชุมชน มีบทบาทสำคัญในการประสานงานกับบริษัทนำเที่ยว เพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้าน และบทบาทของผู้นำศาสนาคริสต์ ได้แก่ บาทหลวง ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาและชี้แนะการปฏิบัติตนให้ถูกต้องและการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข

สำหรับวิธีการจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชน กรรมการท่องเที่ยวหมู่บ้านอาผ่าอาแป กล่าวว่า การให้บริการทางการท่องเที่ยวบ้านอาผ่าอาแป ที่เด่นชัด แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การให้บริการเกสต์เฮาส์ ของเจ้าของธุรกิจที่เป็นผู้นำในหมู่บ้าน และการรวมกลุ่มการให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ของชาวบ้าน ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวชุมชนต้องอาศัยการเป็นเครือญาติกันในการพูดคุย และทำความเข้าใจกันในการจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่มาจากการให้บริการบ้านพักให้แก่ักท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์นายอาจุ แอ้ซอ กรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ระบุว่า ความขัดแย้งด้านรายได้จากการท่องเที่ยว เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพราะมีทั้งผู้นำที่ประกอบธุรกิจเอง และชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยว แต่อาศัยการพูดคุยทำความเข้าใจกันเพราะเป็นพี่น้องกัน ถึงจะทะเลาะกันแต่ยัง ใจก็ยังเป็นเครือญาติกัน (อาจุ แอ้ซอ: สัมภาษณ์ 4 กรกฎาคม 2556)

สรุปได้ว่า บ้านอาข้าอาแป มีกระบวนการจัดการโดยมีความเด่นชัดในบทบาทของผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ที่ดำเนินการประสานงานภายในชุมชน โดยอาศัยความเป็นเครือญาติกันในการจัดการท่องเที่ยว

บ้านแสนใจพัฒนา

วิธีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของบ้านแสนใจพัฒนา มีความเด่นชัดในการนำฐานวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การใช้สมุนไพรสู้อาข้าสปา อาหารเพื่อสุขภาพอาข้า ตลอดจนการทอผ้าและปักผ้าเป็นสินค้าของที่ระลึก ทั้งนี้ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา และชาวบ้าน ได้ร่วมกันวางแผนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีทิศทางที่เด่นชัด เน้นการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์กว่า 5,000 ไร่ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร โดยมีข้อปฏิบัติและข้อห้ามในการใช้ทรัพยากรของหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านทุกคนต้องปฏิบัติตาม โดยมีผู้นำชุมชน เป็นผู้ดูแลควบคุมกฎระเบียบดังกล่าว

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ กรรมการหมู่บ้านแสนใจพัฒนา ซึ่งมีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสมาคมอาข้า จังหวัดเชียงราย ได้ระบุว่า การประชุมของผู้นำชุมชนและชาวบ้านจะมีในช่วงของการประกอบพิธีกรรม เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานเทศกาลต่างๆ ซึ่งทำให้มีการพูดคุยกันถึงข้อปฏิบัติ และข้อห้าม ตามความเชื่อ ของหมู่บ้าน หากมีชาวบ้านหรือผู้มาเยือนคนใดฝ่าฝืน จะมีมาตรการของชุมชนในการเสียด่าปรับให้แก่ชุมชน (ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค: สัมภาษณ์ 4 กรกฎาคม 2556)

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทำให้ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ได้มีโอกาสทำงานร่วมกันกลุ่มต่างๆ ของภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ สมาคมอาข้า จังหวัดเชียงราย สมาคมอาข้าเอเชีย สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น ในการเผยแพร่ข้อมูลของพื้นที่ป่าอนุรักษ์รวมถึงการส่งเสริมเรื่องของวัฒนธรรมอาข้า เป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชนกับผู้มาเยือน

สรุปได้ว่า บ้านแสนใจพัฒนา มีความชัดเจนในวิธีการจัดการผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการนำฐานวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์

เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีการวางแผนร่วมกันในการกำหนดข้อปฏิบัติและข้อห้าม โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในการดูแลและควบคุมชาวบ้านและนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติและข้อห้ามที่ถูกกำหนดไว้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ป้องกันหรือลดผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะมีผลต่อชุมชน

บ้านเจียงจาไต

บ้านเจียงจาไต เป็นชุมชนที่มีการรณรงค์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตน โดยภาครัฐ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้มีความอยู่ดีกินดี ทำให้กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านเจียงจาไตได้มีการวางแผนการท่องเที่ยวร่วมกันระหว่างภาครัฐและชุมชน ให้เป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ส่วนประเด็นของวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่า รายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชาวบ้านในหมู่บ้านเจียงจาไตมาจากการให้บริการทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การให้บริการบ้านพักในรูปแบบโฮมสเตย์ การแสดงและการละเล่นของชนเผ่าอาข่า การขายสินค้าเกษตรให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร โรงแรม เป็นต้น แต่กลับพบว่า ชุมชนได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึงและเป็นธรรมต่อชุมชนมากนัก ทั้งนี้ รายได้และผลประโยชน์ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเป็นของบุคคลภายนอกที่มีโอกาสและกำลังมากกว่าที่เข้ามาดำเนินการท่องเที่ยวและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว กรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ระบุว่า ชาวบ้านต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก ในการสนับสนุนให้ชาวบ้านได้รับค่าตอบแทนจากการเป็นแรงงานในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมงานอาชีพให้ชาวบ้าน เช่น การประดิษฐ์สิ่งของวัสดุธรรมชาติมาจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยว (บุญขอ เปอเซ: สัมภาษณ์ 4 กรกฎาคม 2556)

สรุปได้ว่า ชุมชนมีอำนาจการต่อรองกับผู้ประกอบการธุรกิจทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ในการดำเนินงานทางการท่องเที่ยวน้อยมาก หน่วยงานภาครัฐจึงมีบทบาทในการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นหน่วยงานที่เป็นพี่เลี้ยงในการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บ้านอ้งหล่ออาข้า

บ้านอ้งหล่ออาข้า ได้เปิดชุมชนเป็นบ้านพักโฮมสเตย์เพื่อให้นักท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข้า โดยพื้นที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ใกล้กับบ้านสันติคีรีซึ่งเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงของคอยแม่สลอง ทำให้ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมีนาคมของทุกปี มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เข้าพักในหมู่บ้าน ปัญหาที่มีมาก คือ ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นตามปริมาณนักท่องเที่ยว และการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค การแก้ปัญหาดังกล่าว ประธานกลุ่มโฮมสเตย์ ระบุว่า ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ได้ร่วมกับชาวบ้าน ขุดหลุมเผาขยะ ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต แต่แก้ปัญหาปริมาณขยะได้บางส่วน ทั้งนี้วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนได้ประชุมเพื่อเลือกกรรมการของหมู่บ้าน ที่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ดี ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ และภาคเอกชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ สลองนอก องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อพัฒนาหมู่บ้านและช่วยเหลือประเด็นปัญหาดังกล่าว ส่วนประเด็นของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างบ้านพักของชาวบ้านที่ได้เปลี่ยนไปจากสภาพบ้านไม้ไผ่ หลังคามุงคา เปลี่ยนเป็นบ้านปูน ซึ่งทำให้การมองภาพวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข้า เปลี่ยนไปด้วยนั้น ประธานกลุ่มโฮมสเตย์ กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามการพัฒนา เพราะชาวบ้านทุกคนต้องการความสะดวกสบาย และคนหนุ่มสาวของหมู่บ้านที่ออกจากหมู่บ้านไปทำงานต่างจังหวัดได้ส่งเงินมาให้ครอบครัวเพื่อสร้างบ้านพักให้มีความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น แต่ทั้งนี้ชาวบ้านก็ยังคงวิถีชีวิตของชนเผ่าอาข้า เช่น ภาษาอาข้า การแต่งกาย อาหาร การประกอบพิธีกรรม (วสุ ฐูเช: สัมภาษณ์ 4 กรกฎาคม 2556)

สรุปได้ว่า วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของบ้านอ้งหล่ออาข้า มีการอาศัยบทบาทของภาครัฐและภาคเอกชน เข้ามาช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นจากปริมาณนักท่องเที่ยว และการขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคและบริโภค ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

บ้านห้วยจี่เหล็ก

วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านห้วยจี่เหล็ก มีกระบวนการที่เด่นชัด ในโครงสร้างการปกครองที่เข้มแข็งของชุมชน มีการปกครองในระบบอาวุโส การใช้วิถีชีวิตกฎจารีตบังคับต่าง ๆ เป็นแบบอย่างของชุมชนชนเผ่าอาข้าที่ยังคงความดั้งเดิมอย่างสูง เป็นหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์ของชนเผ่าอาข้าที่เด่นชัดมากที่สุด นอกจากนี้การดำเนินงานทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านห้วยจี่เหล็ก มุ่งให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ประเพณีและพิธีกรรมที่ถูกต้องของชนเผ่าอาข้า โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม

(มอศ.) และมีหน่วยงานสนับสนุนต่อมา ได้แก่ สถาบันการทอ่งเที่ยวเพื่อชุมชน ทั้งนี้บทบาทของหน่วยงานดังกล่าว ทำหน้าที่การส่งเสริมให้ฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรม ผลของการนำความเชื่อ กฎข้อบังคับมาใช้ในชุมชน เป็นแนวทางในการปฏิบัติของสมาชิกในหมู่บ้าน รวมถึงนักทอ่งเที่ยวที่เข้ามาพักในหมู่บ้านด้วย เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านนั่นเอง

สำหรับบ้านห้วยจี่เหล็ก วิธีการจัดการผลกระทบจากการทอ่งเที่ยวโดยชุมชน มีลักษณะอีกประการ คือ การส่งเสริมผลกระทบทางบวกด้านสังคม เนื่องจากการทอ่งเที่ยวทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก ซึ่งผลดังกล่าวนี้ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำให้มีความรู้เท่าทันกับสังคมภายนอกมากขึ้น ซึ่งกรรมการทอ่งเที่ยวของหมู่บ้าน ระบุว่า ชาวบ้านได้มีโอกาสพบปะกับบุคคลภายนอกที่เข้ามาศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล ประเพณี พิธีกรรมของชนเผ่าอาข่าในหมู่บ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน สิ่งที่ชาวบ้านได้รับจากการทอ่งเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ การสื่อสารภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ทำให้การสื่อความหมายของวัฒนธรรมอาข่าให้แก่บุคคลภายนอกมีความถูกต้องและมีคุณค่าอย่างมาก (ยรรยง ยืนยงความดี: สัมภาษณ์ 4 กรกฎาคม 2556)

สรุปได้ว่า บ้านห้วยจี่เหล็ก เป็นหมู่บ้านต้นแบบของการทอ่งเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าอาข่า ชาวบ้านได้ร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมอาข่า ได้แก่ วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการอยู่ วัฒนธรรมการบริโภค และเป็นหมู่บ้านที่มีการประกอบพิธีกรรมได้ครบตามรอบ 1 เดือนในหนึ่งปี ตามความเชื่อของชนเผ่าอาข่า ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าหากชุมชนได้มีดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตอาข่า จะเป็นวิธีการจัดการผลกระทบจากการทอ่งเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นอย่างดี

ส่วนสรุป

วิธีการจัดการผลกระทบจากการทอ่งเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย จากกรณีศึกษาพื้นที่ 6 หมู่บ้าน กล่าวได้ว่า การทอ่งเที่ยวโดยชุมชน ให้เน้นรูปแบบการทอ่งเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยอาศัยความเชื่อ ของชนเผ่าอาข่า ในการกำหนดมาตรการในการจัดการทอ่งเที่ยวโดยชุมชน การนำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการทอ่งเที่ยว และการให้บริการทางการทอ่งเที่ยว ทั้งนี้โครงสร้างการปกครอง โดยการปกครองในระบบอาวุโส มีผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา และกรรมการทางการทอ่งเที่ยวของหมู่บ้าน จะเป็นผู้ขับเคลื่อนการทอ่งเที่ยวโดยชุมชน ในการประสานงานกับหน่วยงานทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งผู้นำของชุมชนจะมีบทบาทในการติดตามและควบคุมการดำเนินงาน

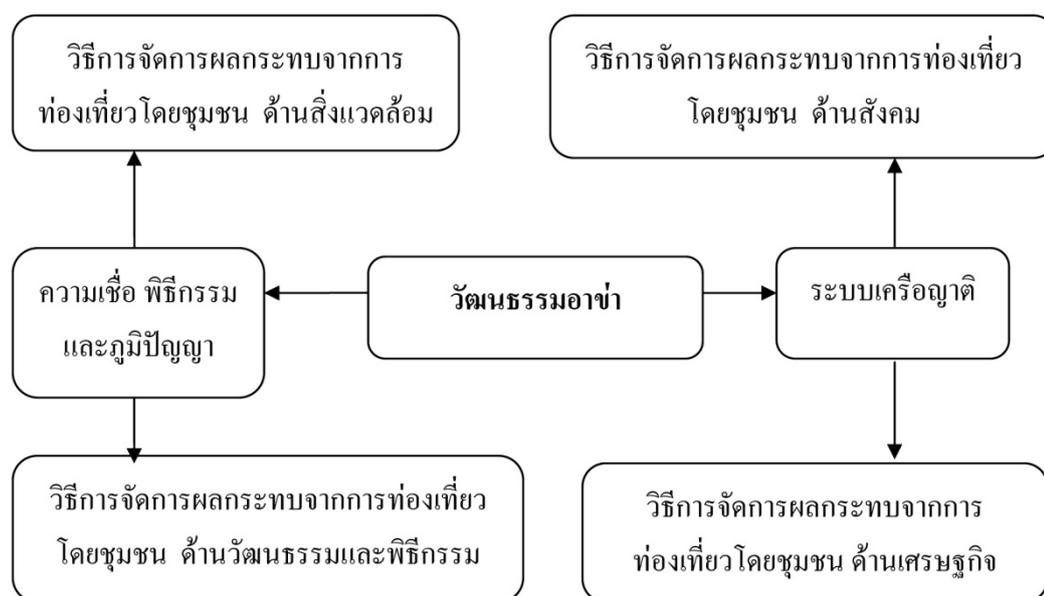
ทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อส่งเสริมผลกระทบทางบวก รวมถึงการลดและป้องกันผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตอนที่ 3 วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงรายในภาพรวม

ผลการวิเคราะห์วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยได้ข้อมูลจากการจัดประชุมตัวแทนชาวบ้านและผู้นำชุมชน จำนวน 12 คน ณ สมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย โดยผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน และชาวบ้าน และตัวแทนจากองค์กรอิสระ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สมาคมอาข่า จังหวัดเชียงราย สมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย จากพื้นที่วิจัย จำนวน 6 หมู่บ้าน ทั้งนี้การวิเคราะห์วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย กระบวนการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การดำเนินการ การนำ และการควบคุม เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมผลกระทบทางบวกจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน และลดหรือป้องกันผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้ผลวิธีการจัดการผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ในภาพรวม ดังนี้

จากผลการประชุม สรุปได้ว่า วัฒนธรรมอาข่า ประกอบด้วยความเชื่อ พิธีกรรม ภูมิปัญญา เป็นเสมือนฐานรากของการนำสู่การจัดการท่องเที่ยวในด้านทุนทางธรรมชาติและ การจัดการการท่องเที่ยวในด้านทุนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้กล่าวได้ว่า ความศรัทธา ความเชื่อเรื่องวิญญาณ และธรรมชาติ พิธีกรรมและการดำเนินชีวิตที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ มีส่วนในการปลูกฝังจิตสำนึกของการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการนำวัฒนธรรมอาข่าในการนำสู่การจัดการท่องเที่ยว คือ การใช้กฎระเบียบ ข้อห้ามจากความเชื่อเป็นภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยว และยังสามารถส่งเสริมผลกระทบทางบวกจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นอย่างดี ชาวอาข่ามีความเชื่อว่า ระบบเครือญาติ จะช่วยให้การประชุมภายในชุมชนมีการยอมรับในข้อตกลงร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เป็นอย่างดี รวมถึงยังให้ความเชื่อมั่นในบทบาทของผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา รวมถึงผู้อาวุโสที่ชาวบ้านนับถือ ให้ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลข้อปฏิบัติและข้อห้ามของชุมชนและผู้มาเยือน เพื่อให้ชุมชนอยู่ร่วมกันกับผู้มาเยือนได้อย่างสงบสุข

จากข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยสามารถสรุปและนำเสนอภาพวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้ฐานวัฒนธรรมอาข่า เพื่อป้องกันและลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ดังภาพ 44

ภาพ 44 วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวของชุมชน โดยใช้วัฒนธรรมอาข่าเป็นฐาน

วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม

ผลจากการประชุมสรุปว่า วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า ด้านสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ทำให้เกิดความเชื่อมโยงของการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่มีอิทธิพลให้เกิดผลกระทบทางบวกด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การกำหนดขอบเขตการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน โดยกล่าวได้ว่าการนำวัฒนธรรมอาข่ามาใช้ในการตั้งกฎ ข้อบังคับในการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชนและนักท่องเที่ยว เป็นมาตรการที่ถูกกำหนดโดยชุมชน กล่าวคือ การใช้กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นโดยการนำความเชื่อของชุมชนมากำหนดเพื่อควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนในชุมชนและคนที่มาจากภายนอกชุมชนเพื่อให้เคารพต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชน วิธีดังกล่าวนี้ ระบุได้ว่าเป็นวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการจัดการ ดังนี้

1. ชุมชนชนเผ่าอาข่า มีการวางแผนพัฒนาการจัดการทุนทางธรรมชาติสู่การท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่าและมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นการรวมตัวของผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา กรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยสมาชิกในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ข้อดีจากโอกาสภายนอกและผลกระทบ

จากอุปสรรคภายนอกให้น้อยที่สุด เน้นการมองเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบันเพื่อคาดคะเน เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน

2. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกภัยทรัพยากรธรรมชาติและเน้นความร่วมมือของเครือข่ายชุมชน โดยการใช้วัฒนธรรมอำเภอก็ได้แก่ ความเชื่อ พิธีกรรม นำมาเป็นมาตรการป้องกันและลดการบุกรุกพื้นที่ป่า

3. บทบาทของผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ในการกำหนดมาตรการของชุมชน และ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ ในการกำหนดมาตรการภาครัฐ เพื่อการจัดการทรัพยากรทาง ธรรมชาติของชุมชน

4. การควบคุมการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว มีข้อตกลงร่วมกัน ของชุมชนในการปฏิบัติและมีบทลงโทษอย่างชัดเจน

วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านเศรษฐกิจ มีกระบวนการ จัดการ มีดังนี้

1. การประชุมหาแนวทางจัดทำรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นการทำกิจกรรมใน ชุมชนมากขึ้น เพื่อให้สมาชิกของชุมชนได้มีส่วนร่วม มีส่วนรับรู้ในการดำเนินกิจกรรม และทำการ เรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกัน เป็นการลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน

2. การดำเนินงานท่องเที่ยวผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนเกิดขึ้นจากฐานการดำเนินชีวิตสืบสานตามความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพ บุรุษ การปกครองโดยการอิงวัฒนธรรม การให้เกียรติผู้อาวุโสกว่าในการตัดสินใจ ระบบเครือญาติ ทำให้ความขัดแย้งในการจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนลดน้อยลง

3. บทบาทของผู้นำทางราชการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่ ชุมชนนับถือ ได้แก่ หมอผี ผู้อาวุโส มีส่วนสำคัญในการประสานงานชาวบ้านเพื่อการตกลงยอมรับ เงื่อนไขของรายได้จากการท่องเที่ยว

4. มีการควบคุมการจัดสรร รายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการจัดประชุม อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการหาวิธีการส่งเสริมรายได้จากการ ท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น หรือการหาแนวทางแก้ไข กรณีที่เกิดปัญหา เพื่อลดความขัดแย้งที่จะตามมา

วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม

ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ก่อให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับนักท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาถึงวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม พบว่า บทบาทขององค์กรที่เข้าสู่ชุมชน ประกอบด้วย 3 องค์กร ที่มีบทบาทหน้าที่ต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย และส่งผลให้เกิดผลกระทบไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ ดังนี้

1. บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน มุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีกระบวนการทำงานร่วมกับชุมชนตั้งแต่กระบวนการคิดวางแผน กระบวนการดำเนินงานและกระบวนการตัดสินใจ มุ่งเน้นวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเพิ่มความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นและอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นองค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานของภาครัฐ และไม่แสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ โดยจากผลการศึกษาพบได้ว่า หมู่บ้านในพื้นที่วิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บ้านห้วยขี้เหล็ก บ้านแสนใจพัฒนา และบ้านอาผ่าพัฒนา ได้มีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ทั้งนี้ผลที่ตามมากลับพบว่า ชุมชนไม่สามารถประเมินสถานการณ์ของการท่องเที่ยวได้และส่งผลกระทบต่อวางแผนการดำเนินการท่องเที่ยวได้ไม่ชัดเจน จึงไม่มีการวางแผนเตรียมความพร้อมและป้องกันผลกระทบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

2. บทบาทของผู้ประกอบการธุรกิจ มีวิธีการที่เน้นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งการขยายตัวทางธุรกิจโดยความร่วมมือของผู้ประกอบการภายนอกชุมชนกับผู้นำชุมชน และต่อมาผู้นำชุมชนสามารถขยายกิจการจนเป็นเจ้าของธุรกิจท่องเที่ยวโดยใช้ฐานพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตน เป็นแนวคิดจากการเข้าสู่ชุมชนของหน่วยงานเอกชนที่มุ่งประกอบธุรกิจ โดยมีผลการศึกษาครั้งนี้ หมู่บ้านที่มีการจัดการองค์กรในรูปแบบนี้ ได้แก่ หมู่บ้านอาข่าอาแป่ ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามแนวคิดของการมุ่งขยายตัวทางธุรกิจในชุมชน พบว่า ชุมชนมีปัญหาการผูกขาดของการให้บริการทางการท่องเที่ยวของชุมชน และมีผลต่อการจัดสรรรายได้ที่กระจุกตัวอยู่เฉพาะคนกลุ่มหนึ่งในชุมชน

3. บทบาทของหน่วยงานภาครัฐ มีเป้าหมายการเข้าสู่ชุมชน เพื่อการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและสังคม หมายถึงการอาศัยการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้มีความอยู่ดีกินดีมากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีการนี้มีการดำเนินการที่บ้านอ้งหล่ออาข่าแต่ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน คือ ความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างรายได้หลักของครอบครัว และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ทำให้เกิดปัญหาของการให้บริการทางการท่องเที่ยวที่มากกว่าที่เป็นอยู่เพื่อสร้างความพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว

ทั้งนี้จากผลการประชุมตัวแทนชาวบ้านและผู้นำชุมชน ได้ระบุว่า วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านสังคม พบว่า โครงสร้างการปกครอง การใช้ระบบเครือข่ายที่มีผลต่อการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน โดยกระบวนการจัดการ มีดังนี้ เพื่อร่วมประชุมสร้างข้อตกลงร่วมกันดำเนินการท่องเที่ยวผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้มีชุมชนมีพลังในการต่อรองกับหน่วยงานต่างๆ จากภายนอกชุมชน เพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดี รวมทั้งการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน กล่าวคือ ชุมชนจะต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่ม ชมรม เพราะการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกจะต้องมีองค์กรที่เป็นแกนกลางในการประสานงานดังกล่าว ขณะเดียวกันก็เป็นแรงผลักดันให้ภายในชุมชนด้วยการร่วมกันเป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมและเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง

วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย มีจุดเน้นในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการนำประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา มาประยุกต์เข้าสู่กิจกรรมทางการท่องเที่ยว การให้บริการทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย กิจกรรมการเดินป่า กิจกรรมการแสดงและการละเล่นของชนเผ่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต กิจกรรมสปาอาข่า กิจกรรมการพักผ่อนในหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนการให้บริการทางการท่องเที่ยว ได้แก่ การให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ การให้บริการอาหาร การให้บริการนำเที่ยว เป็นต้น

วิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ผลของการประชุม ระบุว่า ควรนำวัฒนธรรมอาข่า ในส่วนของประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา มาเป็นฐานในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมีขั้นตอนการจัดการระบบการให้บริการทางการท่องเที่ยว ดังนี้

1. การวางแผนสร้างมูลค่าและคุณค่าของกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นการทำคุณค่าให้กลายเป็นมูลค่าที่เกิดขึ้นทางการท่องเที่ยวเริ่มจากการวางแผนการนำทรัพยากรทางธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น บ้านพักโฮมสเตย์อาข่า การใช้สมุนไพรสู่อาข่าสปา อาหารเพื่อสุขภาพอาข่า และการแสดงชนเผ่าอาข่า

2. การสร้างความตระหนักและรู้คุณค่าของวัฒนธรรมอาข่า โดยสร้างให้แก่เจ้าของท้องถิ่น (ชนเผ่าอาข่า) และนักท่องเที่ยว เพื่อลดปัญหาความเข้าใจคลาดเคลื่อนในความ

คาดหวังรายได้จากการท่องเที่ยวและการตอบสนองการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมากกว่าที่เป็นอยู่ตามวิถีชีวิต ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว

3. การดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรมที่เป็นไปตามรอบปีปฏิทิน โดยไม่ได้จัดขึ้นเพื่อเป็นการตอบสนองนักท่องเที่ยว

4. การให้บริการทางการท่องเที่ยวและการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เป็นไปตามวิถีชีวิต ไม่ต้องแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

5. การควบคุม โดยการจัดประชุมเพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนจากการจัดการท่องเที่ยว

ส่วนสรุป

วิธีการจัดการผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ฐานวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรมชนเผ่าอาข่า เป็นเสมือนปราการที่แข็งแกร่งที่สุดของชุมชนในการนำสู่การจัดการผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรม ซึ่งอิทธิพลของผลกระทบจากการท่องเที่ยวมีทั้งผลกระทบทางบวก และผลกระทบทางลบ ทั้งนี้ หากวัฒนธรรมของชนเผ่าอาข่ามีความเข้มแข็ง ส่งผลที่ดีต่อการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การนำวัฒนธรรมอาข่ามาใช้ในการตั้งกฎ ข้อบังคับในการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชนและนักท่องเที่ยว เป็นวิธีการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตลอดจนการกำหนดมาตรการของชุมชนจากความเชื่อ ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี รวมทั้งการใช้ระบบเครือข่ายเพื่อการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้มีการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่แตกต่างกันและมีความหลากหลาย ช่วยลดและป้องกันผลกระทบทางลบด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาการกระจายรายได้ และผลกระทบทางลบด้านสังคม คือ ความขัดแย้งของผลประโยชน์ทำให้ความสัมพันธ์ของชุมชนลดลง

วัฒนธรรมอาข่า ในส่วนของประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา นำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว และการบริการทางการท่องเที่ยว ผ่านกระบวนการจัดการซึ่งประกอบด้วย

การวางแผน การดำเนินการ การนำ และการควบคุม เพื่อการฟื้นฟูและการอนุรักษ์วัฒนธรรมอาข่า
และลดการเปลี่ยนแปลงอันจะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน